Maastricht University

De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004

Citation for published version (APA):

de Grip, A., Diephuis, B. J., & Nekkers, G. J. A. (2001). *De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 1 https://doi.org/10.26481/umarep.2001001

Document status and date:
Published: 01/01/2001

DOI:
10.26481/umarep.2001001

Document Version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

• A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
• The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
• The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

Link to publication

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the “Taverne” license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 28 Mar. 2024

De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004

ROA-R-2001/1

B. Diephuis
A. de Grip
G. Nekkers

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, maart 2001

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt In geval van overname van het data-materiaal moet telkens als bron worden vermeld "Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt" of "ROA" Van publicaties waarin gebruik wordt gemaakt van gegevens uit dit rapport ontvangen wij gaarne een exemplaar.

Hoewel de grootst mogelijke zorg is besteed aan de inhoud van dit rapport, kan het ROA in generlei opzicht verantwoordelijkheid op zich nemen voor eventuele onvolledigheden of onjuistheden

Colofon

Vormgeving omslag	Lenting en Terlingen Grafisch Ontwerp
Lay-out, dtp en druk	Unigraphic, Universiteit Maastricht
Oplage	950 exemplaren

ISBN 90-5321-300-7

Inhoudsopgave

Voorwoord I

Verschenen RAIL publicaties III

Ten geleide V

1 De Limburgse arbeidsmarkt in vogelvlucht 1
- 1.1 Inleiding 2
- 1.2 De arbeidsmarkt in Limburg, 1997-2000 2
- 1.3 De verwachte arbeidsmarktontwikkeling op korte termijn 8
- 1.4 Knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt: Mogelijke oplossingen 13

2 De Limburgse arbeidsmarkt in 2000 15
- 2.1 Inleiding 16
- 2.2 Openstaande vacatures 16
- 2.3 Niet-werkende werkzoekenden 20
- 2.4 Discrepanties 23
- 2.5 Actuele arbeidsmarktpositie MBO-schoolverlaters 27

3 Ontwikkelingen op de Limburgse arbeidsmarkt in 2001 35
- 3.1 Inleiding 35
- 3.2 Economische ontwikkelingen 36
- 3.3 Arbeidsmarktuittrede, baanmobiliteit en herintreders 42
- 3.4 Baanopeningen 46
- 3.5 Aanbod van schoolverlaters 50
- 3.6 Arbeidsmarktperspectieven en knelpunten in de personeelsvoorziening 54
- 3.7 *Vraaggericht scholingsbeleid* 57

4 Arbeidsaanbod in Limburg. Een nadere verkenning 65
- 4.1 Inleiding 66
- 4.2 Reintegratie van niet-werkende werkzoekenden 66
- 4.3 Bevorderen van de participatie 71
- 4.4 De Euregionale arbeidsmarkt 76

Verklarende woordenlijst 83

Bijlage stromen op de arbeidsmarkt en prognosemethodiek 89

Voorwoord

Woorden, voorwoorden, wie leest ze? U!

De laatste jaren is het aantal werklozen met eenderde gedaald en het aantal openstaande vacatures verdubbeld. Deze omslag op de arbeidsmarkt is gunstig voor schoolverlaters, voor werklozen en voor (nieuwe) groepen werkzoekenden. Een belangrijke categorie is bijvoorbeeld die van herintredende vrouwen. De krappe arbeidsmarkt heeft echter ook een keerzijde. Voor werkgevers is het steeds moeilijker geworden om geschikt personeel te vinden. De factor arbeid wordt duurder, hetgeen een dempend effect kan hebben op de economische groei. Zo dreigt de wal het schip te keren. Maar met gepaste maatregelen zal de personeelsvoorziening de economische groei nog enige tijd voldoende zeker kunnen stellen.

De voorspellingen geven aan dat de krapte op de arbeidsmarkt eerder toe- dan afneemt. Dit heeft mede te maken met de beperkte inzetbaarheid van aanbodcategorieën die nog beschikbaar zijn. Zo heeft momenteel vier op de vijf werklozen een grote tot zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt. En ook de Euregio blijkt vooralsnog alleen in incidentele gevallen uitkomst te bieden. Er zijn nog steeds meer Limburgers die over de grens werken, dan andersom. Biedt dan wellicht de stille reserve nog enige hoop? Van de personen die zich thans niet aanbieden op de arbeidsmarkt blijkt echter 70% geen betaald werk te willen verrichten van 12 uur of meer per week.

Toch zijn er mogelijkheden om de knelpunten op de arbeidsmarkt te verminderen, zeker op de langere termijn. Zo zijn er in Limburg in het jaar 2000 nog steeds 40 duizend werklozen. Het moet toch mogelijk zijn dit aantal via creatieve oplossingen verder terug te brengen! Ten tweede is de arbeidsmarkt net over de grens aanzienlijk ruimer dan in Limburg en komen steeds meer Duitsers en Belgen in Nederland werken. Ten derde zijn er in Limburg 30 duizend personen die wel betaald werk zouden willen verrichten, maar niet op zoek zijn en/of (nog) niet beschikbaar zijn.

Middels het gezamenlijke initiatief *Regionale Arbeidsmarkt Informatie Limburg* (RAIL) is een beter zicht gekomen op dit soort ontwikkelingen. Zowel de trendmatige ontwikkelingen als gedetailleerde discrepantiegegevens - die nodig zijn om concrete acties te kunnen ondernemen op projectniveau - komen duidelijk in beeld. Dit is zeer waardevol, omdat het een belangrijke aanzet geeft tot beter gefundeerd arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid. RAIL is daarnaast uniek, omdat het wordt gedragen en gefinancierd door een breed scala van partijen in Limburg. In het RAIL-project wordt financieel en inhoudelijk geparticipeerd door de 31 centrum-gemeenten in Limburg, Arbeidsvoorziening Limburg, de Provincie Limburg, de drie Regionale Opleidingen Centra, het Agrarisch Opleidingscentrum en het Limburgse bedrijfsleven. Het Vertrouwenspact Werkgelegenheid Limburg heeft RAIL inmiddels geadopteerd als een van de kernactiviteiten. Het RAIL-project past daarmee in de goede samenwerking tussen partners die zich bezighouden met het realiseren van een afgestemd en consistent arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid.

Voor u ligt de vierde jaargang van RAIL, die is samengesteld door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) in samenwerking met het Economisch Technologisch Instituut Limburg (ETIL). Beide instituten zijn verbonden aan de Universiteit Maastricht.

De set van publicaties bestaat ditmaal uit tien delen, waaronder de beknopte rapportage, het hoofdrapport, de statistische bijlage en zeven rayonrapportages.

De huidige publicatie "*De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004*" past qua methodiek en aanpak in de traditie van voorgaande jaren: actueel, vernieuwend en oplossingsgericht. De (korte termijn) prognoses zijn wederom in detail doorgerekend. Voor het eerst is nu een zevental rayonrapportages opgesteld, met specifieke gegevens en oplossingsrichtingen op lokaal niveau. Ten tweede is cijfermateriaal over de totale vacaturemarkt geïntroduceerd, door nu ook de vacatures voor baanwisselaars mee te nemen. Ten derde is een veel uitgebreidere analyse gemaakt van de stille reserve en de mogelijke inzet daarvan. Ten vierde is ook het (inter)regionale aspect verder verkend. De middellange termijn prognoses worden elke twee jaar opnieuw opgesteld.

Het project Regionale Arbeidsmarkt Informatie Limburg (RAIL) wordt in Limburg en daarbuiten al jarenlang in hoge mate gewaardeerd. Niet alleen door de inhoud en methodiek, maar ook door het draagvlak, de verspreiding en het gebruik. RAIL maakt de arbeidsmarkt transparanter en het arbeidsmarktbeleid consistenter.

Daarom ben ik ervan overtuigd dat RAIL ook de komende jaren een solide basis zal vormen voor het vinden van de juiste oplossingen voor knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt.

Daarbij spreek ik de verwachting uit dat deze regionale kennisinfrastructuur straks een volwaardige plaats zal krijgen in de publieke dienstverlening van de Centrale Organisatie voor Werk en Inkomen, op regionaal niveau.

RAIL heeft de ambitie om de toekomstige Centra voor Werk en Inkomen (CWI's) te laten ontwikkelen tot de Regionale Kenniscentra voor de Arbeidsmarkt. CWI's zullen dan een essentiële, onafhankelijke en objectieve adviesrol kunnen vervullen in de regionale platforms ten behoeve van de hoogstnoodzakelijke beleidsafstemming op de arbeidsmarkt.

Voorzitter stuurgroep RAIL
drs. J. Th. Sørensen.

Verschenen RAIL-publicaties:

98.RAIL-01: De Limburgse arbeidsmarkt 1997-2002; hoofdrapport*
98.RAIL-02: De Limburgse arbeidsmarkt 1997-2002; statistische bijlage*
98.RAIL-03: Kwalitatieve informatie over de Limburgse arbeidsmarkt, werkdocumenten industrie, handel*
99.RAIL-04: De Limburgse arbeidsmarkt 1998-2002, hoofdrapport
99.RAIL-05: De Limburgse arbeidsmarkt 1998-2002, statistische bijlage
99.RAIL-06: De Limburgse arbeidsmarkt 1998-2002; sectorrapportage bouw - zakelijke dienstverlening - zorg
99.RAIL-07: De Limburgse arbeidsmarkt 1998-2002, beknopte rapportage
00.RAIL-08: De Limburgse arbeidsmarkt 1999-2004; hoofdrapport
00.RAIL-09: De Limburgse arbeidsmarkt 1999-2004; statistische bijlage
00.RAIL-10: De Limburgse arbeidsmarkt 1999-2004, sectorrapportage horeca, toerisme & recreatie en overheid
00.RAIL-11: De Limburgse arbeidsmarkt 1999-2004; beknopte rapportage
01-RAIL-12: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; hoofdrapport
01-RAIL-13: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; statistische bijlage
01-RAIL-14: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Maastricht Mergelland
01-RAIL-15: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Parkstad Limburg
01-RAIL-16: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Westelijke Mijnstreek
01-RAIL-17: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Roermond
01-RAIL-18: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Weert
01-RAIL-19: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Venlo
01-RAIL-20: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; rayonrapportage Venray
01-RAIL-21: De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004; beknopte rapportage

* *Publicatie niet meer in boekvorm verkrijgbaar.*

RAIL op internet

Internet: www.railsite.nl

Ten geleide

Van verschillende zijden bestaat er behoefte aan betrouwbare informatie over de actuele en toekomstige arbeidsmarktsituatie in de provincie Limburg. Deze informatiebehoefte vormde de aanleiding tot het project *Regionale Arbeidsmarkt Informatie Limburg (RAIL)*, dat beoogt te komen tot een geïntegreerd informatiesysteem toegespitst op de provincie Limburg. In het RAIL-project participeren Arbeidsvoorziening Limburg, de Provincie Limburg, een zevental gemeenten (Heerlen, Maastricht, Roermond, Sittard, Venlo, Venray en Weert), Kennis Connect (voorheen RBO Zuid-Limburg), drie Regionale Opleidingen Centra (ROC's) te weten Arcus College, Gilde Opleidingen en Leeuwenborgh Opleidingen, alsmede het AOC Limburg, de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) en de Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV). Er wordt derhalve samengewerkt door een aantal partners die zowel gebruiker als leverancier van informatie zijn.

Het thans voor U liggende rapport *De Limburgse arbeidsmarkt 2000-2004* vormt de vierde uitgave van het overzichtsrapport dat het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) en het Economisch-Technologisch Instituut Limburg (ETIL) in het kader van RAIL hebben samengesteld. Dit rapport is primair gericht op het in kaart brengen van de actuele en toekomstige discrepanties naar bedrijfssector, beroep en opleiding op de Limburgse arbeidsmarkt. Door zowel de huidige situatie als de toekomstige ontwikkelingen te beschrijven, heeft RAIL een *signaleringsfunctie* voor diverse gebruiksdoelen. Hierbij kan gedacht worden aan het personeels- en rekruteringsbeleid van werkgevers, het initiëren en bijsturen van bij- en omscholingsprogramma's voor niet-werkende werkzoekenden, de arbeidsbemiddeling en het arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid. Tegelijkertijd met dit rapport verschijnt ook de bijbehorende *Statistische Bijlage*. Hierin wordt een systematisch kwantitatief overzicht gegeven van de actuele arbeidsmarktgegevens en de verwachte ontwikkelingen die ten grondslag liggen aan dit hoofdrapport.

Het rapport bestaat uit vier hoofdstukken. De eerste drie hoofdstukken geven een overzicht van de huidige en toekomstige ontwikkelingen op de Limburgse arbeidsmarkt. In hoofdstuk 1 wordt een globaal overzicht gegeven van de belangrijkste arbeidsmarktontwikkelingen verbijzonderd naar bedrijfs-, beroeps- en opleidingssector. In hoofdstuk 2 wordt een antwoord gegeven op de vraag in hoeverre er op dit moment voldoende geschikte niet werkende werkzoekenden beschikbaar zijn om de openstaande vacatures te vervullen en in hoeverre er voldoende openstaande vacatures zijn om de niet-werkende werkzoekenden aan een baan te helpen. Daarbij gaat het zowel om de kwantitatieve als de kwalitatieve discrepanties. Hoofdstuk 3 gaat nader in op de te verwachten ontwikkelingen op de korte termijn aan zowel de vraag- als aanbodzijde van de Limburgse arbeidsmarkt, hetgeen resulteert in een overzicht van de te verwachten discrepanties naar opleiding en beroep in 2001 (N.B. Voor de middellange-termijn prognoses zij verwezen naar het rapport *De Limburgse arbeidsmarkt 1999-2004*. De betreffende cijfers zijn overigens wel ongewijzigd opgenomen in de *Statistische Bijlage* van dit jaar). Verder wordt er aandacht besteed aan de actuele arbeidsmarktpositie van schoolverlaters van het MBO en aan de vraag in hoeverre het mogelijk is om via scholing van niet-werkende werkzoekenden de discrepanties op de Limburgse arbeidsmarkt te verminderen. In het vierde hoofdstuk wordt nader ingegaan op het arbeidsaanbod in Limburg. Dit betreft dan in het bijzonder het onderzoeken van de

mogelijkheden om door het stimuleren van het arbeidsaanbod de bestaande en verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening in Limburg te verminderen. Elementen die daarbij aan bod komen, zijn de reintegratie van niet werkende werkzoekenden, het bevorderen van de grenspendel en het bevorderen van de arbeidsmarktparticipatie van de stille reserve.

De verdere uitsplitsing van de onderzoeksresultaten naar de Limburgse rayons is dit jaar in handen geweest van het ETIL. Het voorliggende rapport (incl. *Statistische Bijlage*) en de rayonrapportages van ETIL zijn in onderlinge samenwerking tot stand gekomen, zodanig dat er consistentie bestaat in gehanteerde definities en aantallen.

De projectleiding van RAIL is bij het ROA in handen geweest van A. de Grip en G. Nekkers. Aan de huidige versie van het hoofdrapport en de bijbehorende *Statistische Bijlage* is bij het ROA meegewerkt door B. Diephuis en R. Leclercq.

Onze dank gaat uit naar de leden van de RAIL-stuurgroep en het RAIL-projectteam. De volgende personen hebben hierin zitting: G. Ahn (Arbeidsvoorziening Limburg), M. te Baerts (Leeuwenborgh Opleidingen), T. Beenackers-Oomen (Kennis Connect), J. Bekema (Arbeidsvoorziening Limburg), L. Burdorf (Gemeente Sittard), A. Christophe (AOC Limburg), H. Duijvestein (Arbeidsvoorziening Limburg; projectleider), P. Göbbels (FNV Regiowerk ZON), H. Houbraken (Kennis Connect), W. Huurdeman (Gilde Opleidingen), H. Janssen (Gemeente Venlo), W. Kohl (Arcus College), N. Naus (Intergemeentelijk Steunpunt), P. Peters (Arcus College), L. Simons-Heldens (Gilde Opleidingen), M. van Smoorenburg (Arbeidsvoorziening Limburg), J. Soogelée (Leeuwenborgh Opleidingen), J. Sørensen (DSM Limburg; voorzitter), R. Widdershoven (Provincie Limburg), G. Wolfs (Provincie Limburg) en L. Zeegers (LWV).

1 De Limburgse arbeidsmarkt in vogelvlucht

De Limburgse economie ontwikkelt zich de laatste jaren voorspoedig. De economische groei is aanhoudend positief en zal dat naar verwachting ook in de nabije toekomst blijven. In het kielzog van de gunstige groeicijfers is het aantal openstaande vacatures de laatste jaren sterk toegenomen. Het aantal openstaande vacatures is inmiddels boven de 17 000 uitgekomen. De vacaturegraad is tussen 1997 en 2000 gestegen van 24‰ naar 37‰. Dit geeft aan dat het de laatste jaren veel moeilijker is geworden geschikt personeel te vinden. Dit valt ook af te leiden uit het percentage vacatures dat langdurig openstaat. Dit percentage ligt inmiddels op 36% van het totale aantal vacatures.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden blijkt in iets meer dan drie jaar tijd met bijna 20 000 te zijn afgenomen. Ook het aantal langdurig werkzoekenden is de laatste jaren gedaald, zowel absoluut gezien als in procenten van het totale aantal werkzoekenden. Het percentage ligt medio 2000 rond de 60%, hetgeen betekent dat er in Limburg ongeveer 23.000 langdurig werkzoekenden zijn. Daarnaast is het aandeel moeilijk plaatsbaren binnen het totale werkzoekendenbestand de afgelopen jaren duidelijk gestegen.

De arbeidsmarktkrapte van de laatste jaren blijkt zich onverminderd voort te zetten. In april 2000 stonden tegenover iedere 100 direct-bemiddelbare werkzoekenden maar liefst 234 openstaande vacatures. Net als in 1999 is er alleen voor de sector landbouw en visserij gemiddeld gesproken nog sprake van een ruime arbeidsmarkt.

Ook de komende jaren zal het economische klimaat in Limburg naar verwachting gunstig blijven. Zo zal de economische groei in 2001 met 3,5% op een hoog peil blijven, al is er ten opzichte van de afgelopen jaren sprake van enige afvlakking. De economische groei vertaalt zich in 2001 in een groei van de werkgelegenheid ter grootte van 2,0%. In totaal zullen er voor Limburgse schoolverlaters in 2001 bijna 30 000 banen beschikbaar zijn. Tegenover een instroom van nog geen 20.000 leidt dit tot een vraagoverschot in 2001 van maar liefst 11 000, dit is 2,4% van de totale werkgelegenheid in Limburg. In bruto termen zal de vraag in 2001 naar verwachting 73.500 bedragen. Omdat hier een extra aanbod van herintreders en baanwisselaars tegenover staat, resulteert ook in bruto-termen een vraagoverschot van 11 000. Dit betekent een behoorlijke verscherping van de verwachte arbeidsmarktproblematiek.

Alleen voor de sector landbouw en visserij is er in 2001 sprake van een dalende werkgelegenheid ter grootte van -1,1%. In tegenstelling tot de eerdere prognose voor het jaar 2000 laten alle industriële sectoren in 2001 naar verwachting een stijgende werkgelegenheid zien, al is deze wel lager dan de gemiddelde werkgelegenheidsgroei van 2,0%. De dienstensectoren groeien daarentegen sterker dan gemiddeld. De verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening zijn voor de meeste beroepssectoren in 2001 groot. Dit geldt zelfs voor de agrarische beroepen, waar sprake is van een dalende werkgelegenheid. De verwachte arbeidsmarktperspectieven zijn in 2001 niet voor alle opleidingssectoren even goed. Voor lager opgeleiden worden slechts voor degenen met een opleiding VMBO Theorie en VMBO Verzorging goede arbeidsmarktperspectieven verwacht. Vanaf MBO-niveau is voor de meeste opleidingssectoren het verwachte perspectief goed. Alleen schoolverlaters van HAVO/VWO die niet gaan doorleren worden met een minder goed perspectief geconfronteerd.

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal een overzicht worden gegeven van de recente en verwachte toekomstige ontwikkelingen op de Limburgse arbeidsmarkt. Verschillende aspecten komen daarbij aan de orde. De economische ontwikkeling in Limburg tussen 1997 en 2000 komt in paragraaf 1.2 aan de orde. Het gaat daarbij om veranderingen in de werkgelegenheidsstructuur, de openstaande vacatures, niet-werkende werkzoekenden en de arbeidsmarktkrapte. Aansluitend zal in paragraaf 1.3 worden ingegaan op de verwachte ontwikkelingen op de korte termijn, verbijzonderd naar bedrijfs-, beroeps- en opleidingssector (NB. Voor de middellange termijn zij verwezen naar het rapport *De Limburgse arbeidsmarkt 1999-2004*). Ter afsluiting wordt in paragraaf 1.4 kort ingegaan op een aantal mogelijke oplossingen ter reductie van de arbeidsmarktknelpunten in Limburg.

1.2 De arbeidsmarkt in Limburg: 1997-2000

Economische groei en werkgelegenheid

De Limburgse economie ontwikkelt zich de laatste jaren voorspoedig. De economische groei is aanhoudend positief en zal dat naar verwachting ook in de nabije toekomst blijven. Eén en ander wordt weergegeven in tabel 1.1. Daaruit komt naar voren dat vanaf 1997 de economische groei steeds op het hoge niveau van circa 4% heeft gelegen. Een vergelijkbare ontwikkeling geldt voor Nederland als geheel. Sinds 1999 is de groei in Limburg gelijk aan de landelijke groei.

Tabel 1.1
Ontwikkeling van de economische groei (groei van het BNP, in procenten)[1], Nederland en Limburg, 1997-2000

	1997 %	1998 %	1999 %	2000 %
Nederland	4,0	3,7	3,8	4,0
Limburg	4,5	3,9	3,8	4,0

Bron: EIM, Limburg in Beeld, 2000

1 Het landelijke cijfer voor 2000 is in overeenstemming met het *Centraal Economisch Plan 2000*, Centraal Planbureau (CPB), Den Haag, 2000. Dit geldt ook voor het cijfer voor 2001 dat aan het begin van paragraaf 1.3 gepresenteerd wordt. Afwijkingen in de economische groei in Limburg ten opzichte van het landelijke cijfer kunnen te maken hebben met de bevolkingsopbouw, in casu het grotere aandeel ouderen. Voor een onderzoek naar het verband tussen vergrijzing en economische groei, zie T. Lindh & B. Malmberg, "Age Structure Effects and Growth in the OECD 1950-1990", T. Lindh & B. Malmberg, *Journal of Population Economics*, 1999, pp. 431-449.

Economische groei vertaalt zich over het algemeen in volume veranderingen in de werkgelegenheid. Groei leidt tot het ontstaan van vacatures en zolang er voldoende werkzoekenden aanwezig zijn om deze vacatures te vervullen, zal het aantal werkenden stijgen. Dit zou kunnen verklaren waarom het aantal werkenden in Limburg tussen 1997-1998 en 1998-1999 volgens CBS-cijfers met slechts 0,6% is toegenomen, zoals tabel 1.2 laat zien. Door de krapte op de Limburgse arbeidsmarkt blijven immers veel vacatures onvervuld. De economische groei gaat mede daardoor gepaard met een sterke toename van de arbeidsproductiviteit. Naast de verandering in het aantal werkenden zijn er enkele andere trends in de Limburgse werkgelegenheid zichtbaar:

- *verdienstelijking*: uit tabel 1.2 blijkt dat het aantal werkenden (als percentage van het totaal) in de primaire en secundaire sector de laatste jaren enigszins is afgenomen, terwijl het aantal werkenden in met name de tertiaire sector is toegenomen;
- *vergrijzing en ontgroening*: het werkgelegenheidsaandeel van jongeren is sinds 1996-1997 licht afgenomen terwijl dat van ouderen licht is toegenomen;
- lichte toename van het werkgelegenheidsaandeel van vrouwen door een grotere arbeidsmarktparticipatie;
- *flexibilisering*: een lichte toename van het percentage flexibel en deeltijdwerk. Het percentage zelfstandigen is de laatste jaren constant gebleven.

Openstaande vacatures

In het kielzog van de gunstige groeicijfers is het aantal openstaande vacatures de laatste jaren sterk toegenomen. Voor Limburg wordt deze ontwikkeling geschetst in tabel 1.3. In de anderhalf jaar tussen februari 1997 en juli 1998 is het aantal openstaande vacatures verdubbeld. Na een lichte daling in de daaropvolgende negen maanden, is er sinds april 1999 weer een aanzienlijke stijging opgetreden. Het aantal openstaande vacatures is daarmee inmiddels boven de 17.000 uitgekomen. Uitgedrukt als promillage van de werkgelegenheid, valt eenzelfde ontwikkeling te constateren. De vacaturegraad (zie *Verklarende woordenlijst*) is over een periode van drie jaren gestegen van 24‰ naar 37‰. Dit betekent dat er momenteel op iedere 1.000 werkenden 37 vacatures openstaan. Het is de laatste jaren dus veel moeilijker geworden om geschikt personeel te vinden. Dit valt ook af te leiden uit het percentage vacatures dat langdurig openstaat, dat wil zeggen langer dan drie maanden. Gedurende het afgelopen jaar is dit percentage met 5%-punten gestegen tot inmiddels 36% van het totale aantal vacatures.

Tabel 1.2
Trends in de Limburgse werkgelegenheid, 1996-1999

	1996-1997 (gemiddelde)	1997-1998 (gemiddelde)	1998-1999 (gemiddelde)
aantal werkenden	449.500	463.500	466.500
waarvan:	%	%	%
primaire sector:	4	3	3
- Landbouw en visserij			
secundaire sector:	26	25	24
· Voeding			
· Chemie			
Metaal en elektrotechniek			
· Overige industrie			
· Energie			
tertiaire sector	41	43	44
· Bouw en onroerend goed			
- Handel en reparatie			
Transport en communicatie			
- Bank- en verzekeringswezen			
· Horeca en zakelijke dienstverlening			
kwartaire sector:	29	29	29
· Kwartaire diensten			
· Overheid en onderwijs			
jongeren (15-29 jaar)	25	25	24
ouderen (50-64 jaar)	16	17	18
vrouwen	37	37	38
flexibel werk	8	8	9
deeltijdwerk	26	27	27
zelfstandigen	11	11	11

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.3
Ontwikkelingen aan de vraagzijde van de Limburgse arbeidsmarkt, 1997-2000

	februari 1997	juli 1998	april 1999	april 2000
Aantal openstaande vacatures[1]	8.100	16.200	14.300	17.100
Vacaturegraad (‰)	24	36	31	37
Langdurig openstaande vacatures (%)	27	32	31	36

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

Niet-werkende werkzoekenden

Tabel 1.4 laat de ontwikkeling in het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) in Limburg zien vanaf februari 1997. Het aantal NWW blijkt in iets meer dan drie jaar tijd met bijna 20.000 te zijn afgenomen. De grootste daling heeft plaatsgevonden tussen februari 1997 en juli 1998, dezelfde periode waarin de grootste stijging in het aantal openstaande vacatures werd waargenomen. Na een tijdelijke stabilisatie is het aantal NWW tussen april 1999 en april 2000 weer verder gedaald.

Ook het aantal langdurig werkzoekenden is gedurende de laatste jaren gedaald, zowel absoluut gezien (zie tabel 1.4) als in procenten van het totale aantal NWW (figuur 1.1). Tussen februari 1997 en juli 1998 is het percentage werkzoekenden dat een jaar of langer werkloos is met ongeveer 15%-punten gedaald. Sindsdien ligt het percentage rond de 60%, hetgeen betekent dat er momenteel in Limburg ongeveer 23.000 langdurig werkzoekenden zijn.

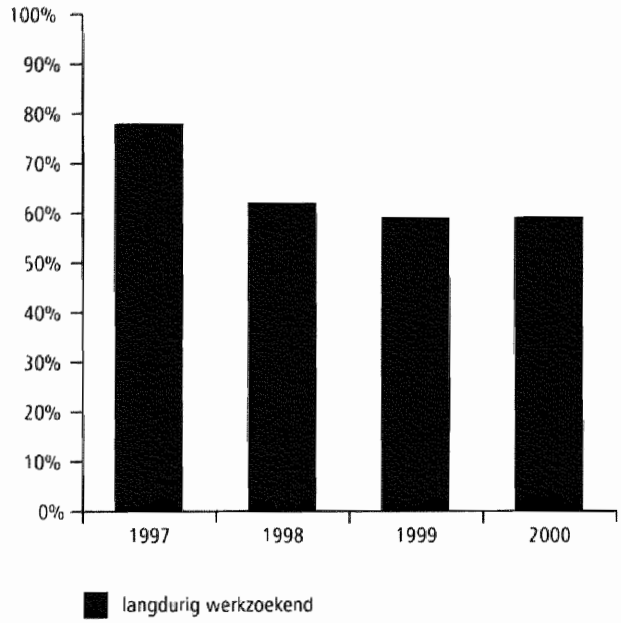
Tabel 1.4
Ontwikkelingen aan de aanbodzijde van de Limburgse arbeidsmarkt, 1997-2000

	februari 1997	juli 1998	april 1999	april 2000
Aantal niet-werkende werkzoekenden	59.400	43.000	43.000	39.700
waarvan:				
- langdurig werkzoekend	46.300	26.700	25.500	23.300
en waarvan				
fase 1: direct bemiddelbaar	20.800	7.300	7.500	7.300
fase 2 en 3: afstand tot de arbeidsmarkt	19.600	20.200	18.300	15.500
fase 4: slecht bemiddelbaar	19.000	15.500	17.200	16.900

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

2 Het aantal openstaande vacatures wordt bepaald door het aantal vacatures dat bij Arbeidsvoorziening wordt aangemeld te delen door het marktbereik van de vacaturemarkt in Limburg zoals dat naar voren komt uit de CBS vacature enquête. Het aantal openstaande vacatures per marktsegment zoals dat in hoofdstuk 2 van dit rapport wordt gepresenteerd is op vergelijkbare wijze bepaald.

Figuur 1.1
Ontwikkeling percentage langdurig werkzoekenden, Limburg, 1997-2000

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

Arbeidsvoorziening deelt werkzoekenden ook in naar de mate van bemiddelbaarheid. Fase 1-werkzoekenden kunnen daarbij worden beschouwd als direct bemiddelbaar, hetgeen betekent dat zij zonder begeleiding in staat moeten worden geacht een geschikte baan te vinden. Werkzoekenden in fase 2 en 3 hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Veelal krijgen zij een begeleidingstraject aangeboden met als doel de toeleiding naar de arbeidsmarkt te vergemakkelijken. De bemiddelbaarheid van werkzoekenden in fase 4 is bijzonder problematisch. Voor hen zijn naast begeleidingstrajecten vaak ook inspanningen gericht op maatschappelijke reintegratie noodzakelijk. Zij mogen niet in staat worden geacht op korte termijn een volwaardige plaats op de arbeidsmarkt te verwerven.

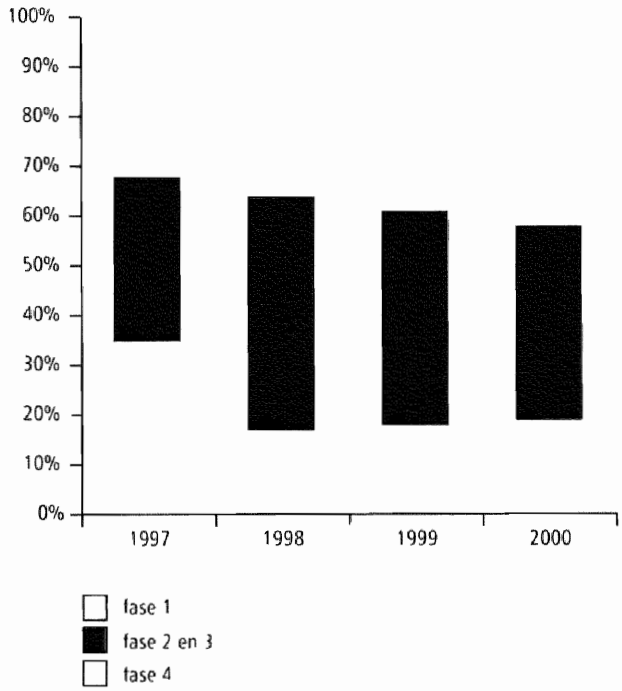
Uit tabel 1.4 blijkt verder dat niet alleen het aantal NWW de afgelopen jaren sterk is teruggelopen, maar ook dat de bemiddelbaarheid van de werkzoekenden gemiddeld is verslechterd. Het aantal werkzoekenden in fase 1 is tussen februari 1997 en juli 1998 aanzienlijk gedaald. Sinds die tijd ligt het aantal direct-bemiddelbare werkzoekenden rond de 7.500. Vanaf 1998 is het aantal werkzoekenden in fase 2 en 3 flink gedaald. Daarentegen is het verloop van het aantal werkzoekenden dat slecht bemiddelbaar, is iets grilliger. Voorzover er hier van een daling sprake is, is deze niet al te sterk.

De procentuele verdeling van de niet-werkende werkzoekenden over de verschillende fasen van bemiddelbaarheid is weergegeven in figuur 1.2. Daaruit komt naar voren dat het

aandeel werkzoekenden in fase 1, na een sterke daling tussen februari 1997 en juli 1998, min of meer stabiel iets onder de 20% van het totale aantal NWW-ers. De daling van het aandeel fase 1-werkzoekenden tussen februari 1997 en juli 1998 heeft vooral geleid tot een toename van het aandeel werkzoekenden in fase 2 en 3. Het aandeel van deze groep was medio 1998 op het hoogste punt (47%). Sindsdien is het aandeel teruggelopen tot de huidige 39%. Het aandeel werkzoekenden in fase 4 is gedurende de afgelopen drie jaar continu gestegen, van 32% in 1997 tot 42% medio 2000.

Figuur 1.2

Ontwikkeling fase-indeling niet-werkende werkzoekenden, Limburg, 1997-2000

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

Arbeidsmarktkrapte

Tabel 1.3 schetst de ontwikkeling van de arbeidsmarktkrapte (zie *Verklarende woordenlijst*) tussen februari 1997 en april 2000. Hieruit komt naar voren dat vooral tussen februari 1997 en juli 1998 de krapte sterk is toegenomen. Deze verscherping hing samen met een gelijktijdige verdubbeling van het aantal openstaande vacatures en een sterke daling van het aantal direct-bemiddelbare werkzoekenden. Tussen juli 1998 en april 1999 blijkt de krapte enigszins te zijn afgenomen, om in het daaropvolgende jaar weer verder te stijgen. In april 2000 stonden tegenover iedere 100 direct-bemiddelbare werkzoekenden maar liefst 234 openstaande vacatures.

De krapte blijkt zich sinds 1997 ook in een toenemend aantal arbeidsmarktsegmenten te manifesteren. Van de 13 onderscheiden bedrijfssectoren werd in 1997 geen enkele sector over de gehele linie met krapte geconfronteerd. Wel was er ook toen mogelijkerwijs reeds sprake van krapte op specifieke deelsegmenten. Inmiddels is het aantal bedrijfssectoren dat kampt met knelpunten in de personeelsvoorziening toegenomen tot 12. Net als vorig jaar is er alleen voor de sector *landbouw en visserij* gemiddeld gesproken nog sprake van een ruime arbeidsmarkt.

Tabel 1.5
Krapte op de Limburgse arbeidsmarkt, 1997-2000

	februari 1997	juli 1998	april 1999	april 2000
Arbeidsmarktkrapte*	0,39	2,22	1,91	2,34
Aantal bedrijfssectoren met krapte	0	11	12	12

* aantal openstaande vacatures ten opzichte van het aantal direct-bemiddelbare werkzoekenden

Bron: Arbeidsvoorziening/t BS/ROA

1.3 De verwachte arbeidsmarktontwikkeling op korte termijn

Ook de komende jaren zal het economische klimaat in Limburg naar verwachting gunstig blijven. Zo zal de economische groei in 2001 met 3,5% op een hoog peil blijven, al is er ten opzichte van de afgelopen jaren sprake van enige afvlakking. Zoals tabel 1.6 laat zien vertaalt de economische groei zich in een groei van de werkgelegenheid in Limburg ter grootte van 2,0% in 2001. De verwachte werkgelegenheidsgroei in Limburg ligt daarmee iets hoger dan landelijk.

In combinatie met een relatief hoge netto vervangingsvraag (N.B. dit is de vervangingsvraag zoals uit voorgaande rapporten, zie *Verklarende woordenlijst*) van 4,4%, leidt de groei van de werkgelegenheid in 2001 tot een aantal baanopeningen voor schoolverlaters dat gelijk is aan 6,4% van het huidige aantal werkenden dat 466.500 bedraagt. Daarmee ligt het aantal baanopeningen in Limburg bijna 1%-punt hoger dan landelijk. Dit betekent dat er voor nieuwkomers op de Limburgse arbeidsmarkt in 2001 bijna 30.000 banen beschikbaar zullen zijn. Tegenover een instroom van schoolverlaters van nog geen 20.000 leidt dit tot een vraagoverschot van maar liefst 11.000, dit is 2,4% van de totale werkgelegenheid in Limburg. Dit betekent een behoorlijke verscherping van de arbeidsmarktproblematiek.

De verwachte totale vraag naar personeel in Limburg is in 2001 overigens veel groter dan het aantal baanopeningen en bedraagt 73.500 personen. Het grootste deel hiervan wordt gevormd door de bruto vervangingsvraag die 13,9% bedraagt. Deze bruto vervangingsvraag betreft de totale uitstroom uit de groep werkenden die vervangen moet worden om de omvang van het aantal werkenden constant te houden (zie *Verklarende woordenlijst* en de Bijlage "Stromen op de arbeidsmarkt en prognosemethodiek"). Waar echter baanopeningen aan de aanbodzijde slechts worden opgevuld door schoolverlaters, geldt dat voor het opvullen van de totale vraag ook herintreders en baanwisselaars een rol spelen. Omdat het verschil tussen het aantal baanopeningen en de totale vraag exact gelijk is aan het verschil

tussen het aanbod van schoolverlaters en het totale arbeidsaanbod, bedraagt het verwachte vraagoverschot in Limburg in 2001 ook in bruto-termen 2,4%.

Tabel 1.6
Verwachte arbeidsmarktontwikkeling (in aantallen en procenten), Limburg en Nederland, 2001

	Limburg 2001		Nederland 2001
	aantal	%	%
Uitbreidingsvraag (A)	9.000	2,0	1,7
Netto vervangingsvraag (B)	20.500	4,4	3,8
Bruto vervangingsvraag (C)	64.500	13,9	13,4
Baanopeningen (A+B)	**29.500**	**6,4**	**5,5**
Totale vraag (A + C)	73.500	15,9	15,1
Instroom schoolverlaters (D)	18.500	4,0	4,3
Herintreders (E)	13.000	2,8	3,1
Baanwisselaars (F)	31.000	6,7	6,5
Aanbod van schoolverlaters (D)	18.500	4,0	4,3
Totaal aanbod (D + E + F)	62.500	13,5	13,9
Vraagoverschot (A+B-D)	**11.000**	**2,4**	**1,2**

Bron: Arbeidsvoorziening/CPB/TNO/Inro/ROA

Door de verschillen in de groei van de afzet voor de diverse bedrijfssectoren en veranderingen van onder meer organisatorische en technologische aard, profiteren niet alle arbeidsmarktsegmenten in even sterke mate van de groeiende werkgelegenheid. Zo blijken vooral hoger opgeleiden en beroepsgroepen en mensen met een opleidingsachtergrond die sterk op de dienstensector is gericht van de recente groei voordeel te hebben ondervonden.[3]

De verschillen in de afzetgroei en de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de diverse bedrijfssectoren komen ook naar voren uit de verwachte werkgelegenheidsontwikkeling per bedrijfssector zoals die wordt weergegeven in tabel 1.7. Alleen voor de sector *landbouw en visserij* wordt er zowel in Limburg als landelijk in 2001 een dalende werkgelegenheid tot grootte van −1,1% verwacht. In tegenstelling tot een jaar eerder laten alle industriële sectoren in 2001 een stijgende werkgelegenheid zien, al is deze wel lager dan de gemiddelde werkgelegenheidsgroei van 2,0%. De dienstensectoren groeien daarentegen sterker dan gemiddeld, waarbij de sterkste groei in de werkgelegenheid valt te constateren voor de

3 Een en ander heeft ertoe geleid dat in de dienstensectoren de landelijke werkgelegenheid sinds 1987 met 46% is toegenomen, terwijl de werkgelegenheid in de industrie over dezelfde periode met 4%-punten is afgenomen. Zie N. Nahuis & M. van Rooij "De Invloed van de Dienstensector" *Economisch Statistische Berichten*, 5 mei 2000, p. 382.

sectoren *handel en reparatie, kwartaire diensten* en *bank- en verzekeringswezen*. De eerste twee sectoren behoren ook landelijk tot de sterkste groeiers. De sterke werkgelegenheidsgroei in de dienstensectoren hangt mogelijk samen met het feit dat binnen deze sectoren tekorten minder gemakkelijk kunnen worden opgelost door een verdergaande rationalisatie.

Tabel 1.7
Ontwikkeling aantal werkenden per bedrijfssector (in aantallen en procenten), Limburg en Nederland, 2001

Bedrijfssector	Limburg 2001		Nederland 2001
	aantal	%	%
Landbouw en visserij	-	-1,1	-1,1
Voeding	-	1,0	0,5
Chemie	-	1,0	1,1
Metaal en elektrotechniek	500	1,6	1,2
Overige industrie	500	1,5	0,7
Energie	-	0,3	-0,1
Bouw en onroerend goed	500	1,1	0,7
Handel en reparatie	2.000	3,2	2,9
Transport en communicatie	1.000	2,9	2,7
Bank- en verzekeringswezen	500	4,3	1,7
Horeca en zakelijke dienstverlening	1.000	2,1	3,3
Kwartaire diensten	2.500	3,3	2,8
Overheid en onderwijs	500	0,8	0,4
Totaal	9.000	2,0	1,7

Bron: Arbeidsvraagramingen BSA, PBLNOW/ROA

Tabel 1.8 laat de verwachte arbeidsmarktontwikkeling zien voor de verschillende beroepssectoren. Overeenkomstig de dalende werkgelegenheid in de sector *landbouw en visserij* zal naar verwachting in 2001 ook de werkgelegenheid in de *agrarische beroepen* met 0,5% dalen. De werkgelegenheidsgroei zal bijzonder sterk zijn in de *economisch-administratieve beroepen*, de *sociaal-culturele beroepen* en de *informatieberoepen*. De dalende werkgelegenheid in de *agrarische beroepen* gaat echter naar verwachting in 2001 samen met een zeer hoge netto vervangingsvraag van 5,9%. Dit is vooral het gevolg van het relatief grote aantal ouderen dat in deze beroepen werkzaam is (zie tabel I.11 *Statistische Bijlage*). Een grote netto vervangingsvraag zal zich ook voordoen in de *verzorgende en dienstverlenende beroepen*, de *transportberoepen* en de *openbare orde en veiligheidsberoepen*.

In combinatie met de verwachte lage arbeidsmarktinstroom, leiden de veranderingen in de baanopeningen voor de meeste beroepssectoren in 2001 tot grote knelpunten in de personeelsvoorziening. Dit geldt zelfs voor de *agrarische beroepen*, waar sprake is van een dalende werkgelegenheid. Voor een viertal beroepssectoren zijn de verwachte knelpunten naar verwachting in 2001 minder groot dan gemiddeld: de *culturele beroepen*, de *medische en*

paramedische beroepen, de *informaticaberoepen* en de *openbare orde en veiligheidsberoepen*. Vooral voor de twee laatstgenoemde beroepssectoren geldt dat dit voornamelijk samenhangt met de relatief grote instroom van schoolverlaters.

Tabel 1.8
Uitbreidingsvraag, (netto) vervangingsvraag en instroom van schoolverlaters per beroepssector (in procenten van de werkgelegenheid), en de daaruit voortvloeiende knelpunten in de personeelsvoorziening, Limburg, 2001

Beroepssector	uitbreidings-vraag	vervangings-vraag (netto)	instroom schoolverlaters	ITKB*	typering
Pedagogische beroepen	0,9	3,3	2,3	0,99	groot
Culturele beroepen	3,0	0,3	4,7	1,02	enig
Agrarische beroepen	-0,5	5,9	3,6	1,00	groot
Technische en industrieberoepen	0,4	4,6	3,1	1,00	groot
Transportberoepen	2,5	6,2	1,7	0,96	groot
Medische en paramedische beroepen	2,1	1,0	5,6	1,03	enig
Economisch-administratieve beroepen	3,4	4,3	4,0	0,98	groot
Informaticaberoepen	5,4	2,2	7,2	1,01	enige
Sociaal-culturele beroepen	4,5	3,5	6,2	1,00	groot
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	2,4	5,7	5,4	0,99	groot
Openbare orde en veiligheidsberoepen	1,1	6,8	8,5	1,01	enig
Totaal	2,0	4,4	4,0	0,99	groot

* ITKB = Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep (zie *Verklarende woordenlijst*)

Bron: Arbeidsvoorziening/ BVC PB/ROA

Bij de opleidingssectoren is sprake van een gedifferentieerd beeld, zoals uit tabel 1.9 naar voren komt. Dit wijst op een tweedeling van de perspectieven op de arbeidsmarkt tussen degenen zonder een startkwalificatie op MBO-niveau en de schoolverlaters die wel een MBO opleiding hebben gevolgd. Voor degenen met alleen *Basisonderwijs* en de opleidingssectoren op VMBO-niveau is de verwachte werkgelegenheidsontwikkeling in 2001 overwegend minder gunstig. Iemeer daar deze opleidingsniveaus niet als eindtermen voor de arbeidsmarkt gelden. Vanaf MBO-niveau is de verwachte werkgelegenheidsgroei sterker dan gemiddeld, variërend van 2,6% voor *MBO Economie* tot maar liefst 4,9% voor *HAVO/VWO*. Voor een aantal opleidingssectoren wordt de lage uitbreidingsvraag gecompenseerd door een hoge netto vervangingsvraag, zodat toch nog een groot aantal baanopeningen resulteert. Dit geldt bijvoorbeeld voor *VMBO Theorie* en *VMBO Verzorging*.

In combinatie met de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters, leiden de veranderingen in de baanopeningen niet voor alle opleidingssectoren in 2001 tot goede arbeidsmarktperspectieven. Op VMBO-niveau en lager worden slechts voor *VMBO Theorie*, *VMBO Landbouw* en *VMBO Verzorging* goede arbeidsmarktperspectieven verwacht. Wel zij

opgemerkt dat het VMBO geen eindonderwijs betreft. Voor alle drie de opleidingssectoren komt dit voort uit een hoge netto vervangingsvraag. Vanaf MBO-niveau is voor de meeste opleidingssectoren het verwachte perspectief goed. Alleen schoolverlaters van HAVO/VWO worden met een minder goed perspectief geconfronteerd. Hoewel het aantal baanopeningen in deze opleidingssector veel groter is dan gemiddeld (10,2% tegenover 6,4%) staat daar naar verwachting ook een veel grotere arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters tegenover. De arbeidsmarktperspectieven voor HAVO/VWO'ers zijn daardoor slechter dan gemiddeld

Tabel 1.9

Uitbreidingsvraag, (netto) vervangingsvraag en instroom van schoolverlaters per opleidingssector (in procenten van de werkgelegenheid), en de daaruit voortvloeiende arbeidsmarktperspectieven, Limburg, 2001

Opleidingssector	uitbreidings-vraag	vervangings-vraag (netto)	instroom schoolverlaters	ITA*	typering
Basisonderwijs	-3,1	1,4	3,7	1,03	redelijk
VMBO Theorie	1,3	9,4	5,2	0,99	goed
VMBO Landbouw en techniek	-1,1	8,8	3,1	0,97	goed
VMBO Techniek	-0,9	5,3	3,0	1,01	redelijk
VMBO Economie	-0,3	3,3	2,3	1,04	redelijk
VMBO Verzorging	0,3	7,5	3,4	0,99	goed
HAVO/VWO	4,9	5,3	9,2	1,02	redelijk
MBO Landbouw en techniek	2,7	5,1	3,5	0,97	goed
MBO Techniek	2,7	5,0	3,2	0,97	goed
MBO Economie	2,6	4,7	3,7	0,98	goed
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	2,8	4,1	4,6	0,99	goed
Totaal	2,0	4,4	4,0	0,99	goed

* ITA = Indicator Toekomstige Arbeidsmarktsituatie *(zie Verklarende woordenlijst)*

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

1.4 Knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt: Mogelijke oplossingen

Uit de voorgaande paragrafen is duidelijk naar voren gekomen dat er momenteel sprake is van een aanzienlijke krapte op de Limburgse arbeidsmarkt en dat deze situatie zich naar verwachting de komende jaren verder zal verscherpen. Het 'gevaar' hiervan is dat in een groeiende economie een tekort aan personeel een rem kan zetten op verdere economische groei. Nog zijn ernstige groeivertragingen niet in zicht, maar er zijn tekenen (zoals een stijgend percentage vacatures dat langdurig openstaat) die erop duiden dat dit in de toekomst zou kunnen veranderen. Daarin is het belang gelegen te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om in de grote behoefte aan nieuw personeel te voorzien. Daarbij kan gedacht worden aan het versneld reintegreren van werkzoekenden, het bevorderen van de participatie en/of gelet op de specifieke geografische ligging van Limburg, het stimuleren van de grenspendel vanuit aangrenzende Duitse en Belgische regio's. Aanvullende mogelijkheden worden op dat punt geboden door het aanbod van arbeidsgehandicapten. Naast stimulering van het aanbod mag ook van bedrijven verwacht worden dat zij bijvoorbeeld door het afremmen van de uitstroom van met name oudere werknemers een bijdrage zullen leveren.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden is de laatste jaren drastisch gedaald. Voor de komende jaren wordt een verdere daling verwacht. Om die reden zal het reintegreren van werkzoekenden steeds minder soelaas bieden voor het verminderen van de knelpunten op de arbeidsmarkt, temeer daar de 'kwaliteit' van de harde kern werkzoekenden die over blijft op een aantal punten te wensen over laat. Van het totale aantal werkzoekenden van bijna 40 000 mag slechts een deel tot het werkelijk 'relevante' aanbod worden gerekend. Voor een aanzienlijk aantal werkzoekenden is naast de noodzakelijke bij- of omscholing vaak een inspanning ter maatschappelijke reintegratie vereist, wat een snelle inzet belemmert.

Door de gunstige economische ontwikkeling van de laatste jaren, valt er ook een teruggang te constateren in de zogenaamde stille reserve (zie *Verklarende woordenlijst Potentiele beroepsbevolking*). Bedroeg het aantal niet participerenden in Limburg gemiddeld over 1997 en 1998 nog 219 500, inmiddels ligt dit aantal al 16 000 lager. Wanneer gekeken wordt naar de samenstelling van deze groep, dan blijken zich hieronder 145 000 vrouwen te bevinden, waarvan er 117 000 niet willen werken, of niet langer dan 12 uur per week. Daarnaast is het aandeel ouderen binnen de stille reserve groot, 116 500 op een totaal van 203 500. Van de ouderen geeft 70% aan maximaal 12 uur per week te willen werken en een verdere 18% is reeds gepensioneerd of in de VUT. Zij zullen slechts niet zeer veel moeite te bewegen zijn weer aan het arbeidsproces deel te nemen. Omgerekend naar full time equivalenten bedraagt het daadwerkelijke aanbod waarschijnlijk slechts een klein deel van de totale stille reserve.

Ten slotte is er de laatste jaren een toenemende aandacht voor grenspendel als mogelijke oplossing voor de knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt. In principe is er zowel in Belgisch Limburg als in Nordrhein-Westfalen een aanzienlijk potentieel aan werkzoekenden beschikbaar. Net als in Limburg is de inzetbaarheid van deze werkzoekenden echter matig, onder hen bevinden zich relatief veel langdurig werkzoekenden. Van de groep werkzoekenden die wel als "relevant" aanbod zou mogen worden beschouwd, is het overigens nog maar de vraag of zij bereid zouden zijn de stap te nemen om in Limburg te gaan

werken. Een aantal belemmeringen op fiscaal en sociaal-economisch terrein speelt hierbij nog altijd een aanzienlijke rol. Voor veel Duitse werkzoekenden geldt bovendien dat het salaris dat zij in Nederland zouden kunnen verdienen in het beste geval slechts marginaal boven het Duitse uitkeringsniveau ligt. Vanzelfsprekend zouden Limburgse werkgevers zich naast de werkzoekenden ook kunnen richten op de werkenden aan de andere kant van de grens. Echter voor deze mensen zal er doorgaans weinig noodzaak bestaan in Limburg te gaan werken. De nadelen wegen al snel zwaarder dan de eventuele voordelen. Deze voordelen zijn in het geval van Duitse werknemers toch al gering, gezien het lagere loonpeil in Nederland.

2 De Limburgse arbeidsmarkt in 2000

Aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt is er in Limburg sprake van een aanzienlijk aantal openstaande vacatures in de bedrijfssectoren metaal en elektrotechniek, handel en reparatie en horeca en zakelijke dienstverlening. Gerelateerd aan de omvang van de sectorale werkgelegenheid, is het aantal openstaande vacatures het grootst in de sector landbouw en visserij. Een meer directe indicator van de rekruteringsproblemen waarmee bedrijven geconfronteerd worden is het percentage vacatures dat langer dan drie maanden openstaat. Vooral in de bedrijfssectoren voeding, chemie, transport en communicatie en overheid en onderwijs blijken vacatures vaak lang open te staan. Als we kijken naar de verschillende beroepssegmenten, dan blijkt dat vooral in de lagere verzorgende beroepen de werving van personeel erg moeilijk is. De situatie blijkt het minst problematisch te zijn voor de lagere agrarische beroepen. Binnen de verschillende opleidingssectoren blijkt de rekruteringsproblematiek (N.B. hierbij is slechts met vraagfactoren, d.w.z. de vacaturegraad en/of het percentage vacatures dat langdurig openstaat, rekening gehouden) het meest ernstig te zijn voor een drietal opleidingen op VMBO-niveau, te weten VMBO Techniek, VMBO Economie en VMBO Zorg en welzijn en de opleiding HAVO/VWO.

De arbeidsmarktkrapte neemt toe naarmate bedrijfssectoren een sterker dienstenkarakter hebben. In de sector landbouw en visserij staan er tegenover iedere 100 direct-bemiddelbare werkzoekenden 48 openstaande vacatures. In het bank- en verzekeringswezen staan er daarentegen tegenover iedere 100 direct-bemiddelbare werkzoekenden maar liefst 337 openstaande vacatures. De industriële sectoren laten een gemiddelde krapte zien. De toename van de krapte tussen april 1999 en april 2000 geldt niet voor alle bedrijfssectoren. In de sectoren landbouw en visserij, overige industrie, voeding, chemie en transport en communicatie is de krapte zelfs afgenomen. Een sterke toename kan met name worden geconstateerd voor de sector bank- en verzekeringswezen. Bij de beroepssegmenten is de variatie in krapte aanzienlijk groter dan bij de bedrijfssectoren. Zo is het laagst voor de middelbare taalkundige, culturele beroepen en het hoogst voor de lagere beveiligingsberoepen. Er zijn twee beroepssegmenten waar geen sprake is van een tekort: de taalkundige, culturele beroepen op middelbaar en hoger niveau. De arbeidsmarktkrapte per opleidingssector is het laagst voor HAVO/VWO en het hoogst voor HBO Economie. Algemeen gesteld neemt de krapte toe met het opleidingsniveau. Dit geldt vooral voor het HBO in vergelijking met lagere niveaus. Er is een tweetal generalistische opleidingen waar geen sprake is van een tekort: VMBO Theorie en HAVO/VWO.

De arbeidsmarktpositie van MBO-schoolverlaters blijkt in Limburg de laatste jaren aanzienlijk te zijn verbeterd. De (uitgeef)werkloosheid is tussen 1996 en 1999 ieder jaar gedaald, terwijl de bruto-lonen een jaarlijkse stijging laten zien. Toch geldt deze verbetering niet voor alle opleidingssectoren. Zo is voor schoolverlaters met een opleiding MBO Techniek de werkloosheid in Limburg tussen 1998 en 1999 toegenomen van 1% naar 3%. Op andere punten als contracttype en contractduur is de verbetering van de arbeidsmarktpositie van MBO'ers in Limburg gedurende de laatste jaren iets minder eenduidig. Alleen het percentage MBO'ers met een flexibele aanstelling is tussen 1996 en 1999 ieder jaar gedaald.

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal een overzicht worden gegeven van de huidige arbeidsmarktsituatie in Limburg. Allereerst wordt er in de paragrafen 2.2 tot en met 2.4 gedetailleerder ingegaan op een aantal zaken die in hoofdstuk 1 reeds globaal ter sprake kwamen: de openstaande vacatures en de niet-werkende werkzoekenden alsmede de discrepanties tussen beide. De verdieping die hieraan in dit hoofdstuk zal worden gegeven, heeft betrekking op het aggregatieniveau, d.w.z. het gaat hier uitdrukkelijk om afzonderlijke bedrijfssectoren, beroepssegmenten en opleidingssectoren. Waar sprake is van openstaande vacatures (de vraagzijde van de arbeidsmarkt) is het perspectief veelal dat van de werkgever, terwijl in het geval van de aanbodzijde het perspectief dat van de individuele werkzoekende is. In de afsluitende paragraaf 2.5 wordt bekeken welke veranderingen er in Limburg in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden in de arbeidsmarktpositie van MBO-schoolverlaters.

2.2 Openstaande vacatures

In het voorgaande hoofdstuk hebben we gezien dat het aantal openstaande vacatures in april 2000 ten opzichte van dezelfde periode in 1999 met bijna 20% is toegenomen tot ruim 17.000. Navolgend zal worden bezien:

- welke arbeidsmarktsegmenten worden gekenmerkt door een relatief groot of juist klein aantal openstaande vacatures;
- welke segmenten worden geconfronteerd met de grootste rekruteringsproblemen. Dit wordt gedaan aan de hand van het percentage vacatures dat langer dan drie maanden openstaat.

Bedrijfssectoren

De economische structuur in de provincie Limburg vindt haar weerslag in de vacaturemarkt. De voortschrijdende verdienstelijking gecombineerd met de traditioneel sterke aanwezigheid van een aantal industriële sectoren, leidt tot een aanzienlijk aantal openstaande vacatures in bijvoorbeeld de *metaal en elektrotechniek*, de *handel en reparatie* en in de *horeca en zakelijke dienstverlening*. Tegelijkertijd is het aantal openstaande vacatures relatief gering in de sectoren *voeding*, *chemie*, *energie* en *overheid en onderwijs*. Uitgedrukt als promillage van de werkgelegenheid (de vacaturegraad) is het aantal openstaande vacatures het grootst in de sector *landbouw en visserij*. Deze sector laat met een toename van 67‰-punten ook de grootste verandering ten opzichte van vorig jaar zien. Daarnaast is de vacaturegraad hoog in de bedrijfssectoren *transport en communicatie* en in de *horeca en zakelijke dienstverlening*. De vacaturegraad is daarentegen (zeer) laag in de *chemie*, het *bank- en verzekeringswezen* en de sector *overheid en onderwijs*. Een en ander is weergegeven op de horizontale as in figuur 2.1.

Het aantal openstaande vacatures weerspiegelt de ontwikkeling aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Doordat niet alle bedrijfssectoren bijvoorbeeld in even sterke mate door de macro-economische ontwikkeling worden beïnvloed of in dezelfde mate met personeelsverloop te kampen hebben, ontstaat een gedifferentieerd beeld voor de ontwikkeling van de vacaturemarkt. Een nadeel van dergelijke vacaturecijfers is echter dat ze als zodanig weinig

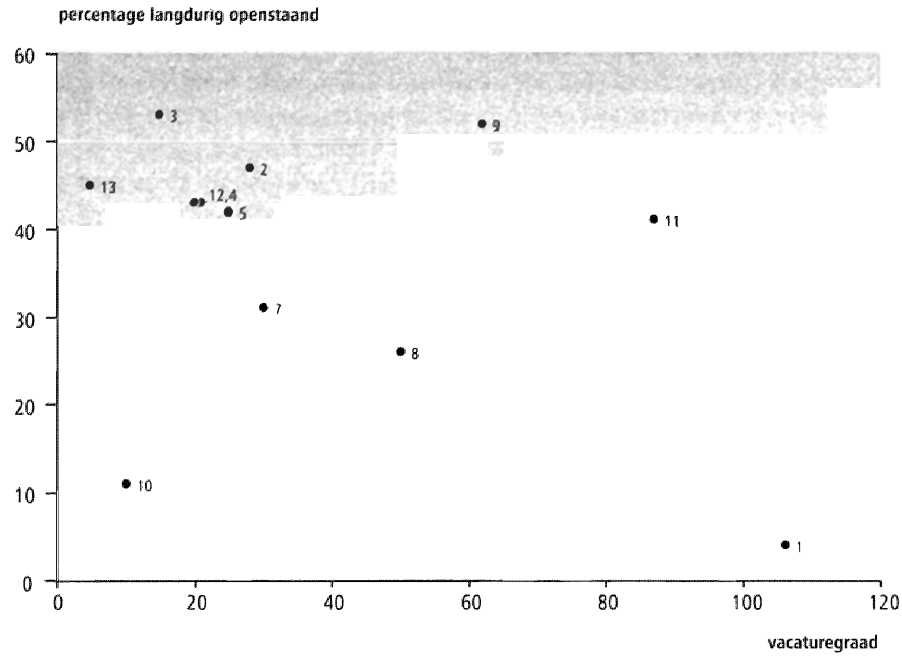
zeggen over de spanning op het betreffende arbeidsmarktsegment. Zo hoeven bedrijven in een sector met een hoge vacaturegraad zich relatief weinig zorgen te maken over het vinden van geschikt personeel wanneer tegelijkertijd ook het arbeidsaanbod groot is. Een meer directe indicator van de rekruteringsproblemen waarmee bedrijven geconfronteerd worden, is dan ook het percentage vacatures dat langer dan drie maanden openstaat.[4] Vooral in de bedrijfssectoren *voeding, chemie, transport en communicatie* en *overheid en onderwijs* blijken vacatures vaak lang open te staan. Zoals uit figuur 2.1 naar voren komt, is de werving van personeel vooral problematisch in de sectoren *transport en communicatie* en *horeca en zakelijke dienstverlening*. Openstaande vacatures worden relatief snel vervuld in de sectoren *landbouw en visserij, handel en reparatie* en *bank- en verzekeringswezen*. De problemen in de bedrijfssector *landbouw en visserij* zijn dus ondanks de zeer hoge vacaturegraad verhoudingsgewijs gering.

Beroepssegmenten

Ook voor de verschillende beroepssegmenten is het beeld divers. Er zijn segmenten met een groot aantal openstaande vacatures, waar desondanks de rekruteringsproblematiek (blijkend uit het percentage vacatures dat langer dan drie maanden openstaat) relatief gering is. Een voorbeeld hiervan zijn de *elementaire beroepen*. Daartegenover staat dat een lage vacaturegraad niet altijd hoeft te betekenen dat het eenvoudig is geschikt personeel te vinden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de *middelbare (para)medische beroepen* en voor de *hogere technische beroepen*. In figuur 2.2 wordt voor de diverse beroepssegmenten aangegeven hoe dringend de rekruteringsproblematiek is. De problematiek voor een bepaald beroepssegment is ernstiger naarmate men in de figuur in noordoostelijke richting beweegt. Vooral in het beroepssegment *lagere verzorgende beroepen* staat de werving van personeel onder druk. De situatie blijkt het minst problematisch te zijn voor de *lagere agrarische beroepen*.

4 Daarnaast kan er een relatie worden gelegd tussen de vacaturegraad en het percentage langdurig openstaande vacatures enerzijds en de *omloopsnelheid* anderzijds. Als er in een bepaald arbeidsmarktsegment bijvoorbeeld sprake is van een hoge vacaturegraad terwijl de meeste vacatures relatief eenvoudig vervuld kunnen worden, is de omloopsnelheid van vacatures binnen dat segment hoog. Hiervan is bijvoorbeeld sprake in de bedrijfssector *landbouw en visserij*.

Figuur 2.1
Vacaturegraad en percentage langdurig openstaande vacatures per bedrijfssector, Limburg, april 2000

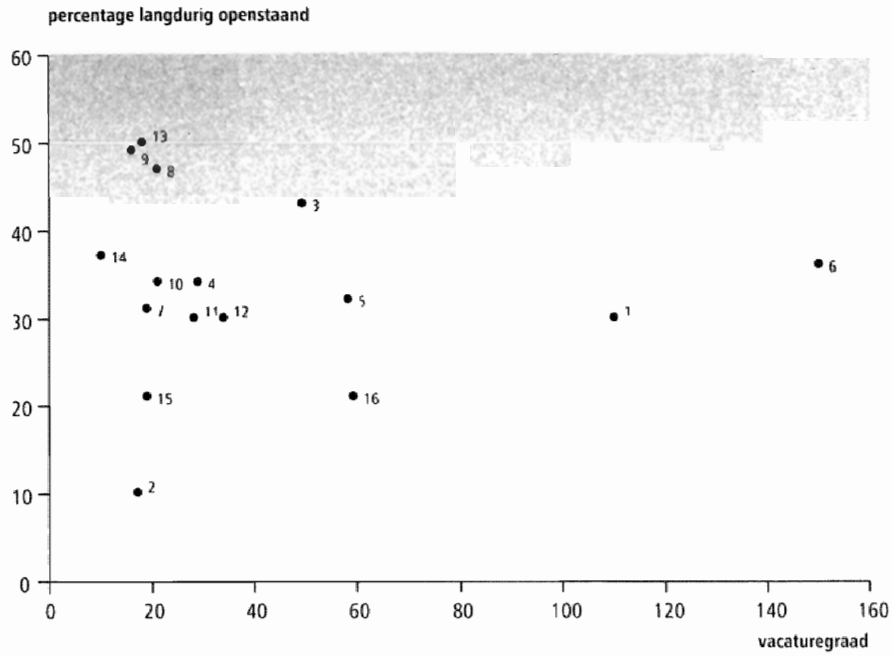

1 Landbouw en visserij
2 Voeding
3 Chemie
4 Metaal- en elektrotechniek
5 Overige industrie
7 Bouw en onroerend goed
8 Handel en reparatie
9 Transport en communicatie
10 Bank- en verzekeringswezen
11 Horeca en zakelijke dienstverlening
12 Kwartaire diensten
13 Overheid en onderwijs

N.B. Voor de bedrijfssector *energie* is geen informatie over de vacaturegraad beschikbaar.

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

Figuur 2.2
Vacturegraad en percentage langdurig openstaande vacatures per beroepssegment, Limburg, april 2000

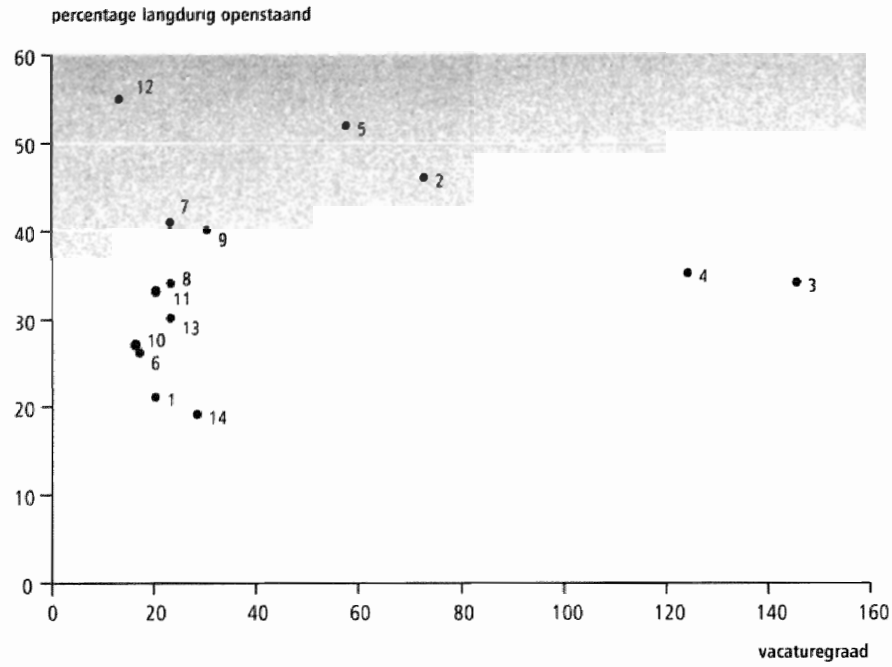
1 Elementaire beroepen
2 Lagere agrarische beroepen
3 Lagere technische beroepen
4 Lagere transportberoepen
5 Lager administratieve, commerciële beroepen
6 Lagere verzorgende beroepen
7 Middelbare agrarische beroepen
8 Middelbare technische beroepen
9 Middelbare (para)medische beroepen
10 Middelbare administratieve, commerciële beroepen
11 Middelbare verzorgende beroepen
12 Hogere pedagogische beroepen
13 Hogere technische beroepen
14 Hogere (para)medische beroepen
15 Hogere administratieve, commerciële beroepen
16 Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

Opleidingssectoren

In figuur 2.3 is voor de verschillende opleidingssectoren aangegeven hoe pregnant de rekruteringsproblematiek is. Deze blijkt het meest ernstig te zijn voor een drietal opleidingen op VMBO-niveau, te weten *VMBO Techniek*, *VMBO Economie* en *VMBO Zorg en welzijn* alsmede de opleiding *HAVO/VWO*. Dit beeld komt goed overeen met hetgeen werd geconstateerd voor de beroepssegmenten, waar de werving van personeel voor bijvoorbeeld de *lagere verzorgende beroepen* problematisch is. Weinig dringend zijn de problemen voor met name *VMBO Theorie* en *HBO Sociaal-Cultureel*

Figuur 2.3
Vacaturegraad en percentage langdurig openstaande vacatures per opleidingssector, Limburg, april 2000

1	VMBO Theorie	8	MBO Dienstverlening en gez. zorg
2	VMBO Techniek	9	MBO Economie
3	VMBO Economie	10	HBO Onderwijs en tolk en vertaler
4	VMBO Zorg en welzijn	11	HBO Techniek
5	HAVO/VWO	12	HBO Paramedisch
6	MBO Landbouw en nat. omgeving	13	HBO Economie
7	MBO Techniek	14	HBO Sociaal-cultureel

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

2.3 Niet-werkende werkzoekenden

Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) is in april 2000 ten opzichte van dezelfde periode in 1999 met bijna 8% afgenomen tot iets onder de 40.000. Navolgend zal worden bezien:

- welke arbeidsmarktsegmenten worden gekenmerkt door een relatief groot of juist klein aantal NWW;
- welke segmenten worden geconfronteerd met de grootste duurproblematiek. Dit wordt gedaan aan de hand van het percentage langdurig werkzoekenden (dat wil zeggen langer dan een jaar werkzoekend)

Beroepssegmenten

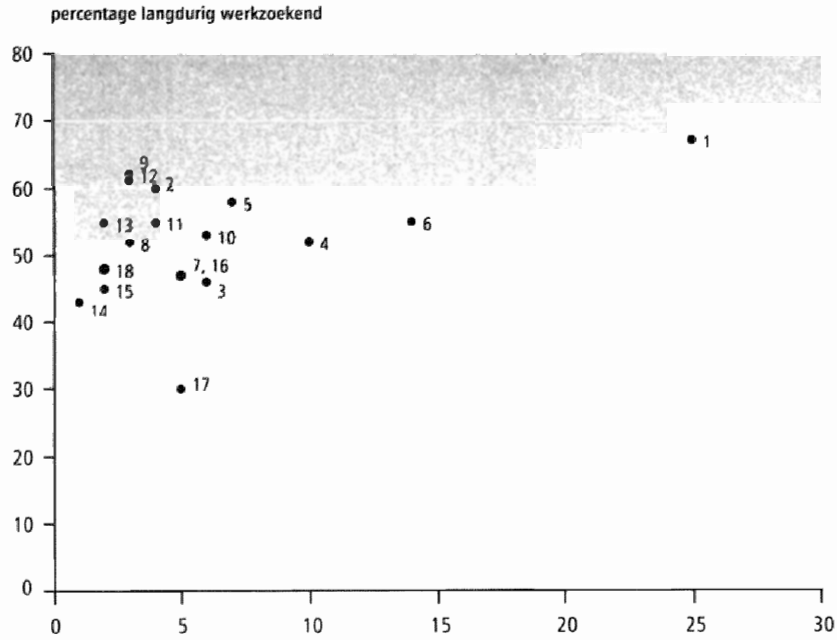
In figuur 2.4 is voor de verschillende beroepssegmenten weergegeven hoe groot het werkloosheidspercentage en het percentage langdurig werkzoekenden is. De *elementaire beroepen* scoren uitermate slecht op beide punten. Dit blijkt overigens ook uit het feit dat het percentage NWW in dit beroepssegment dat als direct-bemiddelbaar beschouwd mag worden met 13% verhoudingsgewijs laag is. Ook de arbeidsmarktsituatie voor de *lagere transportberoepen* en de *lagere verzorgende beroepen* is slecht te noemen. Algemeen gesteld geldt dat de arbeidsmarktsituatie beter is naarmate het beroepsniveau hoger is. Dit is in overeenstemming met de gedachte dat de laatste jaren door allerlei technologische en organisatorische veranderingen vooral de vraag naar mensen met een hoger beroepsniveau is toegenomen. Vooral voor de *hogere (para)medische beroepen* is de arbeidsmarktpositie erg goed: Zowel het werkloosheidspercentage als het percentage langdurig werkzoekenden ligt ver onder het "marktgemiddelde".

Opleidingssectoren

Figuur 2.5 laat wederom het werkloosheidspercentage en het percentage langdurig werkzoekend zien, nu voor de verschillende opleidingssectoren. Ook hier geldt dat de arbeidsmarktsituatie beter is naarmate het opleidingsniveau stijgt. Van alle mensen met een opleiding op elementair of lager niveau is tenminste 10% werkloos en tenminste de helft van deze groep is langdurig werkzoekend. Voor opleidingen op middelbaar en hoger niveau is telkens het werkloosheidspercentage en/of het percentage langdurig werkzoekenden lager. Relatief slecht scoort wel de opleidingssector *HBO Kunst* met een percentage langdurig werkzoekenden van meer dan 70%.

Figuur 2.4

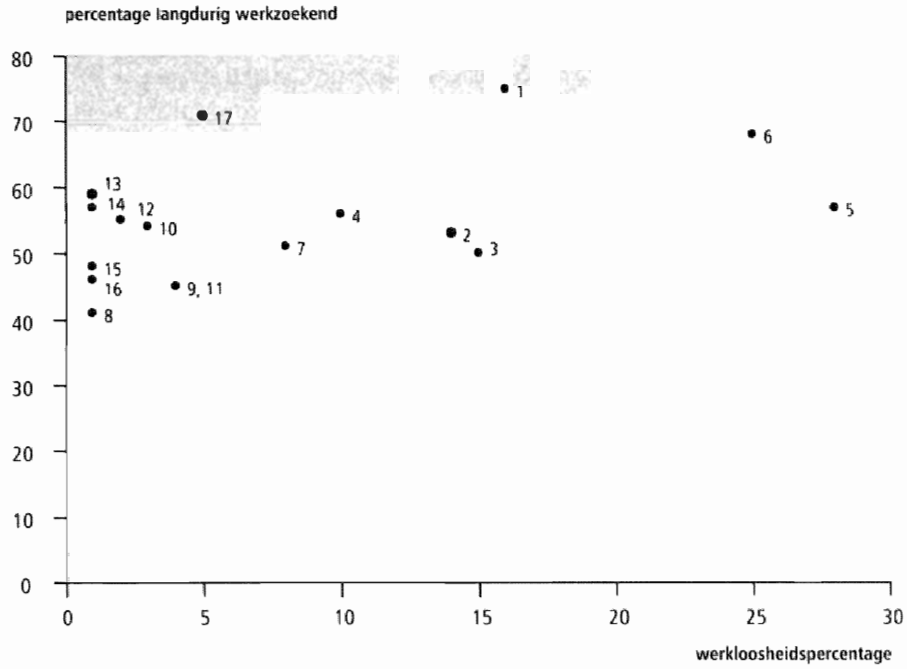
Werkloosheidspercentage en percentage langdurig werkzoekend per beroepssegment, Limburg, april 2000

1 Elementaire beroepen
2 Lagere agrarische beroepen
3 Lagere technische beroepen
4 Lagere transportberoepen
5 Lager administratieve, commerciële beroepen
6 Lagere verzorgende beroepen
7 Middelbare agrarische beroepen
8 Middelbare technische beroepen
9 Middelbare (para)medische beroepen
10 Middelbare administratieve, commerciële beroepen
11 Middelbare verzorgende beroepen
12 Hogere pedagogische beroepen
13 Hogere technische beroepen
14 Hogere (para)medische beroepen
15 Hogere administratieve, commerciële beroepen
16 Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

Figuur 2.5
Werkloosheidspercentage en percentage langdurig werkzoekend per opleidingssector, Limburg, april 2000

1 Basisonderwijs
2 VMBO Theorie
3 VMBO Landbouw en nat. omg.
4 VMBO Techniek
5 VMBO Economie
6 VMBO Zorg en welzijn
7 HAVO/VWO
8 MBO Landbouw en nat. omg.
9 MBO Techniek
10 MBO Dienstverl. en gez. zorg
11 MBO Economie
12 MBO Openbare orde en veiligheid
13 HBO Onderwijs en tolk en vertaler
14 HBO Techniek
15 HBO Economie
16 HBO Sociaal-cultureel
17 HBO Kunst

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

2.4 Discrepanties

In de voorgaande twee paragrafen hebben we aandacht besteed aan de openstaande vacatures en de niet-werkende werkzoekenden op het niveau van de bedrijfssectoren, de beroepssegmenten en de opleidingssectoren. In deze paragraaf zal worden bekeken in hoeverre vraag en aanbod op de arbeidsmarkt op elkaar aansluiten. Uit hoofdstuk 1 kwam naar voren dat de arbeidsmarktbrede krapte gedurende het afgelopen jaar is toegenomen. In deze paragraaf zal worden aangegeven waar deze toename vooral is geconcentreerd.

Bedrijfssectoren

Uit tabel 2.1 blijkt dat de arbeidsmarktkrapte toeneemt naarmate bedrijfssectoren een sterker dienstenkarakter hebben. In 12 van de 13 onderscheiden bedrijfssectoren is de arbeidsmarkt krap. De krapte-indicator varieert van 0,48 voor de sector *landbouw en visserij* tot maar liefst 3,37 in het *bank- en verzekeringswezen*. De industriële sectoren laten een gemiddelde krapte zien. De tabel geeft verder aan dat de toename van de krapte die voor de arbeidsmarkt als geheel geldt niet op alle bedrijfssectoren van toepassing is. In de sectoren *landbouw en visserij, overige industrie, voeding, chemie* en *transport en communicatie* is de krapte tussen april 1999 en april 2000 afgenomen. Daarentegen is er sprake van een sterke toename van de krapte voor de bedrijfssector *bank- en verzekeringswezen*.

Tabel 2.1

Arbeidsmarktkrapte (in toenemende volgorde) per bedrijfssector, Limburg, april 2000 en ontwikkeling 1999-2000

	arbeidsmarktkrapte april 2000	ontwikkeling 1999-2000
Landbouw en visserij	0,48	-
Overige industrie	1,22	-
Voeding	1,32	-
Chemie	1,39	-
Metaal en elektrotechniek	1,77	0
Transport en communicatie	1,93	-
Energie	2,15	+
Overheid en onderwijs	2,25	+
Bouw en onroerend goed	2,53	+
Horeca en zakelijke dienstverlening	2,70	+
Kwartaire diensten	2,82	0
Handel en reparatie	3,07	0
Bank- en verzekeringswezen	3,37	+
totaal	2,34	+

Bron: Arbeidsvoorziening, BSRLA

5 De krapte-indicator geeft de verhouding weer tussen het aantal openstaande vacatures en het aantal direct-bemiddelbare werkzoekenden.

6 Hierbij is gebruik gemaakt van het volgende criterium. Wanneer de arbeidsmarktkrapte in een bedrijfssector met meer dan 10% stijgt dan wel daalt, dan wordt dit weergegeven met een "+" respectievelijk "-". In alle andere gevallen is er geen verandering ("0"). Voor de tabellen 2.2 en 2.3 is van hetzelfde criterium gebruik gemaakt.

Beroepssegmenten

Bij de beroepssegmenten is de variatie in krapte aanzienlijk groter dan bij de bedrijfssectoren. Slechts voor twee beroepssegmenten is er sprake van een ruime arbeidsmarkt, te weten de taalkundige en culturele beroepen op MBO- en HBO-niveau. De krapte varieert van 0,40 voor de *middelbare taalkundige, culturele beroepen* tot 5,81 voor de *lagere beveiligingsberoepen*. Bij de laatste hangt de grote krapte vooral samen met het geringe aantal direct-bemiddelbare werkzoekenden. Er zijn overigens nog een tweetal beroepssegmenten op lager niveau waar sprake is van een grote krapte, te weten de *lagere administratieve, commerciële beroepen* en de *lagere verzorgende beroepen*.

Tabel 2.2
Arbeidsmarktkrapte (in toenemende volgorde) en karakter van het tekort per beroepssegment, Limburg, april 2000 en verandering 1999-2000

	arbeidsmarkt-krapte april 2000	ontwikkeling 1999-2000	karakter van het tekort april 2000	verandering karakter 1999-2000
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	0,40	-	geen tekort	ja
Hogere taalkundige, culturele beroepen	0,56	-	geen tekort	ja
Lagere transportberoepen	1,04	-	kwalitatief	nee
Middelbare agrarische beroepen	1,23	+	kwalitatief	nee
Middelbare beroepen mbt gedrag en maatschappij	1,28	-	kwalitatief	nee
Middelbare administratieve, commerciële beroepen	1,33	-	kwalitatief	nee
Middelbare transportberoepen	1,49	+	kwalitatief	nee
Lagere agrarische beroepen	1,85	-	kwalitatief	ja
Lagere (para)medische beroepen	1,87	-	kwalitatief	nee
Lagere technische beroepen	2,41	+	kwantitatief	ja
Middelbare technische beroepen	2,47	0	kwantitatief	ja
Middelbare verzorgende beroepen	2,51	+	kwalitatief	nee
Elementaire beroepen	2,54	+	kwalitatief	nee
Managers (HBO)	2,60		kwalitatief	
Hogere administratieve, commerciële beroepen	2,67		kwantitatief	
Hogere pedagogische beroepen	3,02	+	kwantitatief	ja
Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij	3,22		kwantitatief	
Hogere technische beroepen	3,28		kwantitatief	
Middelbare (para)medische beroepen	3,44	+	kwalitatief	nee
Hogere (para)medische beroepen	3,57	-	kwantitatief	nee
Lagere administratieve, commerciële beroepen	3,77	0	kwantitatief	nee
Lagere verzorgende beroepen	3,81	0	kwantitatief	nee
Lagere beveiligingsberoepen	5,81	0	kwantitatief	nee

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

Ten opzichte van 1999 is er in 2000 voor een aanzienlijk aantal beroepssegmenten een verandering in arbeidsmarktkrapte opgetreden. In een zestal segmenten op lager en middelbaar niveau is de krapte afgenomen. Op hoger niveau is de krapte alleen afgenomen voor de *hogere taalkundige, culturele beroepen* en voor de *hogere (para)medische beroepen*.

Bij tekorten op specifieke segmenten van de arbeidsmarkt, kan een onderscheid gemaakt worden tussen *kwalitatieve* en *kwantitatieve* tekorten. In het eerste geval is er weliswaar sprake van een tekort aan direct-bemiddelbare werkzoekenden, maar er zijn voldoende fase 2- en 3-werkzoekenden beschikbaar om door middel van bijvoorbeeld scholingstrajecten het tekort aan werkzoekenden te verminderen. Wanneer er sprake is van een kwantitatief tekort, wordt een arbeidsmarktsegment gekenmerkt door zowel een tekort aan fase 1- als aan fase 2- en 3-werkzoekenden. Om het tekort aan arbeidskrachten in het geval van een kwantitatief tekort aan te pakken, is naast scholing gericht op fase 2- en 3-werkzoekenden werving op andere segmenten van de arbeidsmarkt noodzakelijk.

Er zijn twee beroepssegmenten waar geen sprake is van een tekort: de taalkundige, culturele beroepen op middelbaar en hoger niveau. Voor beide was er in 1999 nog sprake van een kwalitatief tekort. Het karakter van het tekort wordt overigens kwantitatiever naarmate de arbeidsmarktkrapte toeneemt. Voor de *lagere technische beroepen*, de *middelbare technische beroepen* en de *hogere pedagogische beroepen* is het kwalitatieve tekort van 1999 omgeslagen in een kwantitatief tekort. Het omgekeerde geldt voor de *lagere agrarische beroepen*.

Opleidingssectoren

Tabel 2.3 laat zien dat de arbeidsmarktkrapte per opleidingssector varieert van 0,23 voor *HAVO/VWO* tot 12,53 voor *HBO Economie*. Algemeen gesteld neemt de krapte toe met het opleidingsniveau. Dit geldt vooral voor het HBO in vergelijking met lagere niveaus. Bij de hoger opgeleiden is alleen voor *HBO Paramedisch* de krapte tussen april 1999 en april 2000 afgenomen. Verder is de krapte afgenomen voor de opleidingssectoren *HAVO/VWO*, *VMBO Theorie* en *MBO Economie*. Voor de meeste overige opleidingssectoren kan een toename van de krapte worden geconstateerd.

Er is een tweetal generalistische opleidingen waar geen sprake is van een tekort. Dit was ook vorig jaar reeds het geval. De arbeidsmarktkrapte in de meeste opleidingssectoren heeft een kwantitatief karakter, zeker in vergelijking met vorig jaar. Het in 1999 gesignaleerde kwalitatieve tekort voor de opleidingssectoren *VMBO Techniek*, *VMBO Openbare orde en veiligheid* en *MBO Dienstverlening en gezondheidszorg* is inmiddels omgeslagen in een kwantitatief tekort.

Tabel 2.3

Arbeidsmarktkrapte (in toenemende volgorde) en karakter van het tekort per opleidingssector, Limburg, april 2000 en verandering 1999-2000

	arbeidsmarkt-krapte april 2000	ontwikkeling 1999-2000	karakter van het tekort april 2000	verandering karakter 1999-2000
HAVO/VWO	0,23	-	geen tekort	nee
VMBO Theorie	0,52	-	geen tekort	nee
VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving	1,58	+	kwalitatief	nee
MBO Techniek	1,81	+	kwalitatief	nee
VMBO Economie	1,84	+	kwalitatief	ja
MBO Economie	2,81	-	kwantitatief	nee
VMBO Techniek	3,08	+	kwantitatief	ja
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	3,11	+	kwantitatief	ja
VMBO Zorg en welzijn	3,13	+	kwalitatief	ja
MBO Landbouw en natuurlijke omgeving	3,29	0	kwantitatief	nee
VMBO Openbare orde en veiligheid	3,39	+	kwantitatief	ja
HBO Onderwijs en tolk en vertaler	4,53	0	kwantitatief	nee
HBO Sociaal-cultureel	5,70	+	kwantitatief	nee
HBO Techniek	8,54	0	kwantitatief	nee
HBO Paramedisch	10,15	-	kwantitatief	nee
HBO Economie	12,53	+	kwantitatief	nee

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/ROA

2.5 Actuele arbeidsmarktpositie MBO-schoolverlaters[7]

In deze paragraaf zal een beeld worden geschetst van de actuele arbeidsmarktpositie van MBO-schoolverlaters. We beperken ons hierbij tot schoolverlaters van het MBO van de Regionale Opleidingen Centra in Limburg. Daarbij zal worden gekeken naar de ontwikkeling in een aantal arbeidsmarktkenmerken vanaf 1996. Ter vergelijking worden ook cijfers voor Nederland gepresenteerd. In de tekst zal tevens worden aangegeven in hoeverre het beeld voor bepaalde opleidingssectoren afwijkt van de situatie voor het gehele MBO. Aansluitingsproblemen op de arbeidsmarkt kunnen zich op verschillende manieren manifesteren. In deze paragraaf wordt de aandacht allereerst gericht op de duur van de werkloosheid en het gemiddelde brutoloon onder MBO-schoolverlaters. Het werkloosheidspercentage en het verdiende loon in een bepaald marktsegment geeft een indicatie van de *open discrepanties* tussen vraag en aanbod. Daarnaast kan er ook sprake zijn van *verborgen discrepanties* bij degenen die wel werk hebben gevonden. Hiervan is bijvoorbeeld sprake als schoolverlaters werk moeten accepteren beneden hun niveau of buiten hun vakgebied,

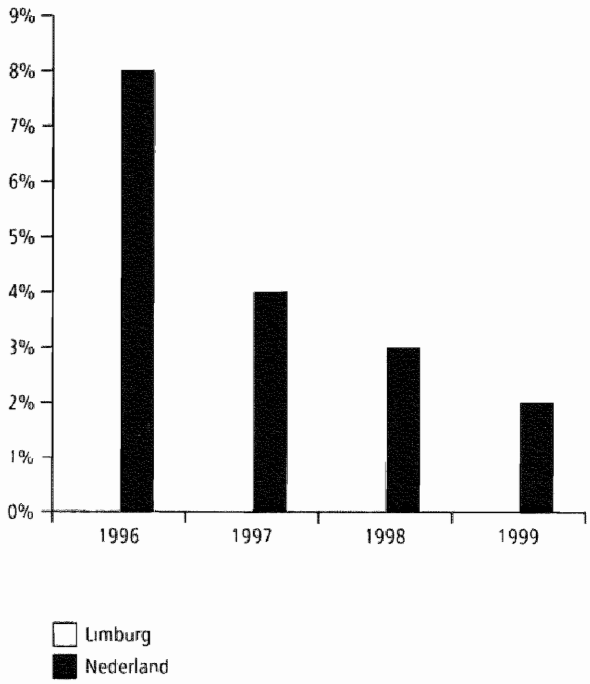
7 De cijfers in deze paragraaf zijn afkomstig uit het Schoolverlaters Informatie Systeem van het ROA. Ze dienen met enige voorzichtigheid betracht te worden, daar niet alle Limburgse ROC's gedurende alle jaren aan de enquêtes hebben deelgenomen.

vaker een tijdelijke in plaats van een vaste aanstelling krijgen of vaker genoegen moeten nemen met deeltijdwerk terwijl men liever een full-time betrekking zou willen hebben

Open discrepanties

In figuur 2.6 is weergegeven in hoeverre er tussen 1996 en 1999 veranderingen zijn opgetreden in de werkloosheid onder MBO-schoolverlaters. In Limburg is de werkloosheid gestaag gedaald van 7% in 1996 tot slechts 2% in 1999. De grootste daling heeft overigens plaatsgevonden tussen 1996 en 1997. Het landelijke beeld is hiermee vergelijkbaar. Wel is door een iets sterkere afname in de landelijke werkloosheid deze inmiddels gelijk aan die in Limburg. De afname in de werkloosheid tussen 1998 en 1999 heeft zich overigens niet

Figuur 2.6
Werkloosheid (in procenten) onder MBO-schoolverlaters, Limburg en Nederland, 1996-1999

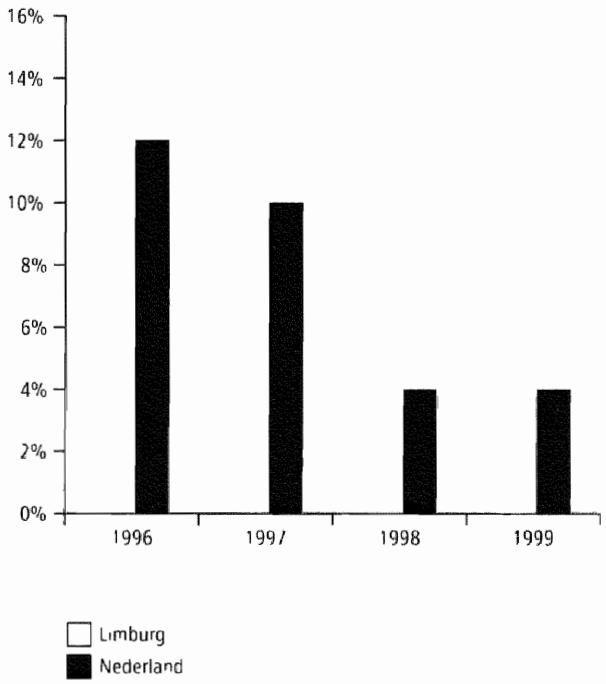
Bron: ROA

bij alle opleidingssectoren voorgedaan. Zo is voor schoolverlaters met een opleiding *MBO techniek* de werkloosheid in Limburg in de genoemde periode toegenomen van 1% naar 3%. Dit staat in schril contrast met de landelijke ontwikkeling binnen deze opleidingssector, waar juist een afname van 3% naar 1% heeft plaatsgehad. De werkloosheid is in Limburg tussen 1998 en 1999 overigens het sterkst gedaald voor de opleidingssector *MBO Economie*

Figuur 2.7 laat de ontwikkeling zien van de intredewerkloosheid, d.w.z. het percentage schoolverlaters dat na het verlaten van de opleiding ten minste 4 maanden op zoek is naar een baan. Ook de intredewerkloosheid blijkt zowel in Limburg als landelijk sinds 1996 sterk te zijn gedaald, in Limburg met 10%-punten tegenover 8% punten landelijk. De belangrijkste daling heeft in Limburg een jaar eerder plaatsgehad dan landelijk. Algemeen gesteld is de intredewerkloosheid ongeveer twee maal zo hoog als de werkloosheid ruim een jaar na het verlaten van het onderwijs. Ook in dit geval is voor mensen met de opleiding *MBO Techniek* de situatie in Limburg gedurende het afgelopen jaar verslechterd. De intredewerkloosheid voor de schoolverlaters van deze opleidingssector is gestegen van 5% naar 6%. Daartegenover staat dat de intredewerkloosheid voor de opleidingssector *MBO Dienstverlening en gezondheidszorg* is gedaald van 6% naar 2%.

Figuur 2.7

Intredewerkloosheid (in procenten) onder MBO-schoolverlaters, Limburg en Nederland, 1996-1999

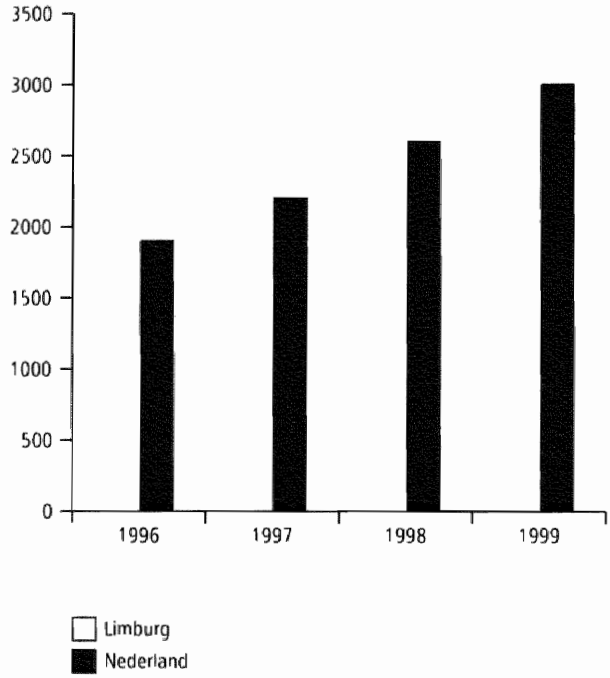

Bron: ROA

Een derde aspect dat een belangrijke rol speelt in de arbeidsmarktpositie is het brutoloon dat schoolverlaters gemiddeld verdienen. Informatie hierover is te vinden in figuur 2.8. Het gemiddeld bruto maandloon blijkt tussen 1996 en 1999 zowel in Limburg als landelijk jaarlijks aanzienlijk te zijn toegenomen. In drie jaar tijd is deze met maar liefst 1.000 respectievelijk 1.100 gulden per maand gestegen. Het is overigens opvallend dat het gemiddeld bruto maandloon van de MBO'ers in Limburg gedurende de gehele periode hoger ligt dan landelijk.

De sterkste stijging in het bruto maandloon heeft tussen 1998 en 1999 plaatsgehad voor de opleidingssector *MBO Techniek*. Verdienden schoolverlaters met deze opleidingsachtergrond in 1998 nog 2 850 gulden per maand, een jaar later was dit opgelopen tot 3 500 per maand. Voor *MBO Economie* daarentegen is de loonstijging gedurende het afgelopen jaar marginaal geweest, vooral in Limburg.

Figuur 2.8
Gemiddeld bruto maandloon (in guldens) onder MBO-schoolverlaters, Limburg en Nederland, 1996-1999

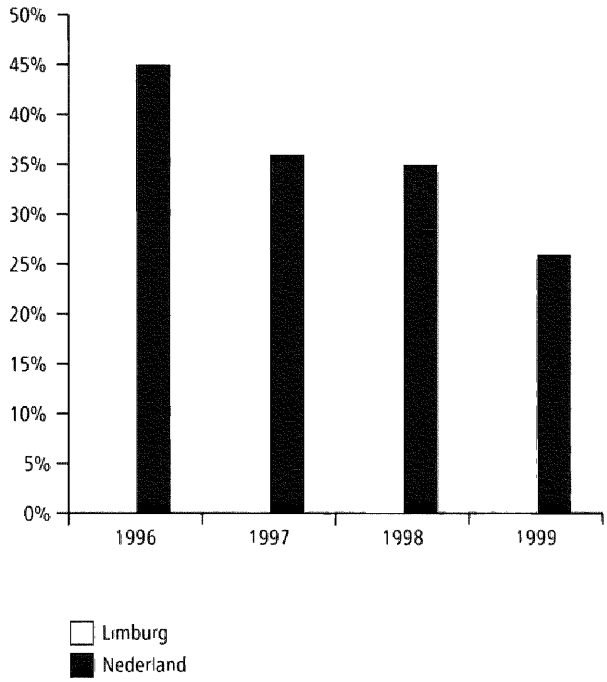

Bron: ROA

Verborgen discrepanties

Gelet op de gunstige arbeidsmarktsituatie van de laatste jaren, mag verwacht worden dat ook op het punt van de verborgen discrepanties een verdere verbetering heeft plaatsgevonden. Figuur 2.9 illustreert dit voor de contractvorm. Het percentage MBO-schoolverlaters met een flexibele aanstelling blijkt inderdaad de laatste jaren te zijn afgenomen. Wel blijft de daling in Limburg iets achter bij de landelijke. Inmiddels heeft nog maar iets meer dan 25% van de MBO-schoolverlaters een flexibel arbeidscontract. Tussen 1998 en 1999 is voor alle opleidingssectoren het percentage mensen met een flexibele aanstelling gedaald. De sterkste daling doet zich voor bij de sector *MBO Dienstverlening en gezondheidszorg* (van 38% naar 25%). Voor *MBO Economie* is de daling van het aantal schoolverlaters met een flexibele aanstelling daarentegen in de genoemde periode relatief gering geweest.

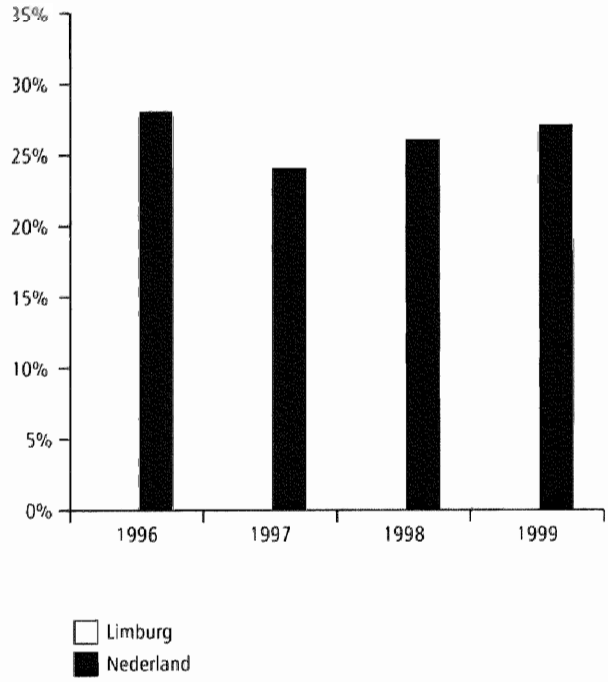
Figuur 2.9
Percentage MBO-schoolverlaters met een flexibele aanstelling, Limburg en Nederland, 1996-1999

Bron: ROA

Het verband tussen de situatie op de arbeidsmarkt en het werken in deeltijd is niet noodzakelijkerwijs eenduidig. Enerzijds geldt dat in een situatie van hoogconjunctuur en arbeidsmarktkrapte werkgevers er de voorkeur aan geven dat mensen voltijds werken. Zolang ook werknemers aan dit arbeidsregime de voorkeur geven, zal men zien dat er een positief verband bestaat tussen de conjuncturele situatie en het percentage werknemers dat voltijds werkt. Anderzijds geeft een gunstige economische situatie werknemers een zekere mate van marktmacht. Voor zover er bij hen een voorkeur bestaat voor het werken in deeltijd, is de kans groter dat zij deze 'eis ingewilligd krijgen' in het geval er sprake is van personeelsschaarste. Dit zou met name kunnen gelden voor vrouwen die de arbeidsmarkt betreden. Waar in het geval van krapte op de arbeidsmarkt de keuze voor werkgevers gaat tussen het part-time of in het geheel niet opvullen van een openstaande vacature, zullen ook zij aan de eerste optie de voorkeur geven. Figuur 2.10 schetst de ontwikkeling in het percentage MBO-schoolverlaters dat in deeltijd werkt. Het verloop blijkt enigszins grillig te zijn en ligt gemiddeld rond de 25%. De verschillen per opleidingssector zijn aanzienlijk. Zo werkt in Limburg van de schoolverlaters van *MBO Techniek* slechts 7% in deeltijd (in 1998 bedroeg dit percentage 8%). Voor *MBO Dienstverlening en gezondheidszorg* daarentegen bedraagt het percentage maar liefst 43%, tegenover 50% in 1998. De opleidingssector *MBO Economie* neemt zowel in Limburg als landelijk een tussenpositie in

Figuur 2.10
Percentage MBO-schoolverlaters dat in deeltijd werkt, Limburg en Nederland, 1996-1999

Bron: ROA

Figuur 2.11 laat zien dat ook de *onderbenutting* (de mate waarin schoolverlaters werkzaam zijn op een in vergelijking met hun opleiding te laag functieniveau) de laatste jaren geen eenduidig verloop kent. Tussen 1996 en 1997 is de onderbenutting van de kwalificaties van schoolverlaters behoorlijk afgenomen. In Limburg is ze vervolgens redelijk stabiel gebleven, terwijl landelijk het beeld verslechterd is. Dit geldt echter niet voor de opleidingssector *MBO Techniek*, waar het landelijke percentage tussen 1998 en 1999 is gedaald van 46% naar 38%. In Limburg is de onderbenutting voor *MBO Techniek* gedurende die periode daarentegen juist gestegen. De opleidingssector *MBO Economie* laat in Limburg tussen 1998 en 1999 een daling zien.

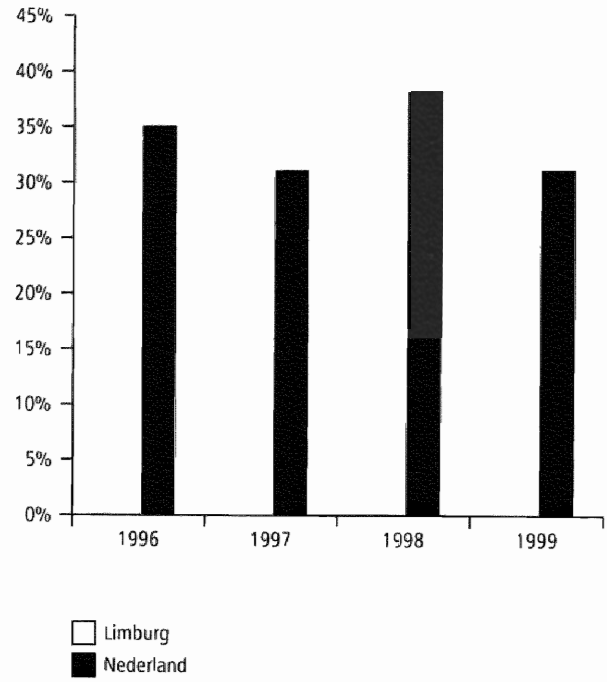
Figuur 2.11
Onderbenutting voor MBO-schoolverlaters, Limburg en Nederland, 1996-1999

Bron: ROA

Een laatste aspect betreft het percentage mensen dat buiten de eigen vakrichting werkzaam is. Uit figuur 2.12 blijkt dat ook hier de grootste daling tussen 1996 en 1997 heeft plaatsgehad. In Limburg is er nadien een stabilisatie opgetreden, terwijl landelijk vooral 1998 tijdelijk een verslechtering heeft laten zien. Tussen 1998 en 1999 is er in Limburg een aanzienlijke stijging geweest van het percentage schoolverlaters dat buiten de eigen vakrichting werkt voor de opleidingssector *MBO Techniek* (van 22% naar 33%). *MBO Dienstverlening en gezondheidszorg* laat daarentegen een daling met 10%-punten zien.

Figuur 2.12
Percentage MBO-schoolverlaters dat buiten de eigen vakrichting werkzaam is, Limburg en Nederland, 1996-1999

Bron: ROA

3 Ontwikkelingen op de Limburgse arbeidsmarkt in 2001

De economische groei zal in Limburg naar verwachting in 2001 op een vergelijkbaar niveau liggen als gedurende de afgelopen jaren. De werkgelegenheid zal hierdoor toenemen met ongeveer 2,0%. Deze groei is goed voor ongeveer 9.000 banen. Dit is, als gezegd, een sterke toename ten opzichte van eerdere RAIL-rapporten en overtreft zelfs de landelijke groeiprognose. Naast de uitbreidingsvraag, die een indicatie geeft van de groei van de werkgelegenheid, genereert ook de vervangingsvraag ten gevolge van (vervroegde) pensionering, arbeidsongeschiktheid, tijdelijke terugtreding van de arbeidsmarkt, beroepsmobiliteit en dergelijke een vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt. De verwachting is dat de arbeidsmarktuitstroom in Limburg in 2001 met 20.500 arbeidsplaatsen ongeveer uitkomt op 4,4% van het aantal werkenden. Daarmee is de netto vervangingsvraag als altijd veruit de belangrijkste vraagcomponent voor schoolverlaters op de Limburgse arbeidsmarkt. Beide componenten vormen tezamen de totale verwachte vraag naar nieuwkomers op de Limburgse arbeidsmarkt in 2001. Het gevolg van de stijgende werkgelegenheidsgroei en de constant hoog blijvende netto vervangingsvraagbehoefte, is een aantal baanopeningen in Limburg in 2001 ter grootte van ongeveer 30.000. Dit is gelijk aan 6,4% van de werkgelegenheid.

Tegenover deze hoge vraag staat een instroom van schoolverlaters op de Limburgse arbeidsmarkt die gelijk is aan 4% van het aantal werkenden. Dit geeft aan dat andermaal het aanbod van schoolverlaters sterk achterblijft bij de vraag naar nieuwkomers. Het verschil van 2,4%-punt duidt op een vraagoverschot van ruim 13.000 werknemers (N.B. hierbij is ook rekening gehouden met het aantal openstaande vacatures en het aantal fase 1-werkzoekenden, zie de Verklarende woordenlijst). Dit tekort aan direct-inzetbare werkzoekenden en schoolverlaters ten opzichte van de baanopeningen en vacatures is duidelijk groter dan de verwachting voor 2000, toen het vraagoverschot 'slechts' 9.300 bedroeg. De reeds bestaande knelpunten op de arbeidsmarkt zullen dus in 2001 alleen nog maar groter worden.

De aansluitingsproblemen die door deze prognoses worden weerspiegeld, zijn veelal kwantitatief van aard. Voor het merendeel van de beroepsgroepen waarvoor werkgevers in 2001 knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen verwachten, geldt dat er namelijk ook te weinig niet werkende werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt beschikbaar zijn. De beroepen waarvoor werkgevers met name knelpunten kunnen verwachten zijn zowel technische beroepen als verzorgende en dienstverlenende beroepen. Aangezien de problemen vooral kwantitatief van aard zijn, kunnen we stellen dat het 'bemiddelbaar' maken van werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt alleen niet voldoende zal zijn. Naast het bij- of omscholen van deze niet-direct inzetbare werkzoekenden zal ook gedacht moeten worden aan het inzetten van buitenlandse werkzoekenden of het bevorderen van de participatie van de stille arbeidsreserve. Op deze twee laatstgenoemde punten zal in hoofdstuk 4 worden ingegaan.

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de korte-termijn prognoses van de ontwikkelingen op de Limburgse arbeidsmarkt. In paragraaf 3.2 presenteren we eerst de korte-termijn prognoses van de uitbreidingsvraag. Deze geven een indicatie van de gevolgen van de economische groeiverwachtingen voor de werkgelegenheidsontwikkelingen in Limburg in

2001 en de mede daaraan gerelateerde verschuivingen in de werkgelegenheidsstructuur. Daarna volgen in paragraaf 3.3 de korte-termijn prognoses van de vervangingsvraag. Anders dan in voorgaande jaren wordt nu in eerste instantie een bruto vervangingsbehoefte voorspeld. Dit kan gezien worden als de totale vervangingsvraag naar zowel baanwisselaars en herintreders als schoolverlaters. Deze bruto vervangingsvraag wordt vervolgens teruggebracht naar de netto vervangingsvraag naar schoolverlaters.[8]

De uitbreidingsvraag en de netto vervangingsvraag geven tezamen de verwachte vraag naar (nieuwe) arbeidskrachten op de Limburgse arbeidsmarkt in 2001. Deze prognoses presenteren we in paragraaf 3.4. In paragraaf 3.5 worden hier de verwachte aanbodprognoses van schoolverlaters tegenover gezet. De confrontatie van vraag en aanbod geeft in paragraaf 3.6 de knelpunten in de personeelsvoorziening, weergegeven door de *Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening* (ITKP). In aansluiting daarop worden de arbeidsmarktperspectieven voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt in beeld gebracht op basis van de *Indicator Toekomstperspectieven op de Arbeidsmarkt* (ITA). Paragraaf 3.7 bespreekt ten slotte kort in hoeverre de knelpunten waarmee werkgevers te kampen hebben het hoofd geboden kunnen worden. Voor de lagere en middelbare beroepen zal hier uiteengezet worden in welke mate een vraagoverschot verminderd kan worden door het inzetten van werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Hierbij zal in het bijzonder worden ingegaan op de mogelijkheden om door middel van bijscholing van werkzoekenden die zijn ingedeeld in lase 2 en 3 de knelpunten op de arbeidsmarkt te verminderen. Ten slotte zullen de bijscholingsmogelijkheden ook vanuit het perspectief van de werkzoekende zelf worden belicht. Hierbij gaat het om de vraag in hoeverre de mogelijkheden om (weer) werk te vinden voor werkzoekenden die zijn ingedeeld in lase 2 en 3 door het volgen van bijscholing toenemen.

Alle in deze inleiding genoemde arbeidsmarktaspecten worden in dit hoofdstuk gepresenteerd naar zowel *beroepssector* als *opleidingssector*. Om de lezer niet nodeloos te overvoeren met gedetailleerde overzichten, is er dit jaar voor gekozen de prognoses in het rapport te presenteren op dit hogere aggregatieniveau. Het afstappen van de in de vorige RAIL-rapporten gepresenteerde top tien-tabellen voor beroepsgroepen en opleidingstypen heeft als voordeel dat er nu een volledig overzicht wordt gegeven van de verwachte ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De meer specifieke arbeidsmarktprognoses voor de verschillende beroepsgroepen en opleidingstypen zijn terug te vinden in de *Statistische Bijlage* van dit rapport.

3.2 Economische ontwikkelingen

Gebaseerd op de *Regionale arbeidsmarktprognoses 2000-2005* (Arbeidsvoorziening, 2000) en het *Centraal Economisch Plan 2000* van het Centraal Planbureau, komen we tot een prognose van de korte-termijn uitbreidingsvraag, de verwachte vraag naar (nieuwe) werknemers ten gevolge van de economische groei in Limburg in 2001.

8 In de vorige RAIL-rapporten kon alleen informatie over deze netto vervangingsvraag worden gegeven.

Bedrijfssectoren

De verwachte uitbreidingsvraag in 2001 wordt allereerst gepresenteerd naar bedrijfssector. Tabel 3.1 geeft voor de verschillende sectoren de uitbreidingsvraag weer als percentage van de werkgelegenheid. Deze cijfers worden daarnaast afgezet tegen het landelijke beeld. De tabel laat zien dat er slechts een bedrijfssector – *landbouw en visserij* – in Limburg naar verwachting een negatieve uitbreidingsvraag zal hebben. Alle andere sectoren tonen groei. Dit geldt met name voor het *bank- en verzekeringswezen*, de *kwartaire diensten* en de bedrijfssector *handel en reparatie*.

We zien, wanneer beide kolommen met elkaar worden vergeleken, dat Limburg naar verwachting een sterkere groei te zien geeft dan Nederland als geheel. Bedenk hierbij dat de groei voor Nederland nadelig wordt beïnvloed door economisch zwakke gebieden als Groningen. De Limburgse uitbreidingsvraag is wel lager dan de verwachte uitbreidingsvraag in de Randstad. De groeiverschillen tussen de verschillende bedrijfssectoren lijken voor Limburg redelijk vergelijkbaar met Nederland als geheel, met een paar belangrijke uitzonderingen. Met name het verschil in de verwachte uitbreidingsvraag voor de sector *bank- en verzekeringswezen* baart opzien. De voorspelde groei voor deze sector in Limburg overtreft de landelijke prognose op een niet mis te verstane wijze. De precieze reden voor

Tabel 3.1
Verwachte uitbreidingsvraag per bedrijfssector (in percentage van de werkgelegenheid), Limburg en Nederland, 2001

Bedrijfssector	Limburg %	typering	Nederland %
Landbouw en visserij	-1,1	zeer laag	-1,1
Voeding	1,0	laag	0,5
Chemie	1,0	laag	1,1
Metaal en elektrotechniek	1,6	gemiddeld	1,2
Overige industrie	1,5	gemiddeld	0,7
Energie	0,3	laag	-0,1
Bouw en onroerend goed	1,1	gemiddeld	0,7
Handel en reparatie	3,2	hoog	2,9
Transport en communicatie	2,9	gemiddeld	2,7
Bank- en verzekeringswezen	4,3	zeer hoog	1,7
Horeca en zakelijke dienstverlening	2,1	gemiddeld	3,3
Kwartaire diensten	3,3	hoog	2,8
Overheid en onderwijs	0,8	laag	0,4
Totaal	2,0	-	1,7

Bron: Arbeidsvoorziening/CBS/CPB/ROA

dit verschil is moeilijk aan te geven, wel zij echter opgemerkt dat in deze sector relatief veel vraag is naar IC T-opgeleiden

Hoe verhouden de uitkomsten zich tot eerdere prognoses? Vergeleken met de eerdere korte termijn prognoses voor het jaar 2000 ligt de verwachte uitbreidingsvraag in 2001 voor veel sectoren op een hoger niveau. Alleen voor de sectoren *landbouw en visserij* en *voeding* blijft de verwachte uitbreidingsvraag in 2001 achter bij de verwachting voor 2000. In een aantal sectoren slaat de voor het jaar 2000 verwachte krimp van de werkgelegenheid om in een verwachte werkgelegenheidsgroei in 2001. Dit geldt met name voor de industrie, de bouw, het *bank- en verzekeringswezen* en de sector *overheid en onderwijs*. Uit de verschillen met de prognoses voor 2000 blijkt dat de arbeidsmarkt dermate in beweging is dat het zinvol is jaarlijks nieuwe prognoses te genereren

Beroepssectoren

Tabel 3.2 geeft een overzicht van de verwachte uitbreidingsvraag per beroepssector in Limburg in 2001. Zoals reeds eerder is aangegeven, is er meer gedetailleerde informatie te vinden in de *Statistische Bijlage* van dit rapport. Vergeleken met Nederland als geheel[9], geldt dat alle beroepssectoren in Limburg een hogere uitbreidingsvraag te zien geven. Deze verschillen zijn vooral sprekend voor de *culturele beroepen* (3,0% ten opzichte van 1,9%), de *economisch-administratieve beroepen* (3,4% t.o.v. 2,7%) en de *informaticaberoepen* (5,4% t.o.v. 3,7%). Wederom zij opgemerkt dat de landelijke groei nadelig wordt beïnvloed door

Tabel 3.2
Verwachte uitbreidingsvraag per beroepssector (in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Beroepssector	%	typering
Pedagogische beroepen	0,9	gemiddeld
Culturele beroepen	3,0	hoog
Agrarische beroepen	-0,5	zeer laag
Technische en industrieberoepen	0,4	laag
Transportberoepen	2,5	gemiddeld
Medische en paramedische beroepen	2,1	gemiddeld
Economisch-administratieve beroepen	3,4	hoog
Informaticaberoepen	5,4	zeer hoog
Sociaal-culturele beroepen	4,5	zeer hoog
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	2,4	gemiddeld
Openbare orde- en veiligheidberoepen	1,1	gemiddeld
Totaal	2,0	-

Bron: ROA

9 Zie J.D. Vlasblom *et al.*, *Ontwikkelingen op de Arbeidsmarkt in 2001*, ROA-R-2000/10, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht, 2000.

de prognoses voor economisch zwakke regio's. Dat wil zeggen dat een achterblijvende groei in bijvoorbeeld Noord-Nederland het landelijke cijfer kan drukken.

De tabel laat duidelijk zien dat de uitbreidingsvraag in de verschillende beroepssectoren sterk uiteenloopt. De *pedagogische beroepen*, de *technische en industrieberoepen* en de *openbare orde- en veiligheidberoepen* blijven duidelijk achter in hun verwachte groei, terwijl voor de *agrarische beroepen* zelfs een werkgelegenheidsdaling wordt verwacht. Deze beroepssectoren zullen naar verwachting in 2001 slechts zeer beperkte mogelijkheden bieden aan nieuwkomers op de arbeidsmarkt, tenzij er in deze beroepssectoren tegelijkertijd sprake is van een hoge arbeidsmarktuittrede van reeds werkenden.

Naast de beroepssectoren met een lager dan gemiddelde uitbreidingsvraag zijn er vanzelfsprekend ook beroepssectoren met een sterk groeiende werkgelegenheid. Voorbeelden van (sterk) groeiende beroepssectoren in Limburg in 2001 zijn de *culturele beroepen*, de *economisch-administratieve beroepen*, de *sociaal-culturele beroepen* en als uitschieter de *informaticaberoepen*. Naar verwachting zal de groei van deze laatste beroepssector in 2001 in Limburg een aantal nieuwe arbeidsplaatsen genereren ter grootte van meer dan 5% van het huidige aantal werkenden in deze beroepen.

De meer gematigde uitbreidingsvraagprognoses vinden we bij de *transportberoepen*, de *verzorgende en dienstverlenende beroepen* en de *medische en paramedische beroepen*. In het omkaderde schema wordt een overzicht gegeven van de meer specifieke beroepsgroepen, waarvoor de verwachte uitbreidingsvraag in Limburg in 2001 relatief hoog of laag zal zijn.[10]

Beroepsgroepen met een (zeer) hoog verwacht percentage uitbreidingsvraag in Limburg in 2001:

- Systeemanalisten
- Programmeurs
- Juristen
  Medewerkers sociaal cultureel werk en personeel en arbeid
- Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
- Assistent accountants

Beroepsgroepen met een (zeer) laag verwacht percentage uitbreidingsvraag in Limburg in 2001:

- Agrarische arbeiders
- Agrarische bedrijfshoofden
- Assembleurs
- Productiemedewerkers
- Metaalarbeiders
- Bankwerkers en lassers

10 In deze overzichtsschema's worden alleen de beroepen of opleidingen genoemd waarvoor in de *Statistische Bijlage* daadwerkelijk een percentage wordt vermeld, d.w.z. de beroepen en opleidingen met minimaal 2.500 werkenden.

Opleidingssectoren

Ter afsluiting van deze paragraaf wordt in tabel 3.3 een overzicht gegeven van de verwachte uitbreidingsvraag per opleidingssector. De in de tabel weergegeven resultaten duiden eens te meer op de grote verschillen tussen de lagere en hogere opleidingssectoren. Ruw weg kan men namelijk stellen dat degenen met alleen *Basisonderwijs* of een VMBO-opleiding zich geconfronteerd zien met een afnemende vraag. Daarentegen is de verwachte groei voor de opleidingen op HBO- en WO-niveau (erg) groot. De middengroep van het MBO heeft een gemiddelde uitbreidingsvraag. Vanwege haar algemene karakter en de hieruit resulterende brede instroommogelijkheden, geeft het *HAVO/VWO* een hoge uitbreidingsvraag te zien voor Limburg in 2001.

Het beeld dat uit tabel 3.3 naar voren komt, strookt goed met het landelijke beeld. Er zijn twee uitzonderingen op deze regel. Zo laat Limburg voor *VMBO Economie* een aanmerkelijk minder negatieve toekomstverwachting zien dan de prognoses voor Nederland als

Tabel 3.3
Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingssector (in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Opleidingssector	%	typering
Basisonderwijs	-3,1	zeer laag
VMBO Theorie	1,3	laag
VMBO Landbouw	-1,1	zeer laag
VMBO Techniek	-0,9	zeer laag
VMBO Economie	-0,3	laag
VMBO Verzorging	0,3	laag
HAVO/VWO	4,9	hoog
MBO Landbouw	2,6	gemiddeld
MBO Techniek	2,7	gemiddeld
MBO Economie	2,6	gemiddeld
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	2,8	gemiddeld
HBO Landbouw	-	gemiddeld
HBO Techniek	2,6	gemiddeld
HBO Economie	4,8	hoog
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	2,6	gemiddeld
HBO Paramedisch	4,4	hoog
WO Landbouw	-	zeer hoog
WO Techniek	3,3	gemiddeld
WO Economie	6,5	zeer hoog
WO Letteren en sociaal-cultureel	5,2	hoog
WO Medisch	3,7	hoog
Totaal	2,0	-

Bron: ROA

geheel. Niettemin geldt ook in Limburg voor deze opleidingssector een negatieve uitbreidingsvraag. Voor *WO Medisch* overtreft de uitbreidingsvraag voor Limburg in 2001 de landelijke prognose aanzienlijk. Het landelijke percentage bedraagt 1,6%, en wordt met name gestuurd door ontwikkelingen in de Randstad.

De grootste verwachte uitbreidingsvraag in Limburg zien we bij *HBO Economie*, *WO Economie* en *WO Letteren en sociaal-cultureel*. De grote vraag naar de hogere economische opleidingssectoren weerspiegelt de hoge uitbreidingsvraag voor de *economisch-administratieve en informatica beroepen*[11]. Meer in het algemeen is de relatie tussen de bedrijfssectoren, beroepssectoren en de onderliggende vereiste opleidingen vrij duidelijk herkenbaar. Ook blijkt duidelijk dat, hoewel er veel vraag gaat ontstaan naar economisch opgeleiden, er onderscheid wordt gemaakt naar het niveau van de opleiding. Zo is er veel vraag naar economisch opgeleiden op HBO- en WO-niveau, maar tegelijkertijd geeft *VMBO Economie* een werkgelegenheidskrimp te zien. Dit weerspiegelt de 'upgrading' van de op de arbeidsmarkt vereiste kwalificaties. Over vrijwel de volle breedte van de arbeidsmarkt wordt door werkgevers steeds vaker – en steeds vanzelfsprekender – ingezet op de hoger opgeleiden. Deze prognoses geven andermaal aan dat de perspectieven – puur vanuit de uitbreidingsvraag bekeken – voor de lager opgeleiden nog altijd afnemen. Wanneer hier geen aanzienlijke vervangingsvraag tegenover staat, vergroot dit eens te meer de kans op het ontstaan van een grote groep onbemiddelbaren, voor wie een duurzame plek op de arbeidsmarkt onhaalbaar zal blijken te zijn.

In het omkaderde schema wordt een overzicht gegeven van de meer specifieke opleidingstypen, waarvoor de verwachte uitbreidingsvraag in Limburg in 2001 relatief hoog of laag zal zijn.

Opleidingstypen met een (zeer) hoog verwacht percentage uitbreidingsvraag in Limburg in 2001:
- HAVO/VWO
- MBO sociaal-cultureel
- HBO accountancy en bedrijfseconomie
- WO rechten en bestuurskunde
- WO econom(etr)ie
- WO sociale wetenschappen

Opleidingstypen met een (zeer) laag verwacht percentage uitbreidingsvraag in Limburg in 2001:
- Basisonderwijs
- VMBO landbouw en natuurlijke omgeving
- VMBO voertuigentechniek
- VMBO elektrotechniek
- VMBO metaal: mechanische techniek
- VMBO bouwtechniek

11 De informatica-opleidingen vallen onder deze opleidingssectoren

3.3 Arbeidsmarktuittrede, baanmobiliteit en herintreders

In deze paragraaf behandelen we de tweede vraagcomponent de netto vervangingsvraag De nieuwe prognosemethodiek maakt het mogelijk twee soorten vervangingsvraag te onderscheiden De *bruto* vervangingsvraag is de vervangingsvraag naar baanwisselaars herintreders en schoolverlaters, terwijl de *netto* vervangingsvraag de vervangingsvraag naar alleen schoolverlaters is Beide varianten zullen in deze paragraaf in tabelvorm worden gepresenteerd Omdat we bij het vergelijken van vraag en aanbod op de verschillende segmenten van de arbeidsmarkt alleen kunnen beschikken over de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters, wordt bij het berekenen van de baanopeningen, zoals gebruikelijk, gebruik gemaakt van de netto vervangingsvraag

Beroepssectoren

Tabel 3 4 geeft een overzicht van de verwachte vervangingsvraag per beroepssector voor Limburg in 2001 We zien een gemiddeld netto vervangingsvraagpercentage van 4 4% van de werkgelegenheid De bruto vervangingsvraag, inclusief de vraag naar baanwisselaars en herintreders, ligt op het veel hogere niveau van 13,9% Te zien is dat de verhouding tussen de vraag naar schoolverlaters en de vraag naar baanwisselaars en herintreders niet voor alle beroepssectoren hetzelfde is De gegevens in tabel 3 4 geven aan dat sommige beroepssectoren een veel grotere aanspraak maken op nieuwkomers dan anderen Dit kan zowel te maken hebben met de verschillende voorkeuren van werkgevers op diverse segmenten van de arbeidsmarkt, als met het aanbod van schoolverlaters, baanwisselaars en herintreders in de verschillende beroepssectoren Het zou er bijvoorbeeld op kunnen duiden dat er meer belang wordt gehecht aan relevante werkervaring dan aan de juiste opleidingsachtergrond alleen Ook kan het een afspiegeling zijn van de toename van arbeidsparticipatie onder vrouwen (herintredende moeders etc) Deze verschillen leiden in een geval - de *openbare orde- en veiligheidberoepen* – zelfs tot tegengestelde typeringen voor de bruto en netto vervangingsvraag

Bij de *informatieberoepen* worden veel vrijkomende functies opgevuld met ervaren baanwisselaars terwijl er bij de *openbare orde- en veiligheidberoepen* daarentegen relatief veel vraag is naar schoolverlaters De beroepen binnen deze laatste sector worden gekenmerkt door een zekere honkvastheid, weinig mensen kiezen ervoor om hernieuwd in te treden na aanvankelijke uitstroom en slechts een zeer gering deel van de werkenden wisselt van werkgever Bij de *sociaal-culturele beroepen* en de *verzorgende en dienstverlenende beroepen* worden veel vrijkomende functies opgevuld door herintreders.

De bruto vervangingsvraag is in grote lijnen in overeenstemming met het landelijke beeld Een aantal verschillen springen echter in het oog. Zo is de totale bruto vervangingsvraag in Limburg met 13,9% iets groter dan in Nederland (13,4%). De bruto vervangingsvraag voor *culturele beroepen* is in Limburg lager dan gemiddeld in Nederland, terwijl de bruto vervan-

12 De bruto vervangingsvraag op het lage aggregatieniveau wordt in de *Statistische Bijlage* niet gegeven. Dit is o a. het gevolg van betrouwbaarheidseisen en daarnaast geldt dat de bruto vervangingsvraag niet wordt gebruikt voor het bepalen van de baanopeningen

gingsvraag voor de *sociaal-culturele beroepen* in Limburg juist hoger is dan gemiddeld in Nederland

label 3.4
Verwachte vervangingsvraag per beroepssector (in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Beroepssector	% (netto)	typering	% (bruto)	typering
Pedagogische beroepen	3,3	gemiddeld	9,2	laag
Culturele beroepen	0,3	zeer laag	9,8	gemiddeld
Agrarische beroepen	5,9	hoog	12,9	gemiddeld
Technische en industrieberoepen	4,6	gemiddeld	12,7	gemiddeld
Transportberoepen	6,2	hoog	15,6	hoog
Medische en paramedische beroepen	1,0	laag	8,2	zeer laag
Economisch-administratieve beroepen	4,3	gemiddeld	13,2	gemiddeld
Informaticaberoepen	2,2	laag	13,5	gemiddeld
Sociaal-culturele beroepen	3,5	gemiddeld	15,0	hoog
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	5,7	hoog	20,4	zeer hoog
Openbare orde- en veiligheidberoepen	6,8	zeer hoog	8,8	laag
Totaal	4,4	-	13,9	-

Bron: ROA

Een nadere beschouwing van de tabel toont aan dat de *medische en paramedische beroepen* een lage netto vervangingsvraag hebben met slechts 1,0%. Betekent dit nu dat er weinig tot geen personeelsverloop plaatsvindt in deze beroepssector? Nee, want tegenover deze lage netto vervangingsvraag staat een bruto vervangingsvraag van 8,2%. Het verschil van 7,2% geeft de vraag naar baanwisselaars en herintreders weer. Een ander voorbeeld van een beroepssector waarvoor de schoolverlaters niet de belangrijkste aanbodgroep vormen zijn, zoals gezegd, de *informaticaberoepen*. De vraag die de arbeidsmarktuitrede genereert naar schoolverlaters is met 2,2% laag te noemen, maar wanneer we de vraag naar baanwisselaars en herintreders ook meenemen dan komen we uit op een totale (bruto) vervangingsvraag van 13,5%. Gezien het vluchtige karakter van veel (start)banen in deze branche is het logisch te veronderstellen dat vooral de baanwisselaars verantwoordelijk zijn voor dit verschil. De *informaticaberoepen* bieden door de hoge uitbreidingsvraag veel banen aan nieuwkomers op de arbeidsmarkt, maar deze jonge werknemers zijn vaak zeer mobiel en blijven zelden erg lang op een plek bij een werkgever. Het verloop is weliswaar groot, maar speelt zich wel af binnen de beroepssector.

Over het algemeen kunnen we zeggen dat, evenals in voorgaande jaren, de (netto) vervangingsvraag een groter aandeel in de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt vormt dan de uitbreidingsvraag, 4,4% tegenover 2,0%. De vervangingsvraag is met name groot in beroepssectoren met een stagnerende werkgelegenheidsgroei, zoals de *agrarische beroepen*.

In het volgende schema wordt een overzicht gegeven van de vervangingsvraagbehoefte in de meer specifieke beroepsgroepen, waarvoor de verwachte netto vervangingsvraag in Limburg in 2001 relatief hoog of relatief laag zal zijn

Beroepsgroepen met een (zeer) hoog verwacht percentage netto vervangingsvraag in Limburg in 2001:
- Agrarische arbeiders
- Agrarische bedrijfshoofden
- Winkeliers
- Hulpkrachten horeca en verzorging
- Verkopers
- Chauffeurs

Beroepsgroepen met een (zeer) laag verwacht percentage netto vervangingsvraag in Limburg in 2001:
- Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs
- Apothekersassistenten en medisch laboranten
- Verplegenden en doktersassistenten
- Artsen
- Therapeuten en verpleegkundigen
- Systeemanalisten

Opleidingssectoren

Tabel 3.5 geeft een overzicht van de verwachtingen van de vervangingsvraag per opleidingssector in Limburg in 2001. Ook hier zijn zowel de bruto als de netto vervangingsbehoefte weergegeven. De grootste netto vervangingsvraag naar schoolverlaters zien we bij de opleidingen *VMBO Theorie*, *VMBO Verzorging* en *VMBO Landbouw* en in mindere mate bij *VMBO Techniek*, *HAVO/VWO*, *MBO Landbouw* en *MBO Techniek*. Voor al deze sectoren geldt een netto vervangingsvraag van minimaal 5%. Beroepen waarin deze opleidingen gevraagd zijn, geven een arbeidsmarktuittrede te zien die hoger is dan bij de meeste andere beroepen.

Met uitzondering van degenen met alleen *Basisonderwijs*, geldt vrij algemeen dat de lagere opleidingen een hogere netto vervangingsvraag hebben dan de hogere en wetenschappelijke opleidingen. De arbeidsmarkt voor HBO- en WO-opgeleiden kenmerkt zich door een relatief lage netto vervangingsvraag. Dit is mede het gevolg van het feit dat de hoger opgeleiden relatief jong zijn, waardoor de uitstroom van oudere arbeidskrachten nog relatief klein is.

Wanneer we de bruto vervangingsvraag naar opleidingssector in Limburg vergelijken met het landelijke beeld, valt weer *VMBO Economie* op. Gaf deze opleidingssector in Limburg al een minder lage uitbreidingsvraag te zien dan in Nederland, ook de bruto vervangingsvraag wijkt in ongunstige zin af. De bruto vervangingsvraag voor *VMBO Economie* ligt in Limburg bijna de helft lager dan de landelijke verwachting.

Het verschil tussen de bruto en netto vervangingsvraag geeft, zoals gezegd, een indicatie van de vrijkomende functies die worden ingenomen door baanwisselaars en herintreders. De meer algemene en verzorgende opleidingen aan de onderkant van de arbeidsmarkt: *HAVO/VWO* (1+3%), *Basisonderwijs* (14,1%), *VMBO Verzorging* (12,7%), *MBO Dienstverlening en gezondheidszorg* (11,7%) en *VMBO Theorie* (11,0%), zijn koploper wanneer het gaat om de behoefte aan baanwisselaars en herintreders. Mogelijk geldt dat een groot gedeelte van de mobiliteit onder deze laag opgeleide werknemers het gevolg is van ontslag vanwege het verdwijnen van iemands werkplek. Anderzijds kan het ook aangeven dat relatief veel lager opgeleiden een wat lossere binding hebben met de arbeidsmarkt.

Bij de opleidingssectoren *VMBO Economie*, *HBO Paramedisch*, *MBO Landbouw en techniek* en *WO Medisch* is er daarentegen relatief weinig vraag naar baanwisselaars en herintreders. Met name voor *HBO Paramedisch* lijkt dit niet te stroken met het idee dat er in de medische sector sprake is van herintrede van (tijdelijk) niet participerende vrouwen. Dit geldt echter met name voor de medische sectoren op de lagere niveaus. Op de hogere niveaus zien we

Tabel 3.5
Verwachte vervangingsvraag per opleidingssector (in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Opleidingssector	% (netto)	typering	% (bruto)	typering
Basisonderwijs	1,4	zeer laag	15,5	hoog
VMBO Theorie	9,4	zeer hoog	20,4	zeer hoog
VMBO Landbouw	8,8	zeer hoog	17,5	hoog
VMBO Techniek	5,3	hoog	13,2	gemiddeld
VMBO Economie	3,3	gemiddeld	8,8	zeer laag
VMBO Verzorging	7,5	zeer hoog	20,2	zeer hoog
HAVO/VWO	5,3	hoog	19,6	zeer hoog
MBO Landbouw	5,1	hoog	11,6	gemiddeld
MBO Techniek	5,0	hoog	11,5	gemiddeld
MBO Economie	4,7	hoog	13,9	gemiddeld
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	4,1	gemiddeld	15,8	hoog
HBO Landbouw	-	gemiddeld	-	gemiddeld
HBO Techniek	3,1	gemiddeld	10,3	gemiddeld
HBO Economie	2,9	laag	11,3	gemiddeld
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	3,0	laag	11,3	gemiddeld
HBO Paramedisch	2,9	laag	9,3	laag
WO Landbouw	-	zeer laag	-	hoog
WO Techniek	1,5	zeer laag	9,7	laag
WO Economie	2,3	laag	12,1	gemiddeld
WO Letteren en sociaal-cultureel	3,4	gemiddeld	13,2	gemiddeld
WO Medisch	2,6	laag	9,3	laag
Totaal	4,4	-	13,9	-

Bron: ROA

relatief veel mannen bijvoorbeeld paramedici met een eigen praktijk. Deze zelfstandigen zijn niet geneigd van baan te veranderen. En een zeer lage baan-baanmobiliteit onder mensen met deze opleidingsachtergronden is er juist debet aan dat de bruto vervangingsvraag (en daarmee de vraag naar baanwisselaars en herintreders) zo laag uitvalt.

In het volgende schema wordt een overzicht gegeven van de meer specifieke opleidingen waarvoor de verwachte (netto) vervangingsvraag in Limburg in 2001 relatief hoog of laag zal zijn.

Opleidingstypen met een (zeer) hoog verwacht percentage vervangingsvraag in Limburg in 2001:
- VMBO theorie
- VMBO landbouw en natuurlijke omgeving
- VMBO (uiterlijke) verzorging
- HAVO/VWO
- MBO vervoer en logistiek
- MBO bouw

Opleidingstypen met een (zeer) laag verwacht percentage vervangingsvraag in Limburg in 2001:
- Basisonderwijs
- VMBO consumptief en levensmiddelentechniek
- HBO maatschappelijk werk en hulpverlening
- HBO informatica
- WO wiskunde en natuurwetenschappen
- WO econom(etr)ie

3.4 Baanopeningen

Wanneer we de prognoses van de uitbreidingsvraag en de netto vervangingsvraag combineren, dan geeft dit een indicatie van de baanopeningen voor nieuwkomers op de Limburgse arbeidsmarkt in 2001.

Beroepssectoren

Tabel 3.6 geeft een overzicht van de verwachte baanopeningen per beroepssector voor Limburg in 2001. We zien dat voor de arbeidsmarkt als geheel geldt dat er sprake zal zijn van een aantal baanopeningen ter grootte van 6,4% van de werkgelegenheid. De verschillen tussen de beroepssectoren zijn vrij beperkt. Dit is echter mede het gevolg van het relatief hoge aggregatieniveau. Toch is duidelijk te zien dat bepaalde beroepssectoren aanmerkelijk meer nieuwkomers zullen moeten werven dan anderen. De *transportberoepen* voeren de lijst aan met een totale vraag van 8,7%. Verder bieden ook de *verzorgende en dienstverlenende beroepen* en de *sociaal-culturele beroepen* een hoog percentage baanopeningen. Voor de *sociaal-culturele beroepen* geldt dat dit hoge percentage baanopeningen vooral het gevolg is van een zeer hoge uitbreidingsvraag, terwijl voor de *verzorgende en dienstverlenende beroepen* en de *transportberoepen* juist de vervangingsvraag de hoofdoorzaak is.

Tabel 3.6

Verwachte baanopeningen per beroepssector (aantallen en in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Beroepssector	aantal	%	typering
Pedagogische beroepen	1.000	4,2	laag**
Culturele beroepen	.	3,3	laag*
Agrarische beroepen	1.000	5,9	gemiddeld**
Technische en industrieberoepen	6.000	5,0	gemiddeld**
Transportberoepen	2.500	8,7	hoog**
Medische en paramedische beroepen	1.000	3,1	laag*
Economisch-administratieve beroepen	9.500	7,7	gemiddeld
Informaticaberoepen	500	7,6	gemiddeld*
Sociaal-culturele beroepen	1.000	8,0	hoog*
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	6.500	8,1	hoog**
Openbare orde- en veiligheidberoepen	500	7,9	hoog**
Totaal	29.500	6,4	-

*) met name veroorzaakt door de uitbreidingsvraag

**) met name veroorzaakt door de netto vervangingsvraag

Bron ROA

We vinden in tabel 3.6 natuurlijk ook beroepssectoren die achterblijven met hun totale vraag naar nieuwkomers. De *medische en paramedische beroepen*, de *pedagogische beroepen* en de *culturele beroepen* hebben naar verwachting in Limburg in 2001 een laag percentage baanopeningen. Alle drie beroepssectoren blijven onder de 5%. Voor de *medische en paramedische beroepen* en de *culturele beroepen* is dit vooral te wijten aan de lage vervangingsvraag.

Verder zien we ook dat het kan gebeuren dat tegengestelde vraagontwikkelingen voor de twee componenten kunnen resulteren in gematigde uitkomsten. Dit geldt bijvoorbeeld voor de *agrarische beroepen*. Voor deze beroepssector wordt een zeer lage (negatieve) uitbreidingsvraag en een hoge vervangingsvraag verwacht. De uiteindelijke totale vraagverwachting is met 5,9% in typering slechts een 'gemiddelde' prognose.

In het volgende schema wordt een overzicht gegeven van de beroepsgroepen, waarvoor de verwachte totale vraag in Limburg in 2001 relatief hoog of relatief laag zal zijn

Beroepsgroepen met een (zeer) hoog verwacht percentage baanopeningen in Limburg in 2001:
- Winkeliers
- Hulpkrachten horeca en verzorging
- Juristen
- Medewerkers sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid
- Verkopers
- Verzorgend personeel

Beroepsgroepen met een (zeer) laag verwacht percentage baanopeningen in Limburg in 2001:
- Apothekersassistenten en medisch laboranten
- Assembleurs
- Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs
- Verplegenden en doktersassistenten
- Therapeuten en verpleegkundigen
- Artsen

Opleidingssectoren

Op een soortgelijke wijze als waarop de totale vraag per beroepssector is bepaald, kan natuurlijk ook het aantal baanopeningen per opleidingssector berekend worden. Tabel 3.7 geeft een overzicht van de verwachte baanopeningen per opleidingssector in Limburg in 2001.

De opleidingssectoren geven duidelijk meer variatie te zien dan de beroepssectoren. De uitschieters in positieve zin, voor werkzoekenden, zijn hier de algemene opleidingen *VMBO Theoretisch* en *HAVO/VWO* met 10,6% en 10,2% respectievelijk. Ook *VMBO Landbouw*, *WO Economie* en *WO Letteren en sociaal cultureel* hebben relatief veel baanopeningen voor nieuwkomers. Het hoge percentage verwachte baanopeningen voor deze vijf opleidingssectoren heeft verschillende oorzaken. Bij *VMBO Theoretisch* en *VMBO Landbouw* is het vooral de zeer hoge vervangingsvraag die de verwachte totale vraag opstuwt. Bij *HAVO/VWO* is er daarentegen sprake van zowel een hoge uitbreidingsvraag als een hoge vervangingsvraag. De twee WO-opleidingen zien hun vraag vooral gestuurd worden door de hoge uitbreidingsvraag.

Tegenover de opleidingssectoren met relatief de meeste baanopeningen voor schoolverlaters, staan de opleidingssectoren waarbij er sprake is van een laag of zeer laag percentage baanopeningen. *Basisonderwijs*, *VMBO Economie* en in mindere mate de technische sectoren *WO Techniek*, *VMBO Techniek* en *HBO Techniek* hebben een geringe totale vraag naar schoolverlaters. Bij al deze opleidingen is zowel de uitbreidingsvraag als de vervangingsvraag debet aan het lage aantal baanopeningen.

Tabel 3.7

Verwachte baanopeningen per opleidingssector (aantallen en in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Opleidingssector	aantal	%	typering
Basisonderwijs	500	1,4	zeer laag
VMBO Theorie	3.000	10,6	zeer hoog**
VMBO Landbouw	-	8,8	hoog
VMBO Techniek	2.000	5,3	laag
VMBO Economie	500	3,3	zeer laag
VMBO Verzorging	1.500	7,7	gemiddeld**
HAVO/VWO	2.000	10,2	zeer hoog
MBO Landbouw	1.000	7,7	gemiddeld**
MBO Techniek	5.000	7,7	gemiddeld**
MBO Economie	4.000	7,3	gemiddeld**
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	4.000	6,9	gemiddeld**
HBO Landbouw	-	-	gemiddeld
HBO Techniek	1 000	5,7	laag
HBO Economie	1.000	7,7	gemiddeld*
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	2.000	5,6	laag
HBO Paramedisch	500	7,3	gemiddeld*
WO Landbouw	-	-	gemiddeld
WO Techniek	500	4,7	laag
WO Economie	500	8,8	hoog*
WO Letteren en sociaal-cultureel	500	8,6	hoog*
WO Medisch	-	6,4	gemiddeld
Totaal	29.500	6,4	-

*) met name veroorzaakt door de uitbreidingsvraag

**) met name veroorzaakt door de netto vervangingsvraag

Bron: ROA

In het volgende schema wordt een overzicht gegeven van de opleidingstypen, waarvoor de verwachte totale vraag in Limburg in 2001 relatief hoog of relatief laag zal zijn.

Opleidingstypen met een (zeer) hoog verwacht percentage baanopeningen in Limburg in 2001:
- VMBO theorie
- VMBO landbouw en natuurlijke omgeving
- HAVO/VWO
- MBO vervoer en logistiek
- WO econom(etr)ie
- WO rechten en bestuurskunde

Opleidingstypen met een (zeer) laag verwacht percentage baanopeningen in Limburg in 2001:
- Basisonderwijs
- VMBO consumptief en levensmiddelentechniek
- VMBO bouwtechniek
- VMBO metaal: mechanische techniek
- VMBO elektrotechniek
- HBO elektrotechniek
- HBO werktuigbouwkunde

3.5 Aanbod van schoolverlaters

In de voorgaande paragrafen zijn de verwachte ontwikkelingen aan de vraagzijde van de Limburgse arbeidsmarkt in 2001 geschetst. Hier staat vanzelfsprekend een aanbod van schoolverlaters tegenover. Evenals in eerdere jaren beperken we bij de prognoses onze blik op de aanbodzijde van de arbeidsmarkt tot de schoolverlaters.

Beroepssectoren

Tabel 3.8 geeft een overzicht van de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters verbijzonderd naar beroepssector. Het eerste dat in het oog springt is dat het gemiddelde percentage met 4% achterblijft bij de totale vraag, die – zoals we in paragraaf 3.4 zagen – 6,4% bedraagt. Dit geeft al aan dat naar verwachting in 2001 de spanning op veel segmenten van de Limburgse arbeidsmarkt zal oplopen.

Naar verwachting zullen de *pedagogische beroepen*, samen met de *transportberoepen* en, in iets mindere mate, de *technische en industrieberoepen*, relatief de laagste arbeidsmarktinstroom hebben. Lage verwachte instroomcijfers in diverse beroepssectoren zijn het gevolg van een terugloop in de leerlingaantallen in de opleidingen die zich in belangrijke mate richten op deze beroepssectoren. Dit kan het gevolg zijn van de verwachte werkgelegenheidsperspectieven, die de studiekiezers wegleiden van sommige opleidingen ten faveure van anderen. Maar naast dergelijke rationele argumenten kan een lage arbeidsmarktinstroom ook veroorzaakt worden door de imagoproblemen van opleidingen. Dit argument, waarbij men aanvoert dat studiekiezers ten onrechte een negatief beeld hebben van de

studie of het uiteindelijke beroep, wordt vooral vaak gehoord bij de docentenopleidingen. Het is niet altijd duidelijk of een negatieve beeldvorming of terechte verwachtingen met betrekking tot ongunstige arbeidsmarktperspectieven, een lage beloning en een zware belasting, daadwerkelijk een dergelijk afschrikkend effect hebben op studiekiezers.

Op een soortgelijke manier kunnen beroeps- en opleidingssectoren ook populairder worden. Goede arbeidsmarktverwachtingen, en een gunstige beeldvorming met betrekking tot de inhoud van de opleiding of het uiteindelijke beroep, kunnen leiden tot een hoge instroom van nieuwkomers op het desbetreffende arbeidsmarktsegment. Populaire beroepssectoren zijn bijvoorbeeld de *informaticaberoepen*, de *sociaal-culturele beroepen* en de *openbare orde en veiligheidberoepen*. En in mindere mate ook de *medische en paramedische beroepen* en de *verzorgende en dienstverlenende beroepen*.

Tabel 3.8

Verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters per beroepssector (in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Beroepssector	aantal	%	typering
Pedagogische beroepen	500	2,3	laag
Culturele beroepen	-	4,7	gemiddeld
Agrarische beroepen	500	3,6	gemiddeld
Technische en industrieberoepen	3.500	3,1	gemiddeld
Transportberoepen	500	1,7	zeer laag
Medische en paramedische beroepen	1.500	5,6	hoog
Economisch-administratieve beroepen	5.000	4,0	gemiddeld
Informaticaberoepen	500	7,2	hoog
Sociaal-culturele beroepen	500	6,2	hoog
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	4.500	5,4	hoog
Openbare orde- en veiligheidberoepen	500	8,5	zeer hoog
Totaal	18.500	4,0	-

Bron: ROA

In het volgende schema wordt een overzicht gegeven van de beroepsgroepen, waarvoor de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters in Limburg in 2001 relatief hoog of relatief laag zal zijn

Beroepsgroepen met een (zeer) hoog verwacht percentage arbeidsmarktinstroom in Limburg in 2001:
- Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
- Programmeurs
- Apothekersassistenten en medisch laboranten
- Verkopers
- Verzorgend personeel
- Verplegenden en doktersassistenten

Beroepsgroepen met een (zeer) laag verwacht percentage arbeidsmarktinstroom in Limburg in 2001:
- Chaufleurs
- Laders en lossers
- Assembleurs
- Agrarische bedrijfshoofden
- Confectie-arbeiders
- Juridisch en fiscaal medewerkers

Opleidingssectoren

In tabel 3.9 wordt een overzicht gegeven van de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters naar opleidingssector. Daarbij worden alleen de lagere en middelbare opleidingssectoren in beeld gebracht, omdat het minder zinvol is voor de hogere opleidingen te spreken van een regionaal arbeidsaanbod. Hoger opgeleiden zijn immers aanmerkelijk mobieler dan voor de lager en middelbaar opgeleiden het geval is.[13]

Deze Limburgse arbeidsmarktinstroomcijfers weerspiegelen grotendeels het landelijke beeld. De totale instroom is iets lager dan die in Nederland als geheel, maar verder zijn de verschillen met het landelijke beeld niet groot. Alleen bij *VMBO Economie* is er in Limburg sprake van een relatief lage arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters in vergelijking met het landelijke beeld.

We zien in tabel 3.9 een relatief (zeer) hoge arbeidsmarktinstroom voor de algemene opleidingssectoren *VMBO Theorie* en *HAVO/VWO*. Daarentegen is er naar verwachting een lage arbeidsmarktinstroom voor *VMBO Economie*, *VMBO Landbouw* en *VMBO Techniek*, al zijn deze typeringen niet gebaseerd op erg grote verschillen. De percentages liggen vrij dicht bij elkaar, met uitzondering van het hoge percentage voor de opleidingssector *HAVO/VWO*.

13 Zie voor de landelijke korte-termijn instroomcijfers voor de hogere en wetenschappelijke opleidingen J.D. Vlasblom *et al.*, *Ontwikkelingen op de Arbeidsmarkt in 2001*, ROA-R-2000/10, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht, 2000.

Tabel 3.9
Verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters per opleidingssector (aantallen en in percentage van de werkgelegenheid), Limburg, 2001

Opleidingssector	aantal	%	typering
Basisonderwijs	1 500	3,7	gemiddeld
VMBO Theorie	1 500	5,2	hoog
VMBO Landbouw	.	3,1	laag
VMBO Techniek	1 000	3,0	laag
VMBO Economie	500	2,3	laag
VMBO Verzorging	500	3,4	gemiddeld
HAVO/VWO	1.500	9,2	zeer hoog
MBO Landbouw	500	3,5	gemiddeld
MBO Techniek	2.000	3,2	gemiddeld
MBO Economie	2.000	3,7	gemiddeld
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	2.500	4,6	gemiddeld
Totaal	18.500	4,0	-

Bron: ROA

In het volgende schema wordt een overzicht gegeven van de opleidingstypen, waarvoor de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters in Limburg in 2001 relatief hoog of relatief laag zal zijn

Lagere en middelbare opleidingstypen met een (zeer) hoog verwacht percentage arbeidsmarktinstroom in Limburg in 2001:
- VMBO theorie
- HAVO/VWO
  MBO sociaal-cultureel
  MBO uiterlijke verzorging
  MBO vervoer en logistiek

Lagere en middelbare opleidingstypen met een (zeer) laag verwacht percentage arbeidsmarktinstroom in Limburg in 2001:
- VMBO bouwtechniek
- VMBO metaal- mechanische techniek
- VMBO consumptief en levensmiddelentechniek
- MBO procestechniek
- MBO bedrijfskunde
- MBO geld, bank en belastingen
- MBO openbare orde en veiligheid

3.6 Arbeidsmarktperspectieven en knelpunten in de personeelsvoorziening

De voorgaande paragrafen gaven inzicht in respectievelijk de vraag- en aanbodkant van de Limburgse arbeidsmarkt in 2001. De verwachte arbeidsmarktsituatie in 2001 kan zowel vanuit werkgevers- als werknemersperspectief worden belicht. Voor werkgevers is het belangrijk dat zij een indicatie hebben van de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening in de beroeps- en opleidingssector waar zij personeel werven. Voor werkzoekenden en degenen die binnenkort hun opleiding afronden, is het belangrijk om een indicatie te hebben van de arbeidsmarktperspectieven van mensen met hun opleidingsachtergrond en de verschillende beroepssectoren waarin men naar werk gaat zoeken.

De *Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven* (ITA) is bedoeld voor schoolverlaters en geeft aan wat hun kansen op de arbeidsmarkt zijn. Een ITA die groter is dan een, duidt op een voor schoolverlaters ongunstige arbeidsmarkt. In dat geval is er meer aanbod dan vraag. Een ITA die kleiner is dan één, duidt op een voor schoolverlaters gunstige arbeidsmarkt. Er is dan meer vraag dan aanbod.

Daarnaast geven we ook een indicator voor de werkgevers. De *Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening naar Beroep* (ITKB) geeft aan hoeveel problemen werkgevers naar verwachting zullen ondervinden bij het aantrekken van geschikt personeel. De interpretatie van de ITKB is vergelijkbaar met die van de ITA. Een ITKB die groter is dan een, geeft aan dat er weinig problemen zullen optreden bij de werving van personeel op het desbetreffende segment van de arbeidsmarkt. Er is dan immers meer aanbod dan vraag. Omgekeerd, een ITKP die kleiner is dan een, duidt erop dat er meer vraag dan aanbod is, waardoor werkgevers met knelpunten in de personeelsvoorziening te kampen krijgen.

Beroepssectoren

Tabel 3.10 presenteert beide indicatoren voor Limburg in 2001 per beroepssector. Wanneer we ons allereerst richten op de perspectieven voor schoolverlaters, dan zien we dat het merendeel van de beroepssectoren de typering 'goed' krijgt. Het gunstigste beeld geven de *transportberoepen* en de *economisch-administratieve beroepen*, met ITA's van respectievelijk 0,96 en 0,98. Degenen die zich aanbieden voor een baan in deze twee sectoren zijn het meest kansrijk bij het vinden van emploi.

De confrontatie van de toekomstige vraag en het toekomstige aanbod op de Limburgse arbeidsmarkt vanuit het perspectief van de werkgever, wordt weergegeven door de ITKB. Te zien is dat men rekruteringsproblemen kan verwachten in de meeste beroepssectoren. Tabel 3.10 geeft daarmee aan dat werkgevers in vrijwel alle beroepssectoren problemen zullen ondervinden bij het aantrekken van personeel. De enige beroepssectoren waarvoor de personeelsproblematiek iets minder zwaar is, zijn de *medische en paramedische beroepen*, de *culturele beroepen*, de *informaticaberoepen* en de *openbare orde- en veiligheidberoepen*. Voor de laatste twee sectoren is dit vooral te danken aan de (zeer) hoge arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters. Zowel de *informaticaberoepen* als de *openbare orde- en veiligheidberoepen* hebben weliswaar een totale vraag die naar verwachting als 'gemiddeld' getypeerd kan worden, maar dit wordt goedgemaakt door een meer dan afdoende instroom van school-

verlaters. Voor de andere twee sectoren, de *culturele beroepen* en de *medische en paramedische beroepen*, geldt dat het vooral ten gevolge van een (zeer) lage totale vraag is dat er relatief weinig problemen in de personeelsvoorziening verwacht mogen worden

Tabel 3.10
Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep (ITKB) per beroepssector, Limburg, 2001

Beroepssector	ITA	typering	ITKB	typering
Pedagogische beroepen	0,99	goed	0,99	groot
Culturele beroepen	1,02	redelijk	1,02	enige
Agrarische beroepen	1,00	goed	1,00	groot
Technische en industrieberoepen	1,00	goed	1,00	groot
Transportberoepen	0,96	goed	0,96	groot
Medische en paramedische beroepen	1,03	redelijk	1,03	enige
Economisch-administratieve beroepen	0,98	goed	0,98	groot
Informaticaberoepen	1,01	redelijk	1,01	enige
Sociaal-culturele beroepen	1,00	goed	1,00	groot
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	0,99	goed	0,99	groot
Openbare orde- en veiligheidberoepen	1,01	redelijk	1,01	enige
Totaal	0,99	goed	0,99	groot

Bron ROA

In onderstaand schema wordt een overzicht gegeven van de beroepsgroepen, waarvoor werkgevers relatief veel of relatief weinig knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen verwachten in Limburg in 2001.

Beroepsgroepen met relatief weinig rekruteringsproblemen voor werkgevers en relatief slechte arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters in Limburg in 2001:
- Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs
- Productiemedewerkers
- Apothekersassistenten en medisch laboranten
- Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
- Verplegenden en doktersassistenten

Beroepsgroepen met relatief veel rekruteringsproblemen voor werkgevers en relatief gunstige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters in Limburg in 2001:
- Laders en lossers
- Agrarische bedrijfshoofden
- Chauffeurs
- Boekhouders en secretaresses
- Juridisch en fiscaal medewerkers
- Winkeliers

Opleidingssectoren

Tabel 3.11 toont de confrontatie tussen vraag en aanbod voor de lagere en middelbare opleidingssectoren. De tabel laat zien dat de sectoren *VMBO Landbouw*, *MBO Landbouw* en *MBO Techniek* gunstige perspectieven hebben. Een hoge tot zeer hoge (netto) vervangingsvraag gecombineerd met een lage tot gemiddelde instroom leidt tot deze goede arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters met deze opleidingsachtergrond. Schoolverlaters van de richtingen *VMBO Economie* en *Basisonderwijs* zullen daarentegen meer problemen kunnen verwachten bij het vinden van een baan. Een achterblijvende vraag, mede vanwege de upgrading van de kwalificatie-eisen in veel beroepen waarin mensen met deze opleidingsachtergrond traditioneel emploot vinden, is hier vooral debet aan.

Beschouwen we de Limburgse arbeidsmarkt in 2001 vanuit het gezichtspunt van de werkgever, dan is te zien dat men bij de meeste opleidingssectoren rekruteringsproblemen tegemoet kan zien. Alleen werkgevers die op zoek zijn naar arbeidskrachten met slechts *Basisonderwijs* als opleidingsachtergrond, zullen geen problemen hebben deze plaatsen op te vullen. Het aanbod van deze 'ongeschoolde' arbeidskrachten overtreft de vraag.

Tabel 3.11
Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP) per opleidingssector, Limburg, 2001

Opleidingssector	ITA	typering	ITKP	typering
Basisonderwijs	1,03	redelijk	1,07	vrijwel geen
VMBO Theorie	0,99	goed	0,99	groot
VMBO Landbouw	0,97	goed	0,98	groot
VMBO Techniek	1,01	redelijk	1,02	enige
VMBO Economie	1,04	redelijk	1,05	enige
VMBO Verzorging	0,99	goed	0,99	groot
HAVO/VWO	1,02	redelijk	1,02	enige
MBO Landbouw	0,97	goed	0,97	groot
MBO Techniek	0,97	goed	0,97	groot
MBO Economie	0,98	goed	0,98	groot
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	0,99	goed	0,99	groot
totaal	0,99	goed	0,99	groot

Bron: ROA

In het schema wordt een overzicht gegeven van de opleidingstypen waarvoor werkgevers relatief veel of relatief weinig knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen verwachten (en schoolverlaters relatief goede of matige arbeidsmarktperspectieven)

Opleidingstypen met relatief veel rekruteringsproblemen voor werkgevers en goede arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters in Limburg in 2001:
- MBO openbare orde en veiligheid
- MBO bouw
- MBO elektrotechniek
- MBO motorvoertuigentechniek
- MBO bedrijfskunde
- MBO geld, bank en belastingen

Opleidingstypen met relatief weinig rekruteringsproblemen voor werkgevers en matige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters in Limburg in 2001:
- VMBO bouwtechniek
- Basisonderwijs
- MBO sociaal-cultureel
- HAVO/VWO

3.7 Vraaggericht scholingsbeleid

Vraagoverschot

Naar aanleiding van de in paragraaf 3.6 belichte toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening voor Limburg in 2001, zal in deze paragraaf kort worden aangegeven in hoeverre bijscholing van werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt soelaas kan bieden. Gezien de geringe toepasbaarheid van dergelijke inzichten op het hoge aggregatieniveau zoals dat tot nu toe in dit hoofdstuk is gehanteerd, zal in deze paragraaf worden uitgegaan van de meer gedetailleerde indeling naar beroepsgroep.

Het verschil tussen de verwachte baanopeningen en de openstaande vacatures aan de ene kant en het verwachte aantal schoolverlaters en direct inzetbare niet werkende werkzoekenden aan de andere kant geeft een indicatie van het toekomstige vraagoverschot voor de betreffende beroepsgroep (N.B. Dit is dus niet gelijk aan het vraagoverschot uit hoofdstuk 1 welke het verschil tussen het aantal baanopeningen en het aanbod van schoolverlaters betreft). Het toekomstige vraagoverschot is van twee factoren afhankelijk. In de eerste plaats van de ernst van de verwachte knelpunten. In de tweede plaats is het verwachte vraagoverschot (in aantallen personen) afhankelijk van de omvang van het arbeidsmarktsegment. Bestaande of verwachte vraagoverschotten kunnen, tot op zekere hoogte, op verschillende manieren worden verholpen of voorkomen. Daarbij kan gedacht worden aan scholing van niet-direct bemiddelbare werkzoekenden, het bevorderen van de grenspendel of het inzetten van de stille arbeidsreserve. Op deze laatste twee mogelijkheden zal in hoofdstuk 4 nader worden ingegaan. In deze paragraaf zal de aandacht uitgaan naar de mogelijkheden om door het bijscholen van fase 2- en 3- werkzoekenden de knelpunten op de arbeidsmarkt te verminderen.

Tabel 3.12 geeft voor de lagere en middelbare beroepsgroepen een overzicht van het vraagoverschot in Limburg in 2001. Deze tabel beperkt zich tot de beroepen met een positief vraagoverschot van (afgerond) minimaal 100 personen. Verder wordt voor elke beroepsgroep het aantal beschikbare niet-werkende werkzoekenden die zijn ingedeeld in fase 2 of 3 weergegeven. Het eerste dat in het oog springt is dat het totale verwachte vraagoverschot met 13.400 veel groter is dan de eerdere prognose voor het jaar 2000. Voor Limburg werd toen een totaal vraagoverschot ter grootte van 9.300 verwacht. Tabel 3.12 laat zien dat er

Tabel 3.12

Verwachte vraagoverschot en beschikbare niet-werkende werkzoekenden (fase 2 en 3) per beroepsgroep (lagere en middelbare beroepsgroepen), Limburg, 2001 respectievelijk april 2000

Beroepsgroep	vraagoverschot	werkzoekenden fase 2 en 3
Hulpkrachten horeca en verzorging	1.900	800
Chauffeurs	1.400	950
Verkopers	1.400	700
Boekhouders en secretaresses	1.200	-
Interieurverzorgers	950	850
Productiemedewerkers	800	2.000
Receptionisten en administratieve employés	650	1.450
Commercieel employés	650	400
Verzorgend personeel	600	250
Monteurs	550	50
Bouwvakkers	450	250
Winkeliers	400	-
Laders en lossers	350	150
Agrarische bedrijfshoofden	300	-
Aannemers en installateurs	300	-
Metaalarbeiders	200	50
Ziekenverzorgenden	200	-
Agrarische arbeiders	150	100
Mechanisch operators	150	-
Procesoperators	150	50
Productieplanners	150	-
Juridisch en fiscaal medewerkers	150	-
Bankwerkers en lassers	100	-
Elektromonteurs	100	50
Bedrijfshoofden horeca	100	100
Totaal	13.400	8.200*

* Het betreft in dit geval het totaal voor de genoemde beroepsgroepen, niet het totaal voor alle beroepsgroepen, dat 15.500 bedraagt (zie hoofdstuk 1).

Bron: ROA

ruim 8 000 werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt beschikbaar zijn (let wel: dit zijn alleen de fase 2- en 3- werkzoekenden van de in de tabel genoemde beroepsgroepen). Dit is een daling ten opzichte van vorig jaar. Dit rechtvaardigt dus de conclusie dat het tekort minder is geworden.

De lijst van tabel 3.12 wordt aangevoerd door de beroepsgroep *hulpkrachten horeca en verzorging*. Deze beroepsgroep geeft een dalige verdieping van de rekruteringsproblematiek te zien. Niet alleen groeit het verwachte vraagoverschot voor deze beroepsgroep tussen 2000 en 2001 van 1 150 naar 1 900, maar tegelijkertijd neemt het aantal beschikbare werkzoekenden af van 1.050 naar 800. De bijscholing van werkzoekenden met een wat grotere afstand tot de arbeidsmarkt zal dus onvoldoende soelaas kunnen bieden om de verwachte arbeidsmarktknelpunten voor deze beroepsgroep te kunnen verminderen. Verder valt in tabel 3.12 het hoge vraagoverschot voor *chauffeurs* op. Het verwachte vraagoverschot stijgt voor dit beroep van een gemiddelde 300 in 2000 naar maar liefst 1 400 voor het jaar 2001. Zoals voor de meeste beroepen in de tabel geldt, is het aantal niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 ontoereikend om dit gat op te vullen.

Twee beroepsgroepen die zich aan dit voor werkgevers negatieve beeld weten te ontrekken, zijn de *productiemedewerkers* en de *receptionisten en administratieve employés*. Voor deze beroepen geldt dat er meer dan voldoende fase 2- en 3- werkzoekenden aanwezig zijn. Voor deze beroepen is het probleem derhalve niet zozeer het ontbreken van aanbod, maar het geschikt maken van het niet-direct inzetbare aanbod. We zullen hier te maken hebben met mensen wiens vaardigheden (gedeeltelijk) verouderd zijn of welke om andere redenen hulp en begeleiding nodig hebben vooraleer ze inzetbaar zijn.

Bijscholing

Bijscholing kan een belangrijk instrument zijn om de arbeidsmarktkansen van niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 te vergroten. De verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening voor de beroepsgroep waarin deze werkzoekenden op zoek zijn naar een baan spelen vanzelfsprekend een belangrijke rol voor het perspectief dat scholingstrajecten voor deze groepen kunnen hebben. Wanneer er sprake is van een ruime arbeidsmarkt zijn er immers voldoende direct-inzetbare werkzoekenden beschikbaar, waardoor scholing van de niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 weinig perspectiefvol is. Wanneer er daarentegen op een bepaald arbeidsmarktsegment sprake is van krapte en er grote knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht worden, kan scholing de niet-werkende werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt een goed perspectief bieden op het vinden van werk.

Naast de vraag of er sprake is van verwachte knelpunten, speelt ook de aard van de knelpunten een rol. Wanneer voor een bepaalde beroepsgroep met knelpunten in de personeelsvoorziening het aantal niet-werkende werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt tekortschiet om de resterende baanopeningen in te vullen, dan is er sprake van een *kwantitatief* tekort aan werkzoekenden. In dat geval zullen de bijscholingsmogelijkheden voor individuele werkzoekenden in fase 2 en 3 naar verwachting groot zijn. De *bijscholingsmogelijkhedenindicator* (BSM) weerspiegelt de verhouding tussen het aantal

niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 en de (resterende) vraag die niet door schoolverlaters en fase 1-werkzoekenden kan worden vervuld. Een BSM kleiner dan een duidt op goede mogelijkheden voor de werkzoekenden om door bijscholing weer werk te vinden.

Zoals tabel 3.1.2 het zien, zullen de rekruteringsproblemen voor werkgevers in 2001 toenemen. Niet alleen neemt de vraag toe en is er een ontoereikend aanbod van schoolverlaters en direct-inzetbare werkzoekenden. Ook het restpotentieel van werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt schiet in 2001 te kort. Deze medaille heeft natuurlijk ook een keerzijde. Dat wil zeggen dat er bij elk *probleem* van een werkgever een *mogelijkheid* voor een werkzoekende hoort. Voor de fase 2- en 3- werkzoekenden is tabel 3.1.2 juist goed nieuws. Het 'enige' dat hen nog te doen staat vooraleer men toe kan treden tot de arbeidsmarkt is het verkleinen van hun afstand tot deze arbeidsmarkt, al dient opgemerkt te worden dat het verkleinen van deze afstand door middel van scholing alleen niet afdoende hoeft te zijn. Zo zal uit hoofdstuk 4 naar voren komen dat ook de werkmotivatie en het hebben van een duidelijke beroepswens van belang zijn wil men vanuit een situatie van werkloosheid succesvol de arbeidsmarkt betreden.

Tabel 3.1.3 geeft een overzicht van de beroepsgroepen waarvoor fase 2- en 3- werkzoekenden goede kans maken na bijscholing een baan te vinden. Dit zijn de beroepsgroepen met een *kwantitatief* aansluitingsprobleem, waarvoor er minder werkzoekenden ingedeeld in fase 2 of 3 beschikbaar zijn dan er nodig zijn. Dit betekent dus voor een individuele werkzoekende dat het zin heeft zichzelf 'arbeidsmarktklaar' te maken. De *bijscholingsmogelijkhedenindicator* (BSM) geeft de verhouding weer van het aanbod aan niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 en het verwachte vraagoverschot na inzet van schoolverlaters en niet-werkende werkzoekenden in fase 1.

Omdat tabel 3.1.2 een verslechtering van de verwachtingen voor werkgevers liet zien, geeft tabel 3.1.3 nu een navenant positiever beeld van de bijscholingsmogelijkheden voor werkzoekenden te zien dan voor het jaar 2000 was voorspeld. Voor de beroepsgroepen in tabel 3.1.3 geldt dat er weliswaar enig aanbod van fase 2- en 3- werkzoekenden aanwezig is, maar dat dit aanbod voor werkgevers ontoereikend is om de rekruteringsproblemen het hoofd te bieden. Individuele werkzoekenden zullen, mits zij een slag zichzelf voldoende inzetbaar te maken, goede kans hebben op het vinden van een baan. Zo zien we bijvoorbeeld dat voor elke 100 *monteurs* die men nog nodig heeft na het inzetten van de beschikbare schoolverlaters en direct-inzetbare werkzoekenden, er slechts 11 werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt beschikbaar zijn. Algemeen kunnen we stellen dat in tabel 3.1.3 de *technische beroepen* en de *verzorgende en dienstverlenende beroepen* het beeld domineren. In de tabel wordt ook aangegeven wat doorgaans de vereiste opleidingsachtergrond is voor de desbetreffende beroepsgroep.

Tabel 3.13
Beroepsgroepen met naar verwachting goede bijscholingsmogelijkheden voor werkzoekenden, Limburg, 2001

Beroepsgroep	BSM	vereist opleidingstype
Mechanisch operators	0,02	Basisonderwijs, VMBO theorie
Ziekenverzorgenden	0,07	MBO verzorging
Productieplanners	0,07	MBO administratie
Monteurs	0,11	MBO motorvoertuigentechniek, MBO werk-tuigbouw en mechanische techniek
Metaalarbeiders	0,30	VMBO metaal: fijnmechanische techniek
Elektromonteurs	0,32	MBO elektrotechniek
Verzorgend personeel	0,39	MBO verzorging
Hulpkrachten horeca en verzorging	0,42	Basisonderwijs, MBO (uiterlijke) verzorging
Laders en lossers	0,46	Basisonderwijs
Verkopers	0,49	VMBO theorie, MBO handel
Procesoperators	0,49	MBO procestechniek
Bouwvakkers	0,57	Basisonderwijs, VMBO bouwtechniek, MBO bouw
Agrarische arbeiders	0,61	Basisonderwijs, MBO landbouw en veeteelt
Commercieel employés	0,61	HAVO/VWO, MBO administratie
Chauffeurs	0,70	Basisonderwijs, VMBO transport en logistiek
Bedrijfshoofden horeca	0,90	MBO horeca
Interieurverzorgers	0,93	Basisonderwijs, VMBO (uiterlijke) verzorging

Bron: ROA

Knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen ook het gevolg zijn van een *kwalitatief aansluitingsprobleem bij een bepaald beroep*. In dat geval zijn er voor die beroepsgroep voldoende werkzoekenden in fase 2 en 3 beschikbaar om de baanopeningen die niet door schoolverlaters en werkzoekenden in fase 1 kunnen worden vervuld in te vullen. Deze werkzoekenden voldoen echter niet aan de eisen die op het betreffende arbeidsmarktsegment worden gesteld. Het probleem is dus kwalitatief van aard. De *bijscholingsmogelijkhedenindicator* (BSM), die het bijscholingspotentieel in verhouding tot het vraagoverschot weergeeft, is dan groter dan een. Dit geeft aan dat slechts een deel van de niet werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 door bijscholing een baan zal kunnen krijgen.

Tabel 3.14 toont ons de twee beroepsgroepen met een kwalitatief aansluitingsprobleem. Voor zowel de *productiemedewerkers* als de *receptionisten en administratieve employés* geldt dat er voldoende fase 2- en 3- werkzoekenden aanwezig zijn. De mogelijkheden voor deze werkzoekenden om door bijscholing in deze beroepen werk te vinden zijn dus beperkt. De tabel is overigens aanmerkelijk slechter gevuld dan voor 2000 het geval was. Dit geeft nogmaals aan dat de verwachte rekruteringsproblematiek in Limburg in 2001 voornamelijk een kwantitatief karakter heeft gekregen.

Tabel 3.14
Beroepsgroepen met naar verwachting grote knelpunten in de personeelsvoorziening, maar met beperkte bijscholingsmogelijkheden (BSM) voor individuele werkzoekenden, Limburg, 2001

Beroepsgroep	BSM	vereist opleidingstype
Productiemedewerkers	2,50	Basisonderwijs, VMBO theorie
Receptionisten en administratieve employés	2,17	MBO administratie, MBO secretariaat

Bron. ROA

Omscholing

Wanneer er sprake is van een *kwantitatief* aansluitingsprobleem, zoals dus geldt voor de beroepen in tabel 3.13, dan is bijscholing van de niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3 voor het betreffende beroep niet toereikend om de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening geheel op te lossen In dat geval is *omscholing* van niet-werkende werkzoekenden op een enigszins verwant beroepssegment noodzakelijk om in de vraag te voorzien Vanuit het oogpunt van macro-efficiëntie kunnen deze mensen het beste worden aangetrokken uit arbeidsmarktsegmenten waarvoor geen knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht worden.

In tabel 3.15 zijn nogmaals de beroepen uit tabel 3.13 weergegeven Nu is ook aangegeven op welke beroepsgroepen zich de omscholing zou moeten richten De beroepsgroepen in de tweede kolom hebben zelf geen of weinig verwachte knelpunten, dat wil zeggen hebben te maken met een vraagtekort in Limburg in 2001, en kunnen dus worden ingezet ter vermindering van de knelpunten die werkgevers ervaren voor de beroepen in de eerste kolom. Ook in deze tabel wordt aangegeven op welk opleidingstype deze scholing zich zou moeten richten.

Tabel 3.15

Mogelijkheden ter vermindering van knelpunten in de personeelsvoorziening door middel van omscholing, Limburg, 2001

Beroepsgroep	omscholing vanuit	vereist opleidingstype
Agrarische bedrijfshoofden	agrarische vakkrachten	MBO landbouw en veeteelt
Aannemers en installateurs	·	MBO bouw, MBO installatietechniek
Bankwerkers en lassers	·	MBO werktuigbouw en mechanische techniek
Boekhouders en secretaresses	ondersteunende administratieve hulpkrachten	MBO administratie
Juridisch en fiscaal medewerkers	·	MBO geld, bank en belastingen
Winkeliers	kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs	MBO handel
Mechanisch operators	·	Basisonderwijs, VMBO theorie
Ziekenverzorgenden	verpleeghulpen en leerling-verpleegkundigen, verplegenden en doktersassistenten	MBO verzorging
Productieplanners	-	MBO administratie
Monteurs	elektronicamonteurs, monteurs en controleurs elektr. producten	MBO motorvoertuigentechniek, MBO werktuigbouw en mechanische techniek
Metaalarbeiders	-	VMBO metaal: fijnmechanische techniek
Elektromonteurs	elektronicamonteurs, monteurs en controleurs elektr. producten	MBO elektrotechniek

Tabel 3.15 (vervolg)

Mogelijkheden ter vermindering van knelpunten in de personeelsvoorziening door middel van omscholing, Limburg, 2001

Beroepsgroep	omscholing vanuit	vereist opleidingstype
Elektromonteurs	elektronicamonteurs, monteurs en controleurs elektr producten	MBO elektrotechniek
Verzorgend personeel	verpleeghulpen en leerling-verpleegkundigen	MBO verzorging
Hulpkrachten horeca en verzorging	kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs	Basisonderwijs, MBO (uiterlijke) verzorging
Laders en lossers	-	Basisonderwijs
Verkopers	kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs	VMBO theorie, MBO handel
Procesoperators	.	MBO procestechniek
Bouwvakkers	weg- en waterbouwkundige arbeiders + vakkrachten	Basisonderwijs, VMBO bouwtechniek, MBO bouw
Agrarische arbeiders	agrarische hulparbeiders	Basisonderwijs, MBO landbouw en veeteelt
Commercieel employés	technisch-commercieel employés	HAVO/VWO, MBO administratie
Chauffeurs	-	Basisonderwijs, VMBO transport en logistiek
Bedrijfshoofden horeca	-	MBO horeca
Interieurverzorgers	-	Basisonderwijs, VMBO (uiterlijke) vezorging

Bron: ROA

4 Arbeidsaanbod in Limburg: Een nadere verkenning

Uit de voorgaande hoofdstukken is naar voren gekomen dat er in Limburg sprake is van aanzienlijke knelpunten in de personeelsvoorziening. In een groeiende economie kan een tekort aan personeel een rem zetten op de verdere economische groei. Daarom is het van belang na te gaan of er mogelijkheden zijn om in de additionele behoefte aan personeel te voorzien. Daarbij kan gedacht worden aan het versneld reintegreren van werkzoekenden, het bevorderen van de participatie en/of gelet op de specifieke geografische ligging van Limburg, het stimuleren van de grenspendel vanuit aangrenzende Duitse en Belgische regio's.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden is de laatste jaren drastisch gedaald. Voor de komende jaren wordt een verdere daling verwacht. Om die reden mag van het reintegreren van niet werkende werkzoekenden vanuit het perspectief van knelpuntreductie relatief steeds minder verwacht worden, temeer daar de "kwaliteit" van de harde kern werkzoekenden die overblijft op een aantal punten te wensen over laat. Voor een aanzienlijk deel van deze groep is naast scholing vaak een inspanning gericht op maatschappelijke reintegratie vereist, wat een snelle inzet belemmert. Van het totale aantal niet-werkende werkzoekenden van bijna 40.000 is minder dan 20% direct-bemiddelbaar. Bovendien is, zoals in het vorige hoofdstuk werd aangegeven, het aantal niet-direct inzetbare werkzoekenden dat door scholing aan het werk kan komen voor veel beroepsgroepen niet toereikend om in de verwachte personeelstekorten te voorzien.

Door de gunstige economische ontwikkeling van de laatste jaren, valt er ook een teruggang te constateren in de zogenaamde stille reserve, die zich niet actief op de arbeidsmarkt aanbiedt. Bedroeg het aantal niet-participerenden in Limburg gemiddeld over 1997 en 1998 nog 219.500, inmiddels ligt dit aantal al 16.000 lager. Wanneer verder gekeken wordt naar de samenstelling van deze groep, dan blijken zich hieronder relatief veel vrouwen, ouderen en mensen met slechts basisonderwijs te bevinden. Een aanzienlijk deel van hen zal slechts een geringe bijdrage kunnen leveren aan het verlichten van de bestaande knelpunten en/of met zeer veel moeite te bewegen zijn weer aan het arbeidsproces deel te nemen, nog los van de maatschappelijke kosten die dit met zich mee zou brengen. Relatief veel mag verwacht worden van niet werkende lager en middelbaar opgeleiden met een technische, economische of zorgachtergrond. Het gaat hier om ongeveer 70.000 personen, waarvan echter een deel slechts in deeltijd zal willen werken.

Ten slotte is er de laatste jaren een toenemende aandacht voor grenspendel als mogelijke oplossing voor de knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt. In principe is er in België en met name Duitsland een aanzienlijk potentieel beschikbaar. Gelet op de verhouding tussen het aantal niet werkende werkzoekenden en openstaande vacatures over de grens wordt er relatief weinig beslag gelegd op de werkzoekenden in Nordrhein-Westfalen en Belgisch Limburg. Net als in Limburg is de kwaliteit van deze groep met het oog op knelpuntreductie echter matig: onder hen bevinden zich relatief veel langdurig werkzoekenden. Van de groep werkzoekenden die wel als relevant aanbod mag worden beschouwd, is het overigens nog maar de vraag of zij bereid zijn de stap te nemen om in Limburg te gaan werken. Een aantal belemmeringen op fiscaal en sociaal-economisch terrein speelt nog altijd een aanzienlijke rol. Voor veel Duitse werkzoekenden geldt bovendien dat het salaris dat zij in Nederland zouden kunnen verdienen, in het beste geval slechts marginaal boven het Duitse uitkeringsniveau ligt.

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft verschillende elementen van het arbeidsaanbod in Limburg. Het stimuleren van het arbeidsaanbod kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de Limburgse economie. Op korte termijn kan het bijdragen aan het verlichten van de omvangrijke knelpunten die momenteel op de Limburgse arbeidsmarkt bestaan. Vooral ook op de wat langere termijn zorgt het voor een versterking van de financiele basis van een aantal collectieve voorzieningen. Bij het vergroten van het arbeidsaanbod kan worden gedacht aan

- het (al dan niet versneld) reintegreren van niet-werkende werkzoekenden,
- het bevorderen van de participatie,
- het bevorderen van de grenspendel.

Deze elementen zullen in dit hoofdstuk achtereenvolgens aan bod komen. Daarbij zal telkens de omvang van het potentiele (en tevens "relevante") aanbod in beeld worden gebracht. Daarnaast zal aandacht worden geschonken aan een aantal beleidsoverwegingen.[14]

4.2 Reïntegratie van niet-werkende werkzoekenden

Omvang van het "relevante" aanbod

Reintegratie van niet-werkende werkzoekenden biedt een tweetal voordelen. Enerzijds kan het een bijdrage leveren aan het verlichten van de knelpunten in de personeelsvoorziening, die zich op veel segmenten van de Limburgse arbeidsmarkt voordoen. Anderzijds versterkt het de (over het algemeen zwakke) sociaal-maatschappelijke positie van degenen die momenteel ongewild buiten het arbeidsproces staan. Gelet op het teruglopende aantal niet-werkende werkzoekenden (zie hoofdstuk 1) zijn de mogelijkheden om door het inzetten van deze mensen de knelpunten te verminderen de laatste jaren echter aanzienlijk verslechterd. Een extra belemmering daarbij vormt het feit dat ook de samenstelling van het werkzoekendenbestand een verslechtering te zien heeft gegeven, zodat een groot deel van de NWW niet direct inzetbaar is op de arbeidsmarkt. Een eerste indicatie hiervoor is de verdeling van de werkzoekenden over de verschillende bemiddelingsfasen. Dit kwam eerder in dit rapport reeds ter sprake. Maar zelfs tussen werkzoekenden die in dezelfde fase zijn ingedeeld, kunnen aanzienlijke verschillen bestaan. Tabel 4.1 illustreert de opbouw van het werkzoekendenbestand per april 2000 naar fase en naar een aantal achtergrondkenmerken.

Uit de tabel komt allereerst naar voren dat werkzoekende mannen doorgaans beter bemiddelbaar zijn dan vrouwen. Terwijl de mannen zijn oververtegenwoordigd in bemiddelingsfasen 1 tot en met 3, geldt dit voor de vrouwen voor bemiddelingsfase 4. Ook uit ander onderzoek komt naar voren dat vrouwen een relatief grote kans hebben om tot de harde

14 De beschrijving in dit hoofdstuk is niet uitputtend. Zo wordt een aantal alternatieve maatregelen die tot knelpuntreductie zouden kunnen leiden buiten beschouwing gelaten. Het betreft hier vooral maatregelen gericht op herallocatie van de bestaande vraag en/of het bestaande aanbod.

kern van werklozen te gaan behoren [15]. Hieruit blijkt dat vrouwen gemiddeld na 3 tot 4 jaar tot de harde kern gaan behoren. De werkhervattingskans komt vanaf dat moment onder de 10% te liggen [16]. Wanneer een vrouw 45 jaar of ouder is, valt het moment dat ze tot de harde kern gaat behoren nog eerder.

Overigens geldt in het algemeen dat de bemiddelbaarheid van werkzoekenden afneemt met de leeftijd. Toch laat tabel 4.1 zien dat ook in bemiddelingsfase 1 nog 6% van de werkzoekenden 55 jaar of ouder is. Duidelijk is ook dat de mate van bemiddelbaarheid afhangt van het opleidingsniveau. Zo is van de werkzoekenden met alleen basisonderwijs ruim 60% ingedeeld in fase 4, terwijl dit percentage voor middelbaar en hoger opgeleiden rond de 30% ligt. Het verband tussen de fasen en de verschillende opleidingsniveaus kan overigens worden beschouwd als een relativering van het "relevante" aanbod. Uit de voorgaande hoofdstukken is naar voren gekomen dat knelpunten zich niet op alle arbeidsmarktsegmenten in even sterke mate doen gelden. Algemeen gesteld nemen de knelpunten toe met het opleidingsniveau. Om die reden zullen werkzoekenden met een opleiding op tenminste middelbaar niveau een grotere inzetbaarheid hebben dan werkzoekenden met bijvoorbeeld alleen basisonderwijs, zelfs wanneer beide zijn ingedeeld in fase 1.

Tabel 4.1
Niet-werkende werkzoekenden per fase naar een aantal achtergrondkenmerken, Limburg, april 2000

	fase 1	fase 2 en 3	fase 4	totaal
Geslacht				
- mannen	3.900	7.900	7.800	19.600
- vrouwen	3.400	7.600	9.100	20.100
Leeftijd				
- 15-29 jaar	2.900	3.400	3.000	9.300
- 30-54 jaar	4.000	10.400	11.600	26.000
- 55 jaar en ouder	400	1.700	2.400	4.500
Opleidingsniveau				
- basisonderwijs	500	2.400	4.700	7.500
- lager	4.000	8.500	8.500	21.000
- middelbaar	1.900	3.800	2.800	9.000
- hoger	200	400	300	1.000
wetenschappelijk	100	300	200	600
totaal	7.300	15.500	16.900	39.700

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

15 Zie M. van Leuvensteijn: De Harde Kern van Vrouwelijke Werklozen. *Economisch Statistische Berichten* 21 april 2000, pp. 340-342.

16 Dat is het percentage dat wordt gebruikt in de *Sociale Nota 1997*. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Den Haag.

De indeling in bemiddelingsfasen die door Arbeidsvoorziening wordt gehanteerd, is nauw verbonden met de individuele kans om een baan te vinden. Zo zal gemiddeld gesproken een werkzoekende die is ingedeeld in fase 1 sneller werk vinden dan een fase 4-werkzoekende. In bepaalde gevallen hangt de werkhervattingskans samen met niet te veranderen achtergrondkenmerken als leeftijd en geslacht. De kans om een baan te vinden is voor vrouwen kleiner dan voor mannen en voor ouderen kleiner dan voor jongeren[17] en er is geen mogelijkheid om hier op individueel niveau invloed op uit te oefenen. De problematiek ligt hier vooral op het vlak van een beperkte inzetbaarheid. Andere factoren die bij de baankansen van individuele werkzoekenden een rol spelen, kunnen wel worden beïnvloed. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mogelijkheid de kansen op de arbeidsmarkt te verbeteren door middel van her-, om- of bijscholing. Met scholing zijn naast dergelijke individuele aspecten ook maatschappelijke aspecten verbonden. Bezien vanuit een macro-doelmatigheidsperspectief, zal omscholing zich immers vooral moeten richten op mensen in segmenten met een aanbodoverschot om hen bemiddelbaar te maken voor tekortsegmenten. Uit hoofdstuk 3 kwam reeds naar voren dat zelfs wanneer in het scholingsbeleid een dergelijke optimale efficientie wordt bereikt, er beroepsgroepen zijn waar niet volledig in de verwachte personeelstekorten kan worden voorzien. Naast het doorgaans positieve effect van scholing op de werkhervattingskans, wordt gewezen op het belang dat werkzoekenden weten wat ze willen en kunnen. Vaak is de beroepswens bijvoorbeeld onduidelijk.[18] Ten slotte blijkt uit een analyse van het bestand *Hoe Zoeken Werkzoekenden* door het Centraal Planbureau dat de motivatie van werkzoekenden een grote invloed heeft op de werkhervattingskans.[19]

Rekening houdend met het voorgaande, kan het aanbod van werkzoekenden worden onderverdeeld in een viftal *tranches* die corresponderen met de 'relevantie' van de desbetreffende groep voor het verminderen van de knelpunten op de arbeidsmarkt. Daarbij wordt als uitgangspunt gekozen dat het arbeidsaanbod in fase 1 altijd relevanter is dan dat in fase 2/3, terwijl het arbeidsaanbod van deze laatste groep weer relevanter is dan dat in fase 4. Binnen die groepen wordt vervolgens op de volgende wijze een onderscheid gemaakt naar achtergrondkenmerken:

Tranche 1	werkzoekenden ingedeeld in fase 1 die jonger zijn dan 55 jaar of tenminste een opleiding op VMBO-niveau hebben,
Tranche 2	werkzoekenden ingedeeld in fase 1 die 55 jaar of ouder zijn, of slechts basisonderwijs hebben
Tranche 3	werkzoekenden ingedeeld in fase 2/3 die jonger zijn dan 55 jaar of tenminste een opleiding op VMBO niveau hebben,
Tranche 4	werkzoekenden ingedeeld in fase 2/3 die 55 jaar of ouder zijn, of slechts basisonderwijs hebben,
Tranche 5	werkzoekenden ingedeeld in fase 4

17 Op basis van eigen bestandsgegevens is door Arbeidsvoorziening in het verleden onderzoek gedaan naar de uitstroomkansen voor de verschillende beroepen. Zie *De Kansmeter*, CBA/LISV/VNG, 1998.

18 Zie bijvoorbeeld C. Kerckhoffs, C. de Neubourg en F. Palm, "The Determinants of Individual Unemployment Duration in the Netherlands", Research Memorandum 90-052, Universiteit Maastricht, 1990.

19 Zie M. van Smoorenburg, "Kwaliteit van het Aanbod", *Economisch Statistische Berichten*, 7 april 2000 pp. 296-298.

20 Zie B. Vollaard en P. Koning, "Arbeidsbemiddeling en reintegratie van Werklozen", Werkdocument No 118, Centraal Planbureau Den Haag, februari 2000.

De aantallen werkzoekenden voor de verschillende tranches staan weergegeven in onderstaande tabel 4.2. Tevens is aangegeven welke tranches in het licht van knelpuntreductie als het meest dan wel minst relevant mogen worden beschouwd. Daarbij geldt dat niet alleen de mate maar ook de aard van reintegratie-inspanningen afhangt van de specifieke groep waarop de aandacht gericht wordt. Hierop wordt aansluitend nader ingegaan.

Tabel 4.2
Aantallen werkzoekenden per tranche en mate van "relevantie", Limburg, april 2000

	aantal	relevantie
Tranche 1	6.200 - 6.900	groot
Tranche 2	400 - 500	gemiddeld
Tranche 3	13.000 - 13.800	gemiddeld
Tranche 4	1.700 - 2.400	klein
Tranche 5	16.900	zeer klein
Totaal	39.700	

Bron: Arbeidsvoorziening/ROA

Een beknopt overzicht van beleidsinspanningen

Vanzelfsprekend is de inzet van instrumenten deels afhankelijk van de zwaarte van de problematiek die voor een werkzoekende geldt. De verschillende instrumenten kunnen als volgt worden onderverdeeld:

- de *basisdienstverlening* van Arbeidsvoorziening (N.B. deze taak zal in de toekomst liggen bij de CWI's). De basisdienstverlening omvat zaken als informatie en advies over vacatures, alsmede doorverwijzing en bemiddeling naar vacatures en is bedoeld voor alle werkzoekenden. Voor fase 1-werkzoekenden is het in principe de enige dienst waarvan gebruik wordt gemaakt, een toeleidingstraject naar de arbeidsmarkt is voor deze groep immers niet nodig. Overigens kan ook door werkgevers van de basisdienstverlening gebruik gemaakt worden.

  activering en controle door de uitvoeringsinstellingen (UWV's) en Gemeentelijke Sociale Diensten. Dit heeft betrekking op niet werkende werkzoekenden die een uitkering ontvangen.

- reintegratietrajecten, gericht op *aanbodversterking* van met name de werkzoekenden die zijn ingedeeld in fase 2 en 3. Een reintegratietraject kan beperkt van duur zijn en bijvoorbeeld alleen een sollicitatietraining omvatten, maar kan ook bestaan uit korte of langdurige scholingstrajecten. Bij- en omscholing dienen daarbij een tweeledig doel. Enerzijds vergroot scholing op een krappe arbeidsmarkt de kans op het vinden van een baan voor de individuele werkzoekende, anderzijds verlicht het de verwachte rekruteringsproblemen voor werkgevers. Verder zullen met name wanneer er sprake is van een kwantitatief tekort aan werkzoekenden scholingsactiviteiten perspectiefrijk zijn (zie hiervoor ook

paragraaf 3.7). Andere activiteiten die onderdeel kunnen uitmaken van een reintegratietraject zijn intensieve bemiddeling en het gericht zoeken naar voor de persoon geschikte vacatures.

- *gesubsidieerde arbeid* voor langdurig werklozen: werkervaringsplaatsen en in- en doorstroom (ID) banen. Bij het aanbieden van een werkervaringsplaats kunnen gemeenten een loonkostensubsidie verstrekken aan een werkgever die een langdurig werkloze een plaats aanbiedt. ID-banen betreffen arbeidsplaatsen in de collectieve sector. Binnen de *sluitende aanpak* die over enkele jaren haar beslag moet krijgen, wordt jongere werklozen binnen zes maanden en alle overige werklozen binnen een periode van twaalf maanden werk, werkervaring, scholing of training aangeboden.

- *sociale activering* (maatschappelijke reintegratie) voor lage 4-werkzoekenden. Pas op termijn is voor deze groep werkzoekenden inzet van meer arbeidsmarktgerichte instrumenten mogelijk.

In tabel 4.3 wordt weergegeven welke instrumenten voor de verschillende tranches van toepassing zijn.

Tabel 4.3
Instrumenten per tranche

	tranche 1	tranche 2	tranche 3	tranche 4	tranche 5
Basisdienstverlening	*	*	*	*	*
Activering en controle	*	*	*	*	*
Aanbodversterking		*	*	*	
Gesubsidieerde arbeid				*	*
Sociale activering					*

Bron: RDA

Het huidige activerend arbeidsmarktbeleid is voornamelijk gericht op het bevorderen van de werkaanvaarding van degenen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. Daarbij wordt er impliciet vanuit gegaan dat de desbetreffende werkzoekenden bereid zijn werk te aanvaarden. Dit is waarschijnlijk niet altijd het geval. Wanneer men niet bereid is een baan te aanvaarden omdat het loon dat men kan gaan verdienen slechts marginaal boven het uitkeringsniveau ligt (zeker als de betreffende werkzoekende met het aanvaarden van werk het recht verliest op een aantal inkomensgerelateerde regelingen, de zogenaamde *armoedeval*), kan een oplossing gevonden worden in het gericht inzetten van fiscale instrumenten.

21 De Specifieke Aldrachtskorting (SPAK), die een loonkostensubsidie voor het in dienst nemen van laaggeschoolden betreft en dus een vergelijkbaar karakter heeft, blijkt overigens een effectief middel te zijn. Zie bijvoorbeeld B. Dunnewijk en E.H.W.M. Vogels, "Loonkostensubsidie Werkt!", *Economisch Statistische Berichten*, 19 mei 2000, pp. 421-423.

22 Zie W.A.P.G. Vermeend, "Hogere Arbeidsparticipatie: Veel Vliegen in een Klap", *Economisch Statistische Berichten*, 13 oktober 2000, pp. 800-802.

zoals loonkostensubsidies voor werkgevers (de eerder genoemde SPAK), dan wel toeslagen voor werknemers zoals de arbeidskorting die in 2001 wordt ingevoerd of andere vrijlatingsregelingen voor additionele inkomsten. Wanneer daarentegen de oorzaak ligt in de "onwil" van werkzoekenden serieus naar werk op zoek te gaan, dan kan gebruik worden gemaakt van maatregelen als het opleggen of aanscherpen van arbeidsverplichtingen of het opleggen van uitkeringsgerelateerde sancties. Onderzoek toont aan dat het gebruik van sancties een effectief middel kan zijn in de zin dat de werkhervattingskans twee maal zo groot is indien van sancties gebruik wordt gemaakt.[23] Overigens blijkt de dreiging van sancties vaak zo groot te zijn dat deze vrijwel niet hoeven te worden toegepast.

4.3 Bevorderen van de participatie

Naast het (al dan niet versneld) reintegreren van werkzoekenden kan een oplossing voor knelpuntreductie gezocht worden in het bevorderen van de participatie van de zogenaamde *stille reserve*. Ook hierbij is het van belang te onderzoeken hoe groot het relevante aanbod daadwerkelijk is. Een macro-cijfer over de totale omvang van de non-participatie zegt hierover immers relatief weinig. Wanneer binnen de stille reserve bijvoorbeeld personen oververtegenwoordigd zijn die weinig of geen scholing hebben gehad, houdt dit een duidelijke relativering in van de mogelijkheden om door het bevorderen van de participatie de knelpunten op de arbeidsmarkt te verlichten.

Non-participatie naar geslacht

Tabel 4.4 geeft inzicht in de omvang van de non-participatie in Limburg, verbijzonderd naar geslacht en enkele onderscheiden categorieën. Vooral vrouwen blijken relatief weinig te participeren: van de potentiële vrouwelijke beroepsbevolking is slechts 57% actief op de arbeidsmarkt. Zij vormen daarmee tegelijkertijd het grootste deel van de totale groep niet participerenden. Van de stille reserve in de provincie Limburg ter grootte van 203.500 personen is maar liefst 71% vrouw. De verdere uitsplitsing van de stille reserve naar categorie maakt het mogelijk een meer realistische indicatie te geven van het relevante mogelijke arbeidsaanbod vanuit de stille reserve. Zo blijken er zich binnen de groep niet-participerenden nogal wat personen (zowel mannen als vrouwen) te bevinden die niet willen werken, of niet langer dan 12 uur per week. Wanneer dit arbeidsaanbod van 142.300 personen zou worden omgerekend naar "full-time equivalenten" (FTE), gaat het hier slechts om een beperkt deel van de oorspronkelijke categorie. Daarnaast is er een aanzienlijke groep die al met pensioen of in de VUT is of waarvan de arbeidsmarktbelemmeringen op het gebied van arbeidsongeschiktheid liggen.

In tabel 4.4 wordt tevens voor elke categorie niet-participerenden aangegeven welk percentage slechts een opleiding heeft op maximaal VMBO-niveau. In het licht van knelpuntreductie is dit belangrijke informatie. De knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt zijn immers dringender naarmate het opleidingsniveau hoger is. Ten eerste blijkt het percentage laag opgeleiden voor elke categorie niet-participerenden hoger te liggen dan voor de totale

23 Zie B. van der Klauw, *Unemployment Duration: Determinants and Policy Evaluation*, academisch proefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam, mei 2000.

potentiële beroepsbevolking. Van degenen die vanwege arbeidsongeschiktheid niet kunnen werken heeft maar liefst 69% slechts basisonderwijs of een VMBO-opleiding gevolgd. Ook bij degenen die niet of hooguit 12 uur per week zouden willen werken ligt dit percentage op 63%.

Tabel 4.4
Omvang potentiële beroepsbevolking en non-participatie naar geslacht en categorie (excl. scholieren en studenten), Limburg, 1998-1999

	mannen	vrouwen	totaal	basis-/lager onderwijs (%)
Potentiële beroepsbevolking	350.500	338.500	689.000	41
waarvan:				
Niet-participerend	**56.000**	**147.500**	**203.500**	
Wil betaald werk > = 12 uur per week	8 000	21.000	29 000	56
· kan op korte termijn beginnen*	4 500	9.500	14 000	·
kan niet op korte termijn beginnen	3 500	11.500	15 000	-
Wil wel maar kan niet vanwege arb ongeschiktheid	5.500	6.000	11.500	69
Wil geen betaald werk > = 12 uur per week	25.500	117.000	142 500	63
Gepensioneerd/VUT	17.000	3.500	20.500	44

* Bij deze categorie zijn degenen die gedurende de laatste 4 weken actief naar een baan gezocht hebben buiten beschouwing gelaten. Zij behoren tot de werkloze beroepsbevolking

Bron: CBS/ROA

Gelet op de omvang en de mate van arbeidsmarktgerichtheid van de diverse categorieen verdienen een aantal groepen extra aandacht

- Er zijn 21.000 vrouwen in Limburg die momenteel niet op de arbeidsmarkt participeren maar wel meer dan 12 uur per week zouden willen werken. Wel dient daarbij opgemerkt te worden dat 55% van hen niet op korte termijn beschikbaar is.
- Er zijn 117.000 vrouwen in Limburg die niet willen werken, of hooguit 12 uur per week. Van deze groep heeft echter 26% slechts basisonderwijs en 38% een opleiding op VMBO-niveau. Met name knelpunten in lagere functies in de zorgsector zouden door de inzet van een deel van deze vrouwen verlicht kunnen worden. Van de totale groep van 117 000 hebben overigens ook ruim 41.000 vrouwen een opleidingsachtergrond in de zorg, waarvan 25.500 op VMBO-niveau en 15.500 op MBO-niveau.

Het arbeidsaanbod van deze vrouwen (zowel in personen als in het aantal uren dat men bereid is te werken) zou bijvoorbeeld gestimuleerd kunnen worden middels het uitbreiden

van gesubsidieerde kinderopvang. Daarnaast is er een aanzienlijke groep mannen die gepensioneerd is of in de VUT zit. Van hen mag echter niet verwacht worden dat zij snel bereid zullen zijn opnieuw op de arbeidsmarkt in te treden, temeer daar het opnieuw gaan werken financieel weinig aantrekkelijk is. Een gedeeltelijke oplossing zou gevonden kunnen worden in het minder gunstig maken van de fiscale behandeling van VUT premies. Ook anderszins, door het omzetten van VUT- in prepensioenregelingen, kan vervroegde uittreding verder worden teruggedrongen terwijl tegelijkertijd de kosten beheersbaar worden gehouden. Een en ander moet er toe leiden dat in 2030 de helft van alle 55-plussers weer actief is in betaald werk en alle arbeidsgeschikte personen jonger dan 60 jaar deelnemen aan het arbeidsproces.[24] Op de korte termijn mag van deze categorie niet-participerenden echter geen belangrijke bijdrage aan het verminderen van de knelpunten op de arbeidsmarkt worden verwacht.

Non-participatie naar leeftijdscategorie

In tabel 4.5 wordt de totale non-participatie uitgesplitst naar leeftijdscategorie. De non-participatie varieert van 11% voor jongeren tot maar liefst 57% voor personen ouder dan 50 jaar. Zuiver getalsmatig is deze laatste groep dus het meest interessant. Gelijktijdig heeft deze laatste groep de geringste arbeidsmarktgerichtheid. Bijna 70% van de niet participerende 50+-ers wil geen werk voor meer dan 12 uur per week en nog eens 18% is reeds met pensioen of in de VUT. Zoals reeds eerder werd aangegeven zal de laatste categorie weinig genegen zijn weer aan het werk te gaan.

Een drietal groepen verdient nadere aandacht:

- Er zijn in Limburg 14 500 mensen tussen de 30 en 50 jaar die momenteel niet op de arbeidsmarkt participeren, maar wel tenminste 12 uur per week zouden willen werken. Voor een aanzienlijk deel zal deze groep uit vrouwen bestaan (zie tabel 4.4).
  Er zijn 34 000 personen tussen de 30 en 50 jaar die niet zouden willen werken, of hooguit 12 uur per week. Ook in dit geval gaat het vooral om vrouwen die een bijdrage zouden kunnen leveren aan het oplossen van knelpunten in de zorg.
  Er zijn 81 500 personen ouder dan 50 jaar die niet of hooguit 12 uur per week zouden willen werken. Van deze 81 500 personen hebben er 53 500 slechts basisonderwijs of een opleiding op VMBO-niveau gevolgd. Daarnaast bevinden zich onder hen 15 500 MBO'ers.

24 Modelberekeningen van het Centraal Planbureau laten zien dat een uitbreiding van de capaciteit van de kinderopvang met 25 000 plaatsen het arbeidsaanbod in personen met 22 000 doet toenemen (*Macro Economische Verkenning*, CPB, 1999, p. 139).

25 Zie "Ontwerpadvies Bevordering Arbeidsdeelname Ouderen", Sociaal Economische Raad, Den Haag, december 1999. Sommigen stellen daar tegenover dat de voorkeur voor vrije tijd onder oudere werknemers de verlenging van het werkzame leven vermoedelijk tot één à twee jaar zal beperken. Bovendien zou de soevereiniteit die het prepensioen aan werknemers geeft om te stoppen met werken wel eens een averechts effect kunnen hebben op de personeelssamenstelling op de arbeidsmarkt (H.P. van Dalen en K. Henkens, "Hoe Prikkelbaar is de Oudere Werknemer?", *Economisch Statistische Berichten*, 24 maart 2000, pp. 243-245).

Tabel 4.5
Omvang potentiele beroepsbevolking en non-participatie naar leeftijdscategorie (excl. scholieren en studenten), Limburg, 1998-1999

	< 30 jr	30-50 jr	> 50 jr	totaal
Potentiele beroepsbevolking	123.000	360.500	205.000	689.000
waarvan:				
Niet-participerend	**14.000**	**73.000**	**116.500**	**203.500**
Wil betaald werk >= 12 uur per week*	6.000	14.500	8.000	29.000
Wil wel maar kan niet vanwege arb. ongeschiktheid	-	4.000	6.500	11.500
Wil geen betaald werk >= 12 uur per week	7.000	54.000	81.500	142.500
Gepensioneerd/VUT	-	-	20.500	20.500

* Een verdere uitsplitsing zoals in tabel 4.4 is hier gezien de geringe aantallen niet mogelijk
Bron: CBS/ROA

Non-participatie naar opleidingsniveau en -sector

Tabel 4.6 geeft een beeld van de omvang van de stille reserve voor de diverse opleidingsniveaus. Procentueel gezien is de non-participatie het grootst onder mensen die slechts basisonderwijs of lager onderwijs hebben gevolgd. Omdat het in dit geval gaat om relatief omvangrijke groepen, zijn ook de betreffende absolute aantallen aanzienlijk. De participatie op de arbeidsmarkt neemt snel toe vanaf middelbaar niveau, zodat deze voor mensen met een HBO-opleiding maar liefst 90% bedraagt. Ondanks de relatief hoge arbeidsmarktparticipatie van middelbaar opgeleiden is er voor deze groep nog sprake van een behoorlijk potentieel niet participerenden. Daarentegen gaat het bij hoger en wetenschappelijk opgeleiden waarschijnlijk om slechts iets meer dan 10.000 personen.

Gelet op de aard van de bestaande knelpunten, zullen mensen met slechts basisonderwijs waarschijnlijk geen belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het oplossen hiervan. Hoger en wetenschappelijk opgeleiden zouden van groot belang kunnen zijn, maar het gaat hier om relatief geringe aantallen. Het meeste mag in dit opzicht verwacht worden van degenen die een opleiding op VMBO- of MBO-niveau hebben. Zij kunnen een grote rol spelen in de reductie van knelpunten, met name wanneer zij een achtergrond hebben op het gebied van economie, zorg of techniek.

Tabel 4.6
Omvang potentiele beroepsbevolking en non-participatie naar opleidingsniveau (excl. scholieren en studenten), Limburg, 1998-1999

	Potentiele beroeps-bevolking	Niet-participerend aantal	%
Basisonderwijs	102.000	49.500	49
Lager onderwijs	178.500	65.500	37
Middelbaar onderwijs	279.000	55.500	20
Hoger onderwijs	95.500	9.500	10
Wetenschappelijk onderwijs	33.000	.	.
Totaal	689.000	203.500	30

Bron: CBS/ROA

Tabel 4.7 laat zien binnen welke opleidingssectoren de stille reserve voornamelijk geconcentreerd is. De grootste groep betreft mensen met slechts basisonderwijs. Het gaat hier om bijna een kwart van de totale stille reserve. Daarnaast is er vooral een groot potentieel niet-werkenden voor de opleidingssectoren *VMBO Verzorging en MBO Dienstverlening en gezondheidszorg*. Ook binnen een aantal economische en technische opleidingssectoren blijken er mogelijkheden te zijn om de bestaande knelpunten te verlichten door het stimuleren van de arbeidsmarktparticipatie van mensen met deze opleidingsachtergrond

Tabel 4.7
Omvang potentiële beroepsbevolking en non-participatie naar opleidingssector (excl. scholieren en studenten), Limburg, 1998-1999

	Aantal niet-participerenden	% van totaal aantal niet-participerenden
Basisonderwijs	49.500	24
MAVO	11.000	5
VMBO Techniek	7.500	4
VMBO Economie	5.000	2
VMBO Verzorging	25.500	13
HAVO/VWO	3.500	2
MBO Techniek	7.000	3
MBO Dienstverlening en gez. zorg	16.000	8
MBO Economie	9.500	5
Totaal	203.500	

Bron: CBS/ROA

4.4 De Euregionale arbeidsmarkt

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de mogelijkheden de bestaande knelpunten in Limburg te verminderen door het stimuleren van het buitenlandse arbeidsaanbod. Daarbij zal de aandacht uitgaan naar de grenspendel. Arbeidsmigratie blijft buiten beschouwing hoewel ook deze een bijdrage kan leveren aan het verminderen van de knelpunten op specifieke deelsegmenten van de arbeidsmarkt. Het is echter aannemelijk dat een aantal barrières op het gebied van taal, cultuur, sociale zekerheid en belastingen als problematischer zal worden ervaren wanneer het werken in het buitenland gepaard gaat met daadwerkelijke migratie.

We richten ons hier louter op de grenspendel. Aan de mogelijke bijdrage die de pendel vanuit andere Nederlandse provincies aan het verlichten van de knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt kan leveren, wordt geen aandacht besteed. Dit is een voor de hand liggend uitgangspunt gelet op de grote arbeidsmarktkrapte die ook in andere delen van Nederland heerst. Bovendien zal pendel vanuit aangrenzende provincies eerder een regionaal dan een provinciaal karakter hebben. Verlichting van de Limburgse knelpuntproblematiek zal dus niet of nauwelijks gevonden kunnen worden in het stimuleren van de pendel vanuit bijvoorbeeld oostelijk Noord-Brabant of het zuidelijk deel van de provincie Gelderland.

Bij het in kaart brengen van de mogelijke grenspendel vanuit België en Duitsland wordt overwegend aandacht besteed aan de pendel vanuit Belgisch Limburg en Nordrhein-Westfalen. In het geval van België wordt het Waalse gewest (in het bijzonder het arrondissement Luik) buiten beschouwing gelaten omdat het taalverschil als een dermate knellende barrière wordt ervaren dat de grenspendel tussen Limburg en het Waals gewest verwaarloosbaar klein is. Voor Duitsland geldt dat alleen de deelstaat Nordrhein-Westfalen voldoende dicht bij Limburg ligt om de kosten die aan pendel verbonden zijn binnen acceptabele grenzen te houden.

De analyse van de mogelijke betekenis van de grenspendel vanuit Belgisch Limburg en Nordrhein-Westfalen zal worden toegespitst op de niet-werkende werkzoekenden. Vanzelfsprekend zou men zich ook kunnen richten op werkenden aan de andere kant van de grens. Voor deze mensen bestaat er echter weinig noodzaak in Limburg te gaan werken. De nadelen van grensarbeid wegen dan immers al snel zwaarder dan de eventuele voordelen.

26 De kwalitatieve informatie in deze paragraaf is voor een deel afkomstig uit gesprekken met dhr. Van Maanen (Arbeidsvoorziening Limburg), dhr. Jorissen (VDAB Tongeren) en dhr. Kerssebaum (Arbeitsamt Aachen, Dienststelle Stolberg). Voor aanvullende informatie zie *Vooronderzoek Euregionale Arbeidsmarkt*, ROA/ETIL, Maastricht, september 2000.

Omvang en samenstelling van de huidige grensarbeid[23]

In tabel 4.8 wordt een overzicht gegeven van de pendelstromen tussen Limburg en aangrenzende regio's in België en Duitsland in 1998 en 1999. Voor beide jaren geldt dat er sprake is van een positief pendelsaldo met België van ruim 5.500 personen. Ruim 90% van deze pendel heeft betrekking op de pendel tussen Limburg en Belgisch Limburg. Wat betreft de pendel tussen Limburg en Duitsland is de situatie precies tegenovergesteld. De uitgaande pendel is veel groter dan de inkomende pendel. Hierdoor resulteert een negatief pendelsaldo van ruim 8.500 personen in 1998 en ruim 7.500 in 1999. Daarmee geldt voor Limburg een totaal negatief pendelsaldo van ongeveer 3.000 in 1998 en iets minder dan 2.000 in 1999. Het totale pendelsaldo in Limburg lijkt zich dus tussen 1998 en 1999 relatief gunstig ontwikkeld te hebben.

Tabel 4.8
Omvang van de grensarbeid tussen Limburg, België en Duitsland, april 1998 en april 1999

	1998	1999
Vanuit Limburg naar België	1.170	1.250
Vanuit België naar Limburg	6.760	6.940
Pendelsaldo Limburg-België	**5.590**	**5.690**
Vanuit Limburg naar Duitsland	9.630	9.110
Vanuit Duitsland naar Limburg	980	1.450
Pendelsaldo Limburg-Duitsland	**- 8.650**	**- 7.660**
Pendelsaldo totaal	**- 3.060**	**- 1.970**

Bron: Statistiek Grensarbeid CBS

Driekwart van de totale pendel tussen Limburg en België vindt plaats vanuit Zuid-Limburg. Van de grenspendelaars is 83% van het mannelijk geslacht. Ook vanuit België wordt het meest naar Zuid-Limburg gependeld (82%). Bij de inkomende pendel vanuit België is de verdeling naar geslacht veel evenwichtiger: 53% mannen en 47% vrouwen. Dit wordt over-

[23] Onder grensarbeiders (CBS definitie) wordt verstaan werknemers die op het grondgebied van het ene land wonen en in het andere land werken, ook wanneer zij niet dagelijks naar hun woonplaats terugkeren en ongeacht of zij al dan niet in het grensgebied wonen. In de cijfers zijn niet begrepen de werknemers die in dienst van in Nederland gevestigde ondernemingen in België of Duitsland werkzaam zijn. Hetzelfde geldt voor in Nederland werkzame werknemers in dienst van in België of Duitsland gevestigde ondernemingen. De statistiek Grensarbeid heeft betrekking op alle werknemers die op grond van wederkerigheidsverdragen betreffende de sociale verzekeringen met België en Duitsland als grensarbeider bij de Nederlandse ziekenfondsen geregistreerd staan. De gegevens zijn gebaseerd op integrale enquêtering van de ziekenfondsen. Op basis van eenzelfde of vergelijkbare methodiek komen andere instanties soms overigens tot afwijkende aantallen. Zo wordt door de Duitse ziekenfondsen de pendel tussen Duitsland en Limburg veel hoger ingeschat dan uit de statistiek Grensarbeid naar voren komt: ongeveer 5.000 pendelaars van Duitsland naar Limburg en 25.000 vice versa. Ook het ETIL komt middels eigen onderzoek (zie *Vestigingen Register Limburg 1999*) tot een inkomende pendel ter grootte van 10.800 voor België en 1.700 voor Duitsland.

gens weerspiegeld in de sectoren waar deze personen overwegend werkzaam zijn[28]. Uit tabel 4.9 komt naar voren dat een groot deel van de Belgische grenspendelaars in de Limburgse industrie werkzaam is. Daarnaast vinden Belgische werknemers relatief vaak emploot in de sectoren *horeca en zakelijke dienstverlening* en *kwartaire diensten*. In het eerste geval gaat het voornamelijk om mannen, in het tweede geval om vrouwen. Uitgedrukt als percentage van de totale werkgelegenheid in de verschillende sectoren blijkt pendel slechts een marginale bijdrage te leveren aan het arbeidsaanbod in Limburg. Een magere 1,5% van de werkenden in Limburg heeft betrekking op grenspendelaars vanuit België. Wordt hieraan het pendelaanbod vanuit Duitsland toegevoegd, dan resulteert een percentage van 1,8%.

Van de totale uitgaande pendel naar Duitsland komt wederom het grootste deel uit Zuid-Limburg (66%). Ook de meeste pendelaars naar Duitsland zijn van het mannelijk geslacht (73%). Van de inkomende pendel vanuit Duitsland is het grootste deel op Noord-Limburg (51%) en Zuid-Limburg (42%) gericht. Van het totale aantal pendelaars vanuit Duitsland is 66% van het mannelijk en 34% van het vrouwelijk geslacht.

Tabel 4.9

In België woonachtige grensarbeiders, werkzaam in Limburg, naar bedrijfssector, april 1999

	aantal	% werkgelegenheid
Landbouw en visserij	20	-
Industrie*	3.060	2,8
Bouw en onroerend goed	260	0,8
Handel en reparatie	840	1,3
Transport en communicatie	250	0,9
Bank- en verzekeringswezen	130	0,9
Horeca en zakelijke dienstverlening	1.010	1,6
Kwartaire diensten	1.190	1,8
Overheid en onderwijs	110	0,2
Overig	70	-
Totaal	6.940	1,5

* Industrie omvat de bedrijfssectoren *voeding, chemie, metaal en elektrotechniek, overige industrie en energie.*

Bron: Statistiek Grensarbeid, CBS

28 Voor Duitsland is vergelijkbare informatie niet beschikbaar. De sectorale verdeling van de Duitse grenspendel is alleen landelijk te bepalen. Wanneer het beeld dat daaruit naar voren komt op Limburg toegepast zou worden, kan wel met redelijke zekerheid worden gesteld dat het merendeel van de Duitse grenspendelaars in de sectoren *industrie, handel en reparatie* en *horeca en zakelijke dienstverlening* werkzaam is.

Omvang en samenstelling werkzoekenden aangrenzende regio's

Uit het vooralgaande is naar voren gekomen dat pendel getalsmatig slechts een bescheiden bijdrage levert aan het arbeidsaanbod in Limburg. Dit laat echter onverlet dat door extra inspanningen gericht op buitenlandse werkzoekenden het aantal grenspendelaars in de toekomst mogelijk sterk vergroot zou kunnen worden.[29] Cruciaal is daarbij wel dat hiervoor in Duitsland en België voldoende onbenut arbeidspotentieel voorhanden is en dat dit aanbod aan de nodige "kwaliteitseisen" voldoet. Op beide aspecten zal aansluitend nader worden ingegaan.

In tabel 4.10 wordt een aantal kenmerken van de arbeidsmarkt in Limburg en de aangrenzende regio's in Duitsland en België weergegeven. Daaruit komt duidelijk naar voren dat er een aanzienlijk potentieel aan Duitse en - in mindere mate - Belgische werkzoekenden beschikbaar is. Daarbij moet wel bedacht worden dat werkzoekenden vooral op zoek zullen gaan naar werk in Limburg, wanneer in hun eigen regio relatief weinig vacatures zijn. In Belgisch Limburg en Nordrhein-Westfalen is de arbeidsmarktkrapte inderdaad geringer dan in Limburg. In beide aangrenzende regio's is er sprake van een ruime arbeidsmarkt, zodat voor werkzoekenden in Belgisch Limburg en Nordrhein-Westfalen de kans op werk in de eigen regio relatief gering is. Dit betekent niet per definitie dat deze groep bereid zal zijn in Limburg werk te gaan zoeken. Dit hangt nog van een aantal andere omstandigheden af, waar aansluitend op zal worden teruggekomen. Bovendien is het niet vanzelfsprekend dat Limburgse werkgevers bereid zullen zijn deze werkzoekenden in dienst te nemen, wanneer zij niet aan de gestelde eisen voldoen. Om te kunnen beoordelen hoe groot de omvang is

Tabel 4.10
Niet-werkende werkzoekenden, openstaande vacatures en arbeidsmarktkrapte, Limburg, Belgisch Limburg en Nordrhein-Westfalen, april 2000

	aantal werk-zoekenden	kortdurig werkzoekend	openstaande vacatures	krapte[30]
Limburg	39.700	16.400	17.100	2,34
Belgisch Limburg	26.400	12.900	4.200	0,73
Nordrhein-Westfalen	796.600	473.800	110.500	0,52

Bron: Arbeidsvoorziening Limburg, Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Bundesanstalt fur Arbeit

29 Daarnaast zou men zich kunnen richten op het afremmen van de uitgaande pendel naar België en Duitsland. Hieraan wordt verder geen aandacht besteed.

30 Vanwege het feit dat voor Duitsland en België geen informatie over de mate van bemiddelbaarheid op basis van een fase-indeling beschikbaar is, is bij de berekening van de arbeidsmarktkrapte een andere methode gekozen dan in de hoofdstukken 1 en 2 van dit rapport. In plaats van de verhouding tussen het aantal openstaande vacatures en het aantal direct-bemiddelbare werkzoekenden, worden hier de openstaande vacatures afgezet tegen de kortdurig werklozen (minder dan één jaar werkloos). Voor Limburg resulteert dan bijvoorbeeld een krapte van 1,04. Om deze indicator in overeenstemming te brengen met de feitelijke krapte die 2,34 bedraagt (zie hoofdstuk 1), wordt dit cijfer opgehoogd met een vermenigvuldigingsfactor. Voor de aangrenzende gebieden in Duitsland en België is dezelfde methode toegepast.

van het relevante aanbod vanuit deze groep voor de provincie Limburg moet zowel gekeken worden naar de fysieke afstand tot de Limburgse arbeidsmarkt als naar de kwaliteit van de buitenlandse werkzoekenden.

Tabel 4.11 laat voor een zestal Duitse arbeidsmarktrayons die direct aan de provincie Limburg grenzen zien hoe het werkzoekendenbestand is samengesteld. In alle gevallen blijkt het percentage langdurig werkzoekenden aanzienlijk te zijn, uiteenlopend van 35% in Bruhl tot 44% in Krefeld. Bovendien zijn veel werkzoekenden 55 jaar of ouder en zijn er relatief veel allochtone werklozen. Hoewel niet exact is vast te stellen hoe groot het relevante aanbod vanuit Duitsland is, lijkt het niet al te gewaagd te veronderstellen dat het om maximaal de helft van het totale aantal werkzoekenden gaat, dit zijn ongeveer 75.000 personen.

In de arrondissementen Hasselt, Maaseik en Tongeren, die gezien de geografische ligging voor de Limburgse arbeidsmarkt als het meest relevant mogen worden beschouwd, bedraagt het aantal werkzoekenden respectievelijk 13.400, 6.100 en 6.900[31]. Wanneer ook van deze groep ongeveer de helft als relevant mag worden beschouwd, resulteert een potentieel aanbod van rond de 13.000 werkzoekenden.

Tabel 4.11

Niet-werkende werkzoekenden, aangrenzende Duitse arbeidsmarktrayons, april 2000

	aantal	langdurig werkzoekend	55 jaar of ouder	allochtonen
Aachen	37.300	15.400	7.500	7.200
Bruhl	20.600	7.300	5.600	3.500
Duren	9.800	3.900	1.800	1.500
Krefeld	24.100	10.500	6.200	4.300
Monchengladbach	29.200	11.400	7.700	5.900
Wesel	30.300	13.100	7.200	3.600
totaal	151.300	61.600	36.000	26.000

Bron: Bundesanstalt für Arbeit, Landesarbeitsamt Nordrhein-Westfalen

Tot nu toe is bij het bepalen van het relevante aanbod slechts gekeken naar de achtergrondkenmerken van de werkzoekenden. Een daadwerkelijke bereidheid tot grenspendel valt daaruit niet af te leiden. In de praktijk zullen de mogelijkheden om door middel van grenspendel knelpunten op de Limburgse arbeidsmarkt te verlichten beperkter zijn dan de cijfers in bijvoorbeeld tabel 4.11 suggereren. Een enquête onder Duitse en Belgische werkzoekenden zou op dit punt meer exacte informatie op kunnen leveren. Hier beperken we ons tot het noemen van een aantal factoren die invloed zullen hebben op de omvang van de mogelijke pendelstromen.

31 Zie *Maandelijks Bulletin April 2000*, Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), Brussel.

Een eerste belemmering is de gebrekkige informatie over de Euregionale arbeidsmarkt. Iedere individuele instantie heeft zijn deel van de informatie die daardoor erg versnipperd is en de individuele werkzoekende vaak zelfs niet bereikt. Werkzoekenden in Duitsland en België weten doorgaans nog wel dat er in Limburg veel openstaande vacatures zijn, maar kunnen niet beoordelen of dit voor hen persoonlijk relevant zou kunnen zijn. Door het zogenaamde "Eures-netwerk" is hierin enige verbetering opgetreden, maar de situatie is nog steeds verre van ideaal.

Ook wordt de mogelijke grenspendel belemmerd door de vaak gebrekkige afstemming van sociale zekerheids- en pensioenstelsels en fiscale regelingen. Daarnaast is er het probleem van de soms onvolkomen wederzijdse erkenning van diplomas. Op het punt van de fiscaliteit wordt veel verwacht van het nieuwe bilaterale belastingverdrag tussen Nederland en België dat waarschijnlijk op 1 januari 2003 zijn beslag zal krijgen. Waar nu nog loonbelasting wordt ingehouden in het woonland en sociale premies worden afgedragen in het werkland, zullen in de toekomst beide in het land waar men werkt voldaan worden. Dit zal als voornaamste effecten hebben dat grensarbeid van Nederlanders in België wordt ontmoedigd, terwijl het Belgische werknemers juist naar Nederland zal lokken. Op die wijze kan het een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de krapte op de Limburgse arbeidsmarkt.[32]

Ten derde zijn er de loonverschillen die met name de pendel vanuit Duitsland op een relatief laag peil houden. Hoewel het startsalaris in Nederland niet substantieel lager ligt, is de loonstijging over de loopbaan in Nederland veel geringer dan in Duitsland. Wanneer binnen het toekomstige Eurogebied beloningsniveaus zouden convergeren, dan mag in de toekomst van de pendel vanuit met name Duitsland meer verwacht worden.

Ten slotte zijn de taal- en cultuurverschillen van belang. Over het algemeen wordt de taalbarrière door Duitse grenspendelaars als weinig problematisch ervaren. Veelal speelt voor hen de Nederlandse bedrijfscultuur een grotere rol in de beslissing om al dan niet in Limburg te gaan werken. Verder wordt het arbeidsregime in Nederland vaak als een probleem ervaren: te weinig vaste contracten, te vaak deeltijdwerk, te veel werving via uitzendbureaus. In Duitsland leeft meer dan in Nederland het idee van "een baan voor het leven", waardoor de Duitse werkzoekende in het algemeen minder mobiel is dan de Nederlandse en deze daardoor ook minder snel naar het buitenland uit zal wijken.

De vier genoemde belemmeringen zullen over het algemeen sterker gelden voor potentiele Duitse dan voor Belgische grenspendelaars. Om die reden mag verwacht worden dat wanneer er niets wordt gedaan om deze belemmeringen te verlichten, het relevante aanbod van werkzoekenden vanuit Duitsland duidelijk lager zal liggen dan het aantal van 1.50.000 dat eerder werd genoemd. Een rekenvoorbeeld voor het *Kreis* Aachen geeft aan dat wanneer met alle elementen die bij pendel een rol spelen rekening wordt gehouden, van de oorspronkelijke ruim 37.000 werkzoekenden er 7.000-8.000 overblijven. Van deze groep zou vervolgens ongeveer 20% bemiddelbaar zijn, dat wil zeggen ongeveer 1.500 personen. Op dezelfde wijze berekend zou het totale aanbod vanuit de zes aangrenzende Duitse

32 Zie I.E.I. Cools, "Nieuwe Wet Tegen Krapte", *Economisch Statistische Berichten*, 7 april 2000, pp. 292-293.

arbeidsmarktrayons ongeveer 6.000 personen bedragen. Voor Belgisch Limburg zal het waarschijnlijk om maximaal 10.000 personen gaan

Verklarende woordenlijst

Arbeidsmarktkrapte
Het begrip arbeidsmarktkrapte dat in deze rapportage gehanteerd wordt, is gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal openstaande vacatures en het aantal niet werkende werkzoekenden in bemiddelingsfase I per arbeidsmarktsegment. Wanneer de indicator voor de arbeidsmarktkrapte kleiner is dan een, is er sprake van een aanbodoverschot op het betreffende segment. Wanneer de indicator voor de arbeidsmarktkrapte groter is dan een, is er sprake van een tekort aan niet-werkende werkzoekenden in het betreffende segment. Dit tekort kan twee oorzaken hebben: wanneer het aanbod getalsmatig tekortschiet is er sprake van een kwantitatief probleem. De knelpuntsindicator (zie hier beneden) zal dan groter zijn dan een. Wanneer het probleem vooral gelegen is in het feit dat het percentage niet werkende werkzoekenden in fase I laag is, is dit tekort vooral een kwalitatief aansluitingsprobleem dat zich zal manifesteren in een knelpuntsindicator kleiner dan een. Aangezien werkzoekenden niet naar bedrijfssector ingedeeld kunnen worden, kan deze maatstaf niet gebruikt worden om de arbeidsmarktkrapte naar bedrijfssector te berekenen. De arbeidsmarktkrapte naar bedrijfssector is daarom gedefinieerd als het gewogen gemiddelde van de arbeidsmarktkrapte naar beroepsgroep. De wegingsfactor is daarbij gebaseerd op het aandeel van de betreffende beroepsgroep in het totale aantal openstaande vacatures in die bedrijfssector. Hoe hoger de arbeidsmarktkrapte in een bedrijfssector, hoe groter de rekruteringsproblemen.

Baanopeningen
De totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de werkgelegenheidsgroei (positieve uitbreidingsvraag) en de netto vervangingsvraag.

Bedrijfssector
Alle voorkomende bedrijven zijn ingedeeld in een aantal clusters. De in deze rapportage gepresenteerde informatie is - met uitzondering van de totale werkgelegenheid - verbijzonderd naar 13 bedrijfssectoren. Deze komen overeen met de door het CPB gehanteerde bedrijfssectorindeling.

Bemiddelingsfase
Het begrip bemiddelingsfase dat in deze rapportage wordt gehanteerd, is gebaseerd op de indeling zoals die door Arbeidsvoorziening wordt gehanteerd. Arbeidsvoorziening classificeert hierbij de niet werkende werkzoekenden naar bemiddelbaarheid: wanneer de kwalificatie 'fase I' aan een werkzoekende wordt toegekend, is deze in principe direct bemiddelbaar. Wanneer een werkzoekende in een hogere bemiddelingsfase wordt ingedeeld, impliceert dit een grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

Beroepsgroep/-sector/-segment
Alle voorkomende beroepen zijn ingedeeld in een aantal clusters. In deze rapportage wordt afwisselend gebruik gemaakt van de indeling in 127 beroepsgroepen, 11 beroepssectoren en 43 beroepssegmenten.

Bijscholing
Er is sprake van bijscholing wanneer een scholingstraject de opleidingsachtergrond van een werkzoekende niet verandert

Bijscholingspotentieel in verhouding tot de scholingsbehoefte
Het bijscholingspotentieel (in kwantitatieve zin) wordt gevormd door de niet-werkende werkzoekenden in fase 2 en 3. Het bijscholingspotentieel in verhouding tot de scholingsbehoefte - het verschil tussen de som van de openstaande vacatures en de verwachte baanopeningen enerzijds en de direct inzetbare werkzoekenden (de schoolverlaters en de niet-werkende werkzoekenden in fase 1) anderzijds - geeft aan in hoeverre werkzoekenden door middel van bijscholing hun arbeidsmarktkansen kunnen vergroten. Hoe groter deze verhouding is, hoe groter de mogelijkheden voor de werkzoekenden zijn. Wanneer de bijscholingsbehoefte gering is, zijn de kansen om via bijscholing de arbeidsmarktkansen te vergroten eveneens gering.

Conjunctuurgevoeligheid
De conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid voor mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond gevoelig is voor veranderingen van de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan. De conjunctuurgevoeligheid wordt bepaald door de sectorale werkgelegenheidsfluctuaties in het verleden te relateren aan de mate waarin een opleidingstype momenteel in de verschillende bedrijfssectoren is vertegenwoordigd. Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat niet ieder opleidingstype even sterk meefluctueert met de werkgelegenheidsschommelingen van de bedrijfssector

Deeltijdarbeid
Deeltijdarbeid betreft personen die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Werkzaam buiten eigen vakrichting
Een indicatie van de mate waarin arbeidskrachten werkzaam zijn in een functie die niet goed aansluit bij de gevolgde opleidingsrichting. De mate waarin schoolverlaters buiten de eigen vakrichting werkzaam zijn wordt in dit rapport vastgesteld door de schoolverlaters zelf te laten aangeven in hoeverre voor de door hen uitgeoefende functie de eigen of een verwante opleidingsrichting vereist is

Flexibel werk
Van flexibel werk is sprake bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalkrachten, contracten zonder een vast aantal arbeidsuren en indien geen vast dienstverband is overeengekomen

Knelpuntsindicator
Het begrip knelpuntsindicator dat in deze rapportage wordt gehanteerd is gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal openstaande vacatures dat niet door niet-werkende werkzoekenden in bemiddelingsfase 1 vervuld kan worden en het aantal niet-werkende werkzoekenden in bemiddelingsfase 2 en 3. Hoe hoger de knelpuntsindicator, hoe minder niet-werkende werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt er beschikbaar zijn voor de openstaande vacatures die niet door direct bemiddelbare werkzoekenden

vervuld kunnen worden. Dit impliceert tevens dat een hoge knelpuntsindicator een werkzoekende in het betreffende segment de mogelijkheid biedt via bijscholing de kansen op een baan te vergroten. Wanneer het aantal niet-werkende werkzoekenden in fase 1 het aantal openstaande vacatures overtreft, is de knelpuntsindicator gelijk aan 0. Er is dan geen sprake van een tekort aan gekwalificeerd aanbod. Het aantal banen schiet juist tekort om alle direct inzetbare werkzoekenden aan werk te helpen.

Langdurig werkzoekende

Het begrip langdurig werkzoekende dat in deze rapportage wordt gehanteerd, is gedefinieerd als een werkzoekende die langer dan een jaar ingeschreven is bij Arbeidsvoorziening. Opgemerkt dient te worden dat dit niet noodzakelijkerwijs impliceert dat de betreffende werkzoekende tijdens de periode niet gewerkt heeft.

Langdurig openstaande vacature

Het begrip langdurig openstaande vacature dat in deze rapportage wordt gehanteerd, is gedefinieerd als een vacature die langer dan drie maanden openstaat.

Omscholing

Er is sprake van omscholing wanneer het scholingstraject de opleidingsachtergrond van een werkzoekende verandert. Omscholing kan zowel niveauverhogend als richtingveranderend van aard zijn.

Onderbenutting

Een indicatie van de mate waarin arbeidskrachten werkzaam zijn op een functieniveau dat lager is dan hun opleidingsniveau. De onderbenutting van schoolverlaters wordt in dit rapport vastgesteld door de schoolverlaters zelf te laten aangeven welk opleidingsniveau vereist is voor de door hen uitgeoefende functie.

Opleidingssector

Alle voorkomende opleidingen zijn samengevoegd tot een aantal clusters. In deze rapportage wordt voornamelijk uitgegaan van 113 opleidingstypen. In een aantal gevallen wordt echter een indeling naar 26 opleidingssectoren gehanteerd.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiele beroepsbevolking omvat de werkenden, de werklozen en de niet participerenden. Iedereen die tussen de 15 en de 64 jaar oud is en geen voltijdsopleiding volgt, wordt tot de potentiele beroepsbevolking gerekend. Als men meer dan 12 uur per week werkt, wordt men tot de *werkzame beroepsbevolking* gerekend. Werkt men niet of minder dan 12 uur, maar wil men wel minstens 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, dan behoort men tot de *werkloze beroepsbevolking*. Werkt men niet of minder dan 12 uur, en is men niet op zoek naar betaalde arbeid voor minstens 12 uur per week, dan behoort men tot de *niet participerende beroepsbevolking (stille reserve)*.

Toekomstig arbeidsmarktperspectief

Het toekomstig arbeidsmarktperspectief geeft de verhouding tussen aanbod en vraag in de prognoseperiode voor een opleidingstype weer. Als het arbeidsmarktperspectief slecht is, betekent dit dat er in het (de) komende ja(a)r(en) veel meer aanbod van nieuwkomers is

dan er baanopeningen zijn. Hierdoor zal de arbeidsmarktpositie gaan verslechteren. Deze verslechtering kan een hogere werkloosheid betekenen, maar door aanpassingsprocessen op de arbeidsmarkt kan dit ook leiden tot het moeten aanvaarden van banen op een lager niveau, een lagere beloning en meer tijdelijke contracten. Omgekeerd zal een goed perspectief tot een grotere kans op werk, maar ook tot een verbeterde positie op andere punten leiden. Het toekomstig arbeidsmarktperspectief per opleidingstype wordt bepaald door middel van de Indicator Toekomstige Arbeidsmarktsituatie (ITA), die is gedefinieerd als de verhouding tussen enerzijds de verwachte instroom van schoolverlaters en het aantal direct bemiddelbare werkzoekenden en anderzijds de verwachte baanopeningen. Naarmate de waarde van de indicator hoger is, is het perspectief slechter. Analoog geeft de Indicator Toekomstige Arbeidsmarktsituatie naar Beroep (ITAB) het arbeidsmarktperspectief naar beroepsgroep weer. Merk overigens op dat een hogere ITA of ITAB een slechtere (toekomstige) arbeidsmarktsituatie impliceert, terwijl een hogere arbeidsmarktkrapte een indicatie is voor een betere (huidige) arbeidsmarktpositie van een opleidingstype.

Toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening

Als de toekomstige vraag naar werkenden met een bepaalde opleidingsachtergrond groter is dan het aanbod, kunnen knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht worden. Vergelijkbaar met de Indicator Toekomstige Arbeidsmarktsituatie (ITA of ITAB, zie hierboven) geeft de Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep (ITKB) deze vraag-aanbod-spanning aan. Het verschil met de ITAB is dat bij de ITKB de uitstroom van werkenden als gevolg van een krimpende werkgelegenheid is meegerekend in de vraag, omdat verwacht mag worden dat bij knelpunten in de personeelsvoorziening deze (gedwongen) uitstroom kan worden algeremd of elders werk zou kunnen vinden. Naarmate de waarde van de indicator lager is, zijn de verwachte knelpunten groter. Analoog geeft de Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP) de knelpunten naar opleidingstype weer.

Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep

Voor het vaststellen van de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening naar beroep gebruiken we de *Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep* (ITKB). Deze indicator geeft aan in welke mate werkgevers problemen ondervinden bij het aantrekken van geschikt personeel. Naarmate de waarde van de ITKB lager is, zijn er meer knelpunten te verwachten. Wanneer het aanbod kleiner is dan de vraag, dan is de ITKB kleiner dan 1,00. De knelpunten in de personeelsvoorziening worden dan als groot getypeerd. Als de waarde van de indicator zelfs kleiner is dan 0,85 dan wordt gesproken van zeer grote knelpunten. Wanneer de ITKB daarentegen tussen 1,00 en 1,05 ligt, dan wordt gesproken van enige knelpunten. Bij een hogere waarde van de ITKB is sprake van vrijwel geen knelpunten, en mocht de ITKB zelfs groter zijn dan 1,15, dan is er sprake van geen knelpunten in de personeelsvoorziening.

Uitbreidingsvraag

De vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.

Uitwijkmogelijkheden

De mate waarin arbeidskrachten met een bepaalde opleidingsachtergrond terecht kunnen

komen in andere beroepsgroepen op een aansluitend of hoger functie-niveau. Deze maatstaf geeft daarmee aan in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaald beroep. De uitwijkmogelijkheden worden bepaald met behulp van een spreidingsindex. Deze index geeft een indicatie van het aantal beroepsgroepen waarnaar men kan uitwijken.

Vacature
Het begrip vacature is in deze rapportage gebaseerd op de door het CBS gehanteerde definitie van een openstaande vacature, zijnde een arbeidsplaats waarvoor personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vacaturegraad
Het aantal openstaande vacatures per 1.000 werkenden in een bedrijfs- beroeps- of opleidingssector

Vervangingsvraag
Vervangingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt opnieuw moeten worden opgevuld. De vervangingsvraag per beroepsgroep kan bovendien ontstaan door de beroepsmobiliteit. Verder kan een onderscheid worden gemaakt tussen de netto en de bruto vervangingsvraag. De netto vervangingsvraag heeft alleen betrekking op de vervangingsbehoefte voor zover deze opgevuld zou moeten worden door schoolverlaters die op de arbeidsmarkt instromen. Bruto vervangingsvraag betreft de totale uitstroom uit de groep werkenden die vervangen moet worden om de omvang van het aantal werkenden constant te houden, dus inclusief herintreders en baanwisselaars.

Vraagoverschot
Het begrip vraagoverschot wordt in dit rapport op twee manieren gebruikt. In enge zin (hoofdstuk 1) betreft het het verschil tussen het aantal baanopeningen en het verwachte aanbod van schoolverlaters. In ruime zin (omdat immers ook bij een omscholing van niet werkende werkzoekenden een instrument kan zijn om op knelpunten te anticiperen, hoofdstuk 3) is het vraagoverschot gedefinieerd als het verschil tussen de som van de openstaande vacatures en de verwachte baanopeningen enerzijds en de direct inzetbare werkzoekenden (de schoolverlaters en de niet werkende werkzoekenden in fase 1) anderzijds.

Werkloosheidspercentage
Het aantal niet werkende werkzoekenden (Arbeidsvoorziening) of het aantal werklozen (CBS) uitgedrukt als percentage van het aantal werkenden in een bepaald arbeidsmarktsegment

Werkzoekende
Het begrip werkzoekende is in deze rapportage gedefinieerd als de bij Arbeidsvoorziening ingeschreven niet-werkende werkzoekenden, inclusief de categorie "geen beroep op dienstverlening"

Bijlage: Stromen op de arbeidsmarkt en prognosemethodiek

Gelet op de nieuwe methodiek voor het opstellen van korte-termijn prognoses waarvan dit jaar voor het eerst gebruik wordt gemaakt, zal in deze bijlage een korte beschrijving worden gegeven van het arbeidsmarktmodel dat aan de in dit rapport gepresenteerde prognoses ten grondslag ligt. Aansluitend zal aandacht worden besteed aan zowel het landelijke als het regionale prognosemodel.

Het arbeidsmarktmodel

In deze paragraaf zal kort worden ingegaan op het arbeidsmarktmodel dat aan de vernieuwde korte-termijn prognoses ten grondslag ligt.[33] De belangrijkste verandering in de methodiek heeft betrekking op de overgang van een netto- naar een bruto-stromen benadering. De eerdere prognoses waren helemaal gericht op netto-ontwikkelingen in vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Dit betekent dat onderliggende 'bewegingen op de arbeidsmarkt' bij elkaar worden opgeteld dan wel van elkaar worden afgetrokken, waardoor deze als zodanig niet meer herkenbaar zijn. Deze aanpak leent zich goed voor het in beeld brengen van de arbeidsmarktperspectieven van schoolverlaters. De informatiebehoefte waarin de korte-termijn prognoses trachten te voorzien richt zich echter niet uitsluitend op de schoolverlaters. Het groeiende bewustzijn dat knelpunten in de personeelsvoorziening opgelost zouden kunnen worden door de werving op specifieke doelgroepen te richten maakt het noodzakelijk dat er informatie over de 'arbeidsmarktbewegingen" van deze groepen aanwezig is. Daarnaast wordt, vanuit het aspect van de voorlichting, loopbaanoriëntatie gericht op werkzoekenden en werkenden steeds belangrijker. Ook dit vereist meer inzicht in de bewegingen op de arbeidsmarkt die gegeven iemands beroep en/of opleiding te verwachten zijn. Met andere woorden, ook vanuit een voorlichtingsperspectief is er behoefte aan een beter inzicht in de bruto-stromen op de arbeidsmarkt.

De stromen op de arbeidsmarkt die binnen dit model worden onderscheiden, worden weergegeven in figuur 1. De (potentiële) beroepsbevolking valt in principe in te delen in drie categorieën:

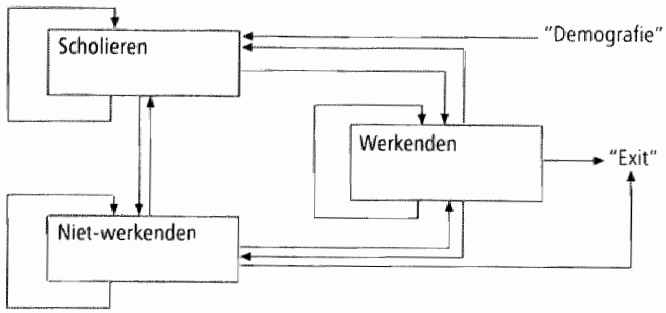
- de werkenden,
- de niet werkenden (waartoe de niet participerenden en de niet-werkende werkzoekenden gerekend worden)
- de scholieren.

Vanuit de groep werkenden vindt er uitstroom plaats naar de andere twee groepen. Daarnaast is er sprake van baanmobiliteit (zgn. "job to job mobility") binnen de groep werkenden, of men verdwijnt - b.v. door pensioen - buiten de potentiële beroepsbevolking. Aan de andere kant vindt er instroom plaats in de werkzame bevolking, uit de groep scholieren (de *schoolverlaters*), uit de groep niet-werkenden (de *herintreders*), maar ook door baanmobiliteit (de *baanwisselaars*).

33 Deze beschrijving is voor een belangrijk deel gebaseerd op een eerder verschenen werkdocument: J.D. Vlasblom en B.J. Diephuis, "*Methodiek voor Korte-termijn Arbeidsmarktprognoses op Basis van een Stromenmodel*", ROA-W-2000/4, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht, 2000.

Het bruto-stromen model gaat uit van veranderingen in de werkzame bevolking op individueel niveau en is hierdoor beter in staat te analyseren wie er van beroep of baan verandert. Door deze stromen te verbijzonderen naar leeftijd, geslacht, opleiding en beroep kan inzicht verkregen worden in de veranderingen die er op korte termijn op de arbeidsmarkt te verwachten zijn.

Figuur 1
Een stroomschema van de arbeidsmarkt

Het landelijke korte-termijn prognosemodel

De bewegingen op de arbeidsmarkt zoals die in figuur 1 geïllustreerd worden liggen ten grondslag aan het model dat gehanteerd wordt voor het opstellen van de korte-termijn prognoses. De structuur van het prognosemodel wordt weergegeven in figuur 2.

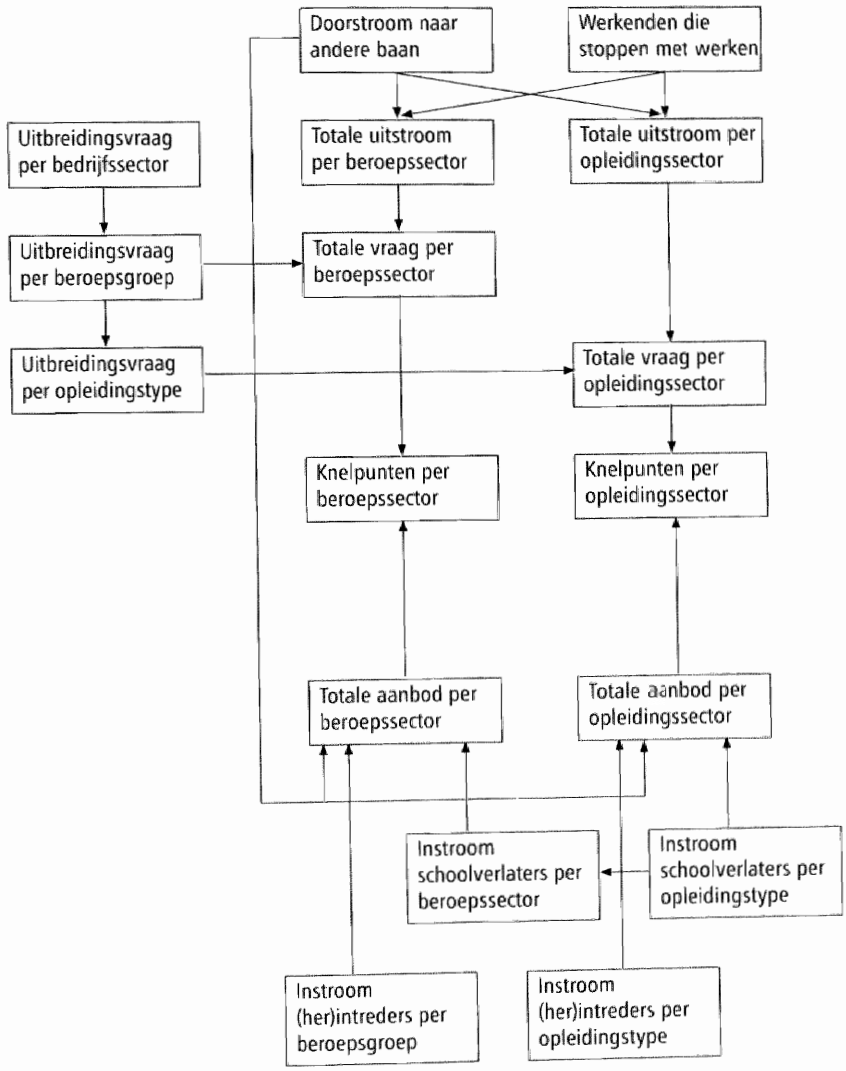
De *uitbreidingsvraag*, die de ontwikkeling weergeeft van de werkgelegenheid in een bepaalde beroepsgroep of voor een bepaald opleidingstype, is van belang voor de ontwikkelingen aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. In termen van figuur 1 geeft de uitbreidingsvraag dus aan wat de gewenste toe- of afname van de groep werkenden is. De prognoses van de uitbreidingsvraag zijn gebaseerd op de werkgelegenheidsprognoses voor bedrijfssectoren uit het *Centraal Economisch Plan 2000* van het Centraal Planbureau. Net zoals bij de arbeidsmarktprognoses voor de middellange termijn worden ook de arbeidsmarktprognoses voor de korte termijn aangepast voor verschuivingen in de beroepenstructuur binnen de onderscheiden bedrijfssectoren. Hierdoor kan er rekening gehouden worden met het feit dat binnen een bedrijfssector bepaalde beroepsgroepen zich sneller ontwikkelen dan andere. Dit zijn echter bij uitstek ontwikkelingen die plaatsvinden over een langere termijn, het effect hiervan op de korte termijn zal dus klein zijn. Ditzelfde geldt voor het optreden van verschuivingen in de opleidingenstructuur van beroepsgroepen.

Naast de uitbreidingsvraag is er op de arbeidsmarkt sprake van uitstroom door - al dan niet vervroegde - pensionering, arbeidsongeschiktheid, tijdelijke terugtreding van de arbeidsmarkt, beroepsmobiliteit, e.d. Deze *bruto vervangingsvraag* zal leiden tot vraag naar nieuw personeel, tenzij de uitstroom gebruikt wordt om een werkgelegenheidskrimp te realiseren. Voor de vervangingsvraagprognoses is op basis van het Sociaal Economisch Panel (SEP), een micro-databestand van het Centraal Bureau voor de Statistiek, een model geschat waarmee de relatie tussen de verschillende stromen op de arbeidsmarkt en de individuele

kenmerken gelegd kan worden. Door vervolgens op basis van de Enquete Beroepsbevolking (EBB), een macro-bestand van het CBS, na te gaan hoe de (potentiele) beroepsbevolking is opgebouwd naar leeftijd, geslacht, opleiding en overige kenmerken, kan met behulp van de geschatte mobiliteit een inschatting gemaakt worden van de te verwachten mobiliteit in het komende jaar. De uitbreidingsvraag en de bruto vervangingsvraag vormen tezamen de totale vraag naar arbeidskrachten op de arbeidsmarkt. Als de werkgelegenheid krimpt is er dus alleen sprake van vraag uit hoofde van de bruto vervangingsvraag.

Figuur 2

Het landelijke prognosemodel

Tegenover de totale vraag naar werknemers staat het verwachte aanbod van werkzoekenden. Zoals gezegd vindt deze *instroom* plaats vanuit drie groepen: allereerst de werknemers die van baan wisselen (baanmobiliteit), vervolgens de instroom van schoolverlaters uit het initieel en het niet-initieel onderwijs. De derde "instroomcategorie" wordt gevormd door de *herintreders*. Deze laatste groep bestaat uit de instroom van werkzoekenden die een baan gevonden hebben en van niet-participerenden die weer gaan werken. De informatie over de baanwisselaars en de (her)intrede vanuit de niet participerenden vormt een van de grote verschillen met het middellange-termijn model dat uitsluitend uitgaat van aanbod van schoolverlaters en kortdurig werklozen. Ook voor de instroom van baanwisselaars en niet participerenden wordt de prognose gebaseerd op het geschatte stromenmodel, in combinatie met de gegevens over de populatieopbouw uit de EBB. De instroom van de schoolverlaters zal (mede) worden gebaseerd op hetzelfde model dat voor de arbeidsmarktprognoses voor de middellange termijn gehanteerd wordt. De prognoses van de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt gebruiken als uitgangspunt de *Referentieraming* van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen met betrekking tot de verwachte uitstroom uit het initiele onderwijs. Door het ROA zijn deze prognoses nader verbijzonderd en aangevuld met prognoses van de doorstroom naar het niet reguliere onderwijs.

Het regionale korte-termijn prognosemodel

Regionale uitbreidingsvraag

In opdracht van Arbeidsvoorziening maakt TNO/Inro regionale arbeidsmarktprognoses voor het aantal werkenden per sector per RBA-gebied. De sectorindeling van TNO/Inro wijkt echter op een aantal punten af van de hier gehanteerde indeling. Daarom kunnen deze prognoses niet zonder meer gebruikt worden als basis voor regionale uitbreidingsvraagprognoses. Ze kunnen echter wel gebruikt worden om de landelijke prognoses regionaal te verbijzonderen.[34] Dit levert de regionale uitbreidingsvraag per sector op. Deze dient dan als [illegible] opleiding te bepalen.

Regionale vervangingsvraag, baanmobiliteit en aanbod van herintreders

Net zoals dit voor de landelijke prognoses gebeurt, worden de bruto vervangingsvraag, de baanmobiliteit en het verwachte aanbod van herintreders op basis van het stromenmodel bepaald. Het model wordt hiervoor niet opnieuw geschat, omdat daarvoor de benodigde data ontbreken. In plaats daarvan wordt het op de landelijke data geschatte verband tussen de uitstroom en de persoonlijke kenmerken van de werkenden gebruikt. Deze geschatte relaties worden vervolgens gerelateerd aan de samenstelling van de Limburgse bevolking, de mate waarin de verschillende bedrijfssectoren in Limburg vertegenwoordigd zijn, en de persoonlijke kenmerken (leeftijd, geslacht) van de werkenden.

34 Zie "Methodiek Arbeidsmarktprognoses en -indicatoren 1999-2004", ROA-W-1999/4, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht, 2000.

35 Zie J.D. Vlasblom *et al*., op. cit.

Regionale arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters

Bij het maken van regionale prognoses is de verbijzondering naar regio van de arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters relatief lastig. Voor schoolverlaters is de regionale gebondenheid immers vrij gering. Met name voor de hogere opleidingen is er sprake van een zekere geografische concentratie van de opleidingen, en is de banenmarkt veeleer landelijk dan regionaal. Het is daardoor moeilijk om de schoolverlaters uit deze opleidingen 'toe te kennen' aan een bepaalde regio. De mooiste oplossing zou zijn om na te gaan hoe de regionale mobiliteit samenhangt met de persoonlijke kenmerken van de schoolverlaters en de vraag naar nieuwkomers met een bepaalde opleidingsachtergrond in de diverse regio's. Dit zou in principe kunnen op basis van de schoolverlatersonderzoeken van het ROA, maar helaas is de regionale dekking van deze data zo ongelijk dat dit tot onplausibele resultaten zou leiden. Er is daarom gekozen voor een minder fraaie, maar wel meer robuuste methode. Op basis van het schoolverlatersmodel voor de prognoses voor de middellange termijn is vast te stellen hoe groot het aantal schoolverlaters landelijk zal zijn. Op basis van de *Enquête Beroepsbevolking* is per opleidingstype vast te stellen hoe de regionale verdeling is van degenen die op dit moment een opleiding volgen. Op basis van twee aanvullende aannamen wordt nu het aanbod van schoolverlaters in Limburg vastgesteld. Er wordt allereerst verondersteld dat er meer schoolverlaters voor een opleiding zijn die door relatief veel mensen in Limburg wordt gevolgd. Vervolgens wordt verondersteld dat de Limburgse schoolverlaters zich op de Limburgse arbeidsmarkt aanbieden. Dit hoeft bij de opleidingen waarvan het leerlingaantal relatief stabiel is, en waarbij sprake is van een gelijkmatige landelijke dekking niet tot grote voorspelfouten te leiden. Bij de hogere opleidingen met sterk wisselende aantallen studenten en een minder gelijkmatige regionale spreiding daarentegen kan deze methodiek echter tot relatief grote voorspelfouten leiden. Daarom worden in dit rapport geen prognoses gepresenteerd van de arbeidsmarktinstroom van HBO- en WO-opgeleiden.